

PN/2

AKADEMIA NAUK – BIBLIOTEKA W WARSZAWIE
STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

---

przeгляд biblioteczny

ROCZNIK 43
zeszyt 2

1975

OSSOLINEUM

KOMITET REDAKCYJNY

MARIA DEMBOWSKA — redaktor naczelny
CECYLIA DUNINOWA, JOANNA GRABOWSKA,
MARIA LENARTOWICZ (sekretarz redakcji), LEON ŁOŚ,
HENRYK SAWONIAK, HANNA ZASADOWA

Stały dodatek do Przeglądu Bibliotecznego

BIBLIOGRAFIA ANALITYCZNA BIBLIOTEKOZNAWSTWA I INFORMACJI
NAUKOWEJ

Opracowanie:

Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej
Redaktor: BARBARA EYCHLEROWA

Adres Redakcji:

Biblioteka PAN, 00-901 Warszawa, Pałac Kultury i Nauki VI p. tel. 20-33-02

Adres Wydawnictwa:

Zakład Narodowy im. Ossolińskich — Wydawnictwo PAN, 50-106 Wrocław, Rynek 9

INFORMACJA DLA AUTORÓW PRAC PRZYGOTOWYWANYCH DO PRZEGLĄDU
BIBLIOTECZNEGO

Redakcja zamawia materiały u autorów ewentualnie na podstawie wcześniej-
szego zgłoszenia tematu lub konspektu. Materiałów nie zamówionych Redakcja
nie zwraca.

Maszynopisy materiałów zamówionych powinny być przygotowane według do-
starczonej autorowi instrukcji. Redakcja zastrzega sobie prawo skracania mate-
riałów oraz wprowadzania zmian.

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

R. 43

1975

Zeszyt 2

TREŚĆ

Artykuły

EWA PAWLIKOWSKA: Ustawa o bibliotekach i jej realizacja w latach 1968-1974	129
HALINA CHAMERSKA: UNISIST — program światowego systemu informacji naukowej	139
ZBIGNIEW DASZKOWSKI: Katalogowanie książek w toku procesu publikacyjnego (na podstawie doświadczeń radzieckich i amerykańskich)	149
JERZY RATAJEWSKI: Organizacja i działalność sieci bibliotecznej Uniwersytetu Śląskiego w latach 1968-1974	163
JAN WRÓBLEWSKI: Studia bibliotekoznawcze w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Olsztynie.	171

Sprawozdania

XV Sesja Plenarna ISO/TC 46, Helsinki 20-31 maja 1974 (<i>Anna Sitarska</i>)	179
Międzynarodowa konferencja na temat wspólnego języka informacyjnego, Warna 23 listopada — 1 grudnia 1974 (<i>Radostaw Cybulski, Halina Zaręba</i>)	186
Konferencja na temat roli bibliotek pedagogicznych w kształceniu i doskonaleniu nauczycieli, Warszawa 18 listopada 1974 (<i>Barbara Wieczorek</i>)	190

Recenzje

Słownik pracowników książki	
Słownik pracowników książki polskiej. Warszawa 1972 (<i>Józef Korpała</i>)	195
Przegląd piśmiennictwa i wydawnictw informacyjnych krajowych (<i>Alicja Olejnik</i>)	198

Z żałobnej karty

Wanda Dąbrowska, 1884-1974 (<i>Elżbieta Szczawińska, Jadwiga Czarnecka</i>)	203
Kronika krajowa	207
Kronika zagraniczna	210
Wydawnictwa otrzymane	214
Autorzy	215

CONTENTS

Articles

EWA PAWLIKOWSKA: The Act on Libraries and its realization between 1968 and 1975 (Summary — 138)	129
HALINA CHAMERSKA: UNISIST — a program of a world of scientific information (Summary, — 148)	139
ZBIGNIEW DASZKOWSKI: Book publishing and cataloguing — two simultaneous processes (from Soviet and American experiences) (Summary — 161)	149
JERZY RATAJEWSKI: Libraries net at the Silesia University in 1968 — its organization and activities (Summary — 169)	163
JAN WRÓBLEWSKI: Library Science Institute at the College of Education in Olsztyn (Summary — 177)	171

Reports

ISO/TC 46 Plenary session, Helsinki 20-31 May 1974 (<i>Anna Sitarska</i>)	179
International conference on common language for information purposes, Warna 23 November — 1 December 1974 (<i>Radosław Cybulski, Halina Zaręba</i>)	186
Conference on the role of pedagogical libraries in teachers education and perfection, Warsaw 18 November 1974 (<i>Barbara Wieczorek</i>)	190
Reviews	195
Obituary	203
News from the country	207
News from abroad	210
Publications received	214
Contributors	215

EWA PAWLIKOWSKA

USTAWA O BIBLIOTEKACH I JEJ REALIZACJA W LATACH 1968-1974

W najnowszej historii bibliotekarstwa polskiego mamy do odnotowania dwa wydarzenia o doniosłym znaczeniu prawno-organizacyjnym dla kształtowania polityki bibliotecznej ostatnich 30 lat. W tym okresie uchwalono dwa kolejne akty państwowe wielkiej wagi — *Dekret z dnia 17 kwietnia 1946 r. o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi* (Dz. U. 1946 nr 26 poz. 163) oraz *Ustawę z dnia 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach* (Dz. U. 1968 nr 12 poz. 63).

„Dekret [...] został wydany w ciężkim okresie powojennym, wobec nieomal całkowitego zniszczenia przez okupanta dorobku w zakresie bibliotek, zwłaszcza powszechnych, wobec olbrzymich potrzeb a niedostatecznych środków w dziedzinie odbudowy zniszczeń na wszystkich odcinkach życia”¹ przypomniał w parę lat po uchwaleniu dekretu Józef Grycz, jeden z twórców dekretu i czołowych organizatorów nowoczesnego bibliotekarstwa polskiego. Działanie postanowień dekretu rozpoczęło się więc w kraju bezprzykładnie zniszczonym ekonomicznie, na gruzach kultury, bez żadnego prawie zaplecza bibliotecznego.

Z perspektywy lat ocenia się pozytywnie znaczenie dekretu dla rozwoju naszego bibliotekarstwa. W fachowym piśmiennictwie bibliotekoznawczym stwierdza się niejednokrotnie, a fakty to potwierdzają, że dekret spełnił pokładane w nim nadzieje i przyczynił się do ukształtowania systemu bibliotecznego w Polsce Ludowej.

W zupełnie odmiennych warunkach przystąpiono do realizowania ustawy o bibliotekach. Gdy w lipcu 1968 r. ustawa wchodziła w życie, w kraju działało przeszło 50 tys. bibliotek, dysponujących olbrzymim potencjałem 230 mln jednostek bibliotecznych. Ponad 18 mln czytelników, przywykłych do łatwego i bezpłatnego dostępu do bibliotek, żądało nie tylko udostępniania im zbiorów, ale także szybkiej, możliwie

¹ J. Grycz: Polska ustawa biblioteczna. *Rada nar.* 1949 R. 6 nr 4 s. 11.

pełnej i różnorodnej treściowo informacji. Znane i powszechnie jeszcze występujące niedoinwestowanie wielu dziedzin działalności bibliotecznej a także trudności kadrowe, lokalowe i inne nie mogą przesłonić ogólnego pozytywnego bilansu osiągnięć działalności bibliotecznej w okresie „od dekretu do ustawy”.

Analizując ustawę o bibliotekach z 1968 r., tempo jej realizacji, przydatność i aktualność zawartych w niej postanowień, trzeba zatem zastosować znacznie ostrzejsze kryteria niż zwykle się przyjmować przy ocenie dekretu.

Pierwszą dodatnią opinię o ustawie jako akcie państwowym kodyfikującym całokształt spraw bibliotecznych w kraju wyraziła Sejmowa Komisja Kultury w sprawozdaniu złożonym w związku z zakończeniem działalności Sejmu IV kadencji w 1968 r. Cytuję według Romana Kaczmarka: „Ustawa podkreśla wysoką rangę zawodu bibliotekarza oraz reguluje sytuację prawną bibliotek wszystkich typów i szczebli, zgodnie z wymogami nowoczesnej organizacji pracy bibliotek”².

W ciągu sześciu lat od wejścia w życie ustawy, już w toku wdrażania w życie aktów normatywnych wydanych na jej podstawie, czynniki państwowe i społeczne podejmowały kilkakrotnie ocenę procesu realizowania ustawy. Były to oceny instytucjonalne o bardziej lub mniej kompleksowym charakterze.

Dwukrotnie oceniała proces realizowania ustawy Sejmowa Komisja Kultury i Sztuki. Pierwszy raz — w marcu 1970 r. Na zlecenie Komisji Ministerstwo Kultury i Sztuki przygotowało, w formie powielanej, *Materiały dotyczące realizacji ustawy z dnia 9 kwietnia 1968 r. o bibliotekach*. Główny trzon tego opracowania stanowiła analiza przebiegu realizowania ustawy oraz omówienie sieci bibliotek publicznych. W załącznikach niektóre resorty przedstawiły sytuację i potrzeby bibliotek a mianowicie: szkół wyższych, bibliotek szkolnych i pedagogicznych, sieci bibliotecznej Sił Zbrojnych PRL oraz bibliotek Polskiej Akademii Nauk³. Ponadto *Materiały* zawierały informacje o pracach Państwowej Rady Bibliotecznej oraz wykaz aktów wykonawczych (wydanych — 12, w opracowaniu — 14). Sejmowa Komisja Kultury i Sztuki, oceniając pozytywnie przedłożony materiał, uznała niepełny okres dwuletni od wejścia w życie ustawy za zbyt krótki do podejmowania pełnej oceny i krytyki sposobu jej wykonywania.

Po raz drugi, w styczniu 1974 r., Sejmowa Komisja Kultury i Sztuki rozpatrywała stan i perspektywy rozwoju bibliotekarstwa na podstawie

² R. Kaczmarek: Wokół ustawy bibliotecznej i jej realizacji. *Prz. bibliot.* 1969 R. 37 z. 4 s. 312.

³ W opracowaniach MON i PAN podano informacje o przebiegu prac podjętych w zakresie realizowania ustawy. Konsekwentnie ich wykonanie doprowadziło do powołania bibliotecznych sieci resortowych.

przedstawionego przez Ministerstwo Kultury i Sztuki *Raportu o stanie bibliotek polskich*. Autorzy *Raportu* poddali analizie niektóre postanowienia ustawy i ich wykonanie. Rozważania te dotyczyły głównie problemów ogólnokrajowej sieci bibliotecznej. Zawarte w *Raporcie* krytyczne naświetlenie i wykazanie licznych braków i niedociągnięć w działalności bibliotecznej można również przyjąć jako próbę oceny procesu realizacji ustawy.

Państwowa Rada Biblioteczna (powołana w grudniu 1968 r.) w czasie swej sześcioletniej już działalności wielokrotnie rozpatrywała stan wykonywania ustawy. Dzięki inicjatywie Rady nastąpiło przyspieszenie procesu realizowania postanowień ustawy. Ukazywały się zarządzenia wykonawcze, przygotowywano dokumenty ważne dla całości kształtu polityki bibliotecznej, jak np. projekt systemu kształcenia bibliotekarzy oraz wspomniany już *Raport o stanie bibliotek polskich*, opracowany przez Bibliotekę Narodową przy udziale zespołu specjalistów — bibliotekoznawców i bibliotekarzy. Na zlecenie Rady sporządzony został w 1971. r. wykaz aktów wykonawczych w układzie formalnym (według kolejności artykułów ustawy); nie opatrzony żadnym komentarzem, stanowił jednak informację o wykonanych już pracach kodyfikacyjnych i dalszych zamierzeniach w tym zakresie.

Podsumowując zainteresowanie instytucji państwowych i społecznych realizacją ustawy, należy też uwzględnić wkład Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich. Stowarzyszenie formułowało wielokrotnie postulaty, podejmowało uchwały w sprawie aktywniejszego wdrażania w życie ustawy i uczestniczyło w opracowywaniu zarządzeń wykonawczych, np. dotyczących czytelnictwa chorych, a zwłaszcza brało żywy udział w przygotowaniu rozporządzenia w sprawie wynagradzania pracowników bibliotecznych.

Wszystkie omówione wyżej oceny, analizy i przygotowywane z tej okazji materiały pozwoliły na podjęcie próby możliwie pełnego ujęcia stanu realizacji ustawy w okresie 1968-1974. Na zlecenie Ministerstwa Kultury i Sztuki opracowano odpowiednie materiały pt. *Ocena stopnia realizacji ustawy o bibliotekach*, które Państwowa Rada Biblioteczna rozpatrzyła i przyjęła na posiedzeniu plenarnym w październiku 1974 r. Niniejszy artykuł oparty został na tym materiale, nieco zmienionym i uzupełnionym.

W latach 1968-1974 wydano ogółem 28 aktów wykonawczych do ustawy. Efekty prac kodyfikacyjnych kształtowały się różnie w poszczególnych latach omawianego okresu. Składały się na to różnorodne przyczyny. W latach 1968-1969 ukazało się 10 zarządzeń, z których większość przygotowano już w trakcie prac nad kolejnymi projektami ustawy. Nadanie tym projektom ostatecznej formy prawnej i wpro-

wadzenie ich w życie było w ten sposób znacznie ułatwione. W związku z ogólną odnową życia społecznego i gospodarczego kraju w latach 1970-1972 niektóre przygotowane w poprzednich latach zarządzenia wymagały innych rozwiązań lub ujęć, przeprowadzenia dodatkowych badań czy uzgodnień. Poddawano też projekty zarządzeń znacznie szerszej niż dotychczas dyskusji społeczno-zawodowej. W rezultacie w latach 1970-1972 ukazało się łącznie tylko 7 aktów wykonawczych. Natomiast rok 1973 przyniósł efekty prac podejmowanych w latach poprzednich w postaci 7 dalszych aktów, a w 1974 r. wydano 4 następne akty wykonawcze.

Realizacja ustawy o bibliotekach i wdrażanie w życie aktów normatywnych odbywało się w ścisłym związku z ogólną sytuacją społeczną i ekonomiczną kraju. Zadania sformułowane przez VI Zjazd PZPR dla całokształtu życia społecznego i gospodarczego dotyczyły również wszystkich dziedzin nauki, kultury i oświaty. Nowe, pomyślnie warunki rozwoju ogólnego kraju nie zostały jednak w pełni wykorzystane w dziedzinie bibliotekarstwa. Nie opracowano jednolitego programu obejmującego całokształt polityki bibliotecznej. Stanowiło to zasadniczą trudność w podjęciu kompleksowego uregulowania działalności bibliotecznej opartej na nowej ustawie, a proces jej realizacji przebiegał w takich warunkach nierytmicznie, nieplanowo i często ulegał po prostu naporowi bieżących potrzeb życia.

Realizatorzy ustawy, jak wynika z zakresu problematyki objętej aktami normatywnymi, kierowali się przede wszystkim zasadą opracowywania nowych zarządzeń, gdy dotychczasowe utraciły moc prawną z chwilą wejścia w życie ustawy lub uległy całkowitej czy częściowej dezaktualizacji. Taki kierunek prac kodyfikacyjnych cechował pierwsze lata po ukazaniu się ustawy⁴. W następnych latach (1970-1974) — wobec stale poszerzającej się funkcji społecznej bibliotek — powstaje potrzeba regulowania prawnego tych spraw, dla których brak było odpowiednich aktów normatywnych w dotychczasowym ustawodawstwie bibliotecznym. Dotyczyło to przede wszystkim nowych dla polskiego bibliotekarstwa rozwiązań organizacyjnych, tj. ogólnokrajowej sieci bibliotecznej, powoływania resortowych sieci bibliotecznych i wynikającej stąd możliwości objęcia jednolitymi zasadami niektórych dziedzin organizacji wewnętrznej bibliotek różnych typów oraz ustalenia dla nich wspólnych zasad gospodarowania zbiorami bibliotecznymi.

Uregulowanie, wprawdzie dalekie jeszcze od kompletności, niektórych tylko aspektów działalności bibliotek ma jednak doniosłe znaczenie dla porządkowania polityki bibliotecznej w kraju i stwarza dogodną

⁴ R. Kaczmarek: Wokół ustawy bibliotecznej i jej realizacji ... s. 310. (Zob. przyp. 2).

plaszczynę do podjęcia prac nad jednolitym programem działania. Przede wszystkim powołano Państwową Radę Biblioteczną (1968), której powierzono zadania opiniodawcze i doradcze oraz pewne funkcje koordynacyjne umożliwiające dzięki składowi jej członków, reprezentujących różne resorty i instytucje społeczne. Do ogólnokrajowej sieci bibliotecznej włączone zostały niektóre biblioteki towarzystw naukowych (1970). Uznano za naukowe kilkanaście bibliotek specjalnych, publicznych, pedagogicznych oraz niektóre biblioteki muzeów i towarzystw naukowych (1971-1973). Utworzono biblioteczne sieci resortowe Ministerstwa Obrony Narodowej (1971) i Polskiej Akademii Nauk (1971). Biblioteki Związków Zawodowych objęte zostały niektórymi przepisami ustawy (1973). Dla bibliotek szkolnych i pedagogicznych wydano podstawowe akty prawne (statuty, instrukcje) regulujące ich działalność (1968-1969) zmienione i uzupełnione w 1973 r.⁵ Nadano nowe statuty bibliotekom, w tym: Bibliotece Narodowej (1969), Centralnej Bibliotece Statystycznej (1968), wojewódzkim, powiatowym i gminnym bibliotekom publicznym (1972-1973). Ustalono zasady obsługi bibliotecznej chorych (1974).

Najpełniej uregulowano problemy gromadzenia i opracowania zbiorów dla bibliotek ogólnonarodowej sieci bibliotecznej. Ustalono zostały zasady dostarczania bibliotekom obowiązkowych egzemplarzy druków i nagrań dźwiękowych (1968)⁶, zasady specjalizacji zbiorów bibliotecznych oraz działalności informacyjnej centralnych bibliotek naukowych (1973). Ustalono też zasady wymiany oraz nieodpłatnego przekazywania i sprzedaży materiałów bibliotecznych (1973). Należy tu specjalnie podkreślić inicjatywę i działalność sekcji ds. zbiorów bibliotecznych Państwowej Rady Bibliotecznej. Sekcja ta pod kierunkiem prof. dra J. Baumgarta wykonała wszystkie prace przygotowawcze, niezbędne do ujęcia wyżej wymienionych spraw w formę prawną.

Ustalono tryb zaopatrywania bibliotek publicznych w książki z bieżącej produkcji wydawniczej (1969) i określono na lata 1971-1980 wskaźniki zakupu nowości wydawniczych dla tego typu bibliotek (1971).

W dziedzinie opracowania zbiorów ustalono zasady obowiązujące wszystkie biblioteki wchodzące w skład ogólnokrajowej sieci bibliotecznej a dotyczące ewidencji materiałów bibliotecznych, ich wyceny, inwentaryzacji oraz odpisywania ubytków (1970). Obszerna instrukcja wydana w tej sprawie spotkała się z krytyką ze strony niektórych bibliotek naukowych. Wystąpiły one z inicjatywą częściowej nowelizacji instrukcji. Dla bibliotek publicznych określono tryb postępowania ze zbiorami audio-

⁵ S. Lindner: Zadania bibliotek resortu oświaty i wychowania. *Bibliotekarz* 1973 R. 40 nr 11/12 s. 321-325.

⁶ W opracowaniu jest projekt znowelizowanego zarządzenia w tej sprawie.

wizualnymi tak w zakresie ich gromadzenia, opracowywania i konserwacji, jak i udostępniania (1973).

Ta ostatnia dziedzina działalności bibliotecznej unormowana została w bardzo wąskim zakresie. Ustalono mianowicie godziny otwarć bibliotek publicznych dla czytelników (1972), oraz — obowiązujące ogólnokrajową sieć biblioteczną — zasady udostępniania niektórych kategorii materiałów bibliotecznych (1970).

Wreszcie rok 1974 przyniósł ważne decyzje dotyczące zatrudniania i wynagradzania pracowników działalności podstawowej i obsługi w bibliotekach publicznych. Rozporządzenie Rady Ministrów wydane w tej sprawie zostało rozciągnięte na inne resortowe sieci biblioteczne.

Przedstawiony wyżej, z konieczności w znacznym uproszczeniu⁷, rejestr najistotniejszych spraw unormowanych dotychczas na podstawie przepisów ustawy obejmuje tylko część tych możliwości, jakie ustawa o bibliotekach zawiera w swych postanowieniach. Poza zasięgiem działania przepisów ustawy pozostaje nadal rozległa sfera działalności bibliotecznej. Nie zostały ustalone — zalecone w art. 16 ustawy — zasady postępowania dla bibliotek ogólnokrajowej sieci w takich dziedzinach, jak np. konserwacja zbiorów bibliotecznych, ujednolicona sprawozdawczość bibliotek⁸, wypożyczanie międzybiblioteczne, normalizacja i racjonalizacja pracy bibliotek, jednolity system dokształcania i doskonalenia zawodowego pracowników bibliotek. Państwowa Rada Biblioteczna, która — wbrew głoszonej czasami opinii — bynajmniej nie była „bezaradna”, jak to już wyżej udowodniono, nie wykazała jednak żadnej inicjatywy i nie wypowiedziała się w sprawie tak istotnej, jak budownictwo biblioteczne. W bardzo ograniczonym stopniu wykonane zostały postanowienia art. 12, dotyczącego resortowych sieci bibliotek państwowych oraz bibliotek Polskiej Akademii Nauk. Zarządzenia wykonawcze regulujące organizację bibliotecznych sieci resortowych w całości lub częściowo wydały tylko resorty: nauki, szkolnictwa wyższego i techniki, oświaty i wychowania, obrony narodowej, zdrowia i opieki społecznej oraz Polska Akademia Nauk i Centralna Rada Związków Zawodowych. Pełnej sieci resortowej nie posiada właściwie Ministerstwo Kultury i Sztuki. Sieć bibliotek publicznych stanowi tylko część, bardzo oczywiście znaczną i ważną, sieci bibliotecznej resortu kultury, w skład której powinny wejść biblioteki szkół artystycznych i biblioteki muzeów oraz biblioteki instytutowe i fachowe znajdujące się w instytucjach wchodzących w skład tego resortu. Pozostałe resorty nie zorganizowały

⁷ Wykaz aktów wykonawczych do ustawy o bibliotekach wydanych w l. 1968-1974 został zamieszczony w „Informatorze Bibliotekarza i Książgarza” na rok 1976.

⁸ Nie rozwiązują problemu „Wskazówki w sprawie zabezpieczenia i konserwacji materiałów bibliotecznych” wydane przez Ministerstwo Kultury i Sztuki w 1973, ani wydawana corocznie (od 1971 r.) przez Instytut Książki i Czytelnictwa BN publikacja „Biblioteki Publiczne w Liczbach”. Pożyteczne te inicjatywy dotyczą tylko jednej sieci resortowej.

nawet załączków sieci zalecanych przez ustawę. W konsekwencji współpraca bibliotek ogólnokrajowej sieci bibliotecznej nie została uznana prawnie za działalność obligatoryjną, nie wyznaczono bibliotek obowiązanych do wykonywania prac naukowo-badawczych w podstawowych dziedzinach bibliotekoznawstwa ani też centralnych bibliotek naukowych i nie ustalono dla nich planu specjalizacji zbiorów.

Przedstawiony tu rejestr spraw zalecanych przez ustawę, a nie wykonanych, wynika z tych jej przepisów, które zobowiązują centralne urzędy i instytucje do działania na rzecz bibliotek. W celu pełniejszej oceny procesu realizacji ustawy należy brać pod uwagę także i takie jej postanowienia, które dają podstawę do rozwijania działalności bibliotecznej w całym kraju. Dotyczy to przede wszystkim art. 9 ustawy, który nakłada na instytucję sprawującą bezpośredni nadzór nad biblioteką (wyższa uczelnia, szkoła, rada narodowa odpowiedniego szczebla itd.) obowiązek zapewnienia jej odpowiednich warunków działania i rozwoju. Sytuacja materialna wielu jeszcze bibliotek przedstawiona w *Raporcie o stanie bibliotek polskich* świadczy dowodnie o niewywiązywaniu się tych instytucji z ustawowych obowiązków.

Ażeby nie zakończyć tym pesymistycznym akcentem rozważań o ustawie bibliotecznej i jej realizacji, warto jeszcze zastanowić się, jak kształtowała się popularyzacja ustawy w społeczeństwie, jak oceniło ją środowisko bibliotekarskie w kraju i jakie znalazła odbicie w zawodowych czasopismach zagranicznych.

Tekst ustawy został opublikowany poza *Dziennikiem Ustaw PRL* również w wydawnictwach Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich, tj. w nr 6 z 1968 r. miesięcznika *Bibliotekarz* oraz w zbiorach przepisów prawnych dla bibliotek⁹. Prawie bezpośrednio po wejściu w życie ustawy czasopisma bibliotekarskie Stowarzyszenia zamieściły materiały informujące o tym tak ważnym dla polskiego bibliotekarstwa wydarzeniu. *Bibliotekarz* opublikował przemówienie posła na Sejm PRL, dyrektora Miejskiej Biblioteki Publicznej w Łodzi R. Kaczmarka, wygłoszone na posiedzeniu Sejmu IV kadencji, oraz (pośmiertnie) fragmenty komentarzy do ustawy przygotowane przez Czesława Koziola¹⁰. *Przegląd Biblioteczny* zamieścił przemówienie R. Kaczmarka wygłoszone na Ogólnokrajowym Zjeździe Delegatów SBP w Kielcach w dniach 3-4 czerwca 1969 r., w którym autor omówił tło historyczne powstania ustawy i jej główne tendencje polityczne, organizacyjne i prawne¹¹.

⁹ Przepisy prawne dla bibliotek naukowych i fachowych. Zebrał i oprac. T. Zarzębski. Warszawa 1968; Zbiór przepisów prawnych dla bibliotek publicznych. Zebrał i oprac. L. Biliński, E. Gruberska, K. Podhorski. Warszawa 1974.

¹⁰ R. Kaczmarek: Za ustawą o bibliotekach. Przemówienie poselskie. *Bibliotekarz* 1968 R. 35 nr 6 s. 166-170; Cz. Koziol: Ustawa o bibliotekach. *Bibliotekarz* 1968 R. 35 nr 6 s. 171-173.

¹¹ R. Kaczmarek: Wokół ustawy bibliotecznej i jej realizacji... s. 304-312. (Zob. przyp. 2).

Ustawą i procesem realizacji jej postanowień w praktyce zainteresowało się przede wszystkim środowisko bibliotek naukowych. W *Przeглядzie Bibliotecznym* i w *Rocznikach Bibliotecznych* począwszy od 1969 r. można znaleźć w każdym niemal roczniku po kilka artykułów związanych w mniejszym lub większym stopniu z ustawą. Autorzy tych prac, najwybitniejsi polscy teoretycy i praktycy w dziedzinie bibliotekarstwa, omawiają ustawę na tle lub w związku z ogólnym rozwojem i stanem bibliotekarstwa w kraju¹², analizują poszczególne zarządzenia wykonawcze w świetle ustawy¹³ lub — w zależności od poruszanej w artykule problematyki — cytują lub komentują odpowiednie postanowienia ustawy¹⁴. Również *Rocznik Biblioteki Narodowej* opublikował kilka artykułów związanych z ustawą¹⁵.

W miesięcznikach *Bibliotekarz* i *Poradnik Bibliotekarza* opublikowano w latach 1969-1974 niewiele artykułów związanych z problematyką ustawy. Odczuwa się więc brak udokumentowanej opinii społecznej szerokich i różnicowanych środowisk zawodowych bibliotekarskich. Opinia tych środowisk o ustawie miała głównie formę wypowiedzi ustnych w dyskusjach, na konferencjach, zjazdach, naradach, nie zawsze protokolowanych, a rzadko kiedy protokolowanych umiejętnie.

Na łamach wymienionych czasopism bibliotekarskich prawie nie spotyka się sądów o ogólnych wartościach ustawy, czy o jej przydatności dla praktycznej działalności bibliotecznej. Sporadycznie tylko pojawiają się wzmianki dotyczące potrzeby zmian niektórych zarządzeń wykonawczych do ustawy, w całości lub częściowo (np. zarządzenia o egzemplarzu obowiązkowym, o ewidencji materiałów bibliotecznych).

Sformułowany w *Raporcie o stanie bibliotek polskich* wniosek o konieczności nowelizacji ustawy o bibliotekach dotyczyć może tylko tych jej postanowień, które wiążą się z problemem: biblioteki i krajowy

¹² Np. J. Baumgart: Bibliotekarstwo polskie w 25-lecie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej. *Rocz. bibliot.* 1970 R. 14 z. 1/2 s. 365-400; — Bibliotekarstwo polskie. Rozwój, stan aktualny, perspektywy rozwojowe. *Prz. bibliot.* 1973 R. 41 z. 3 s. 243-257; J. Kołodziej-ska: Perspektywy rozwoju bibliotekarstwa polskiego w świetle nowej ustawy o bibliotekach. *Prz. bibliot.* 1969 R. 37 z. 1 s. 14-23; T. Zarębski: 25 lat bibliotek w PRL. *Prz. bibliot.* 1969 R. 37 z. 1 s. 3-14.

¹³ Np. B. Olejniczak: Biblioteki towarzystw naukowych w świetle nowej ustawy o bibliotekach. *Prz. bibliot.* 1969 R. 37 z. 2/3 s. 151-161; E. Pawlikowska: Państwowa Rada Biblioteczna (po rocznej działalności). *Prz. bibliot.* 1970 R. 38 z. 1 s. 35-38; — Państwowa Rada Biblioteczna. *Prz. bibliot.* 1973 R. 41 z. 1/2 s. 186-189; R. Romańska: Pierwszy akt prawny w zakresie specjalizacji działalności bibliotek naukowych w Polsce. *Prz. bibliot.* 1974 R. 42 z. 1 s. 21-38.

¹⁴ Np. M. Dembowska: Problemy bibliotek naukowych. *Prz. bibliot.* 1970 R. 38 z. 4 s. 321-339; — Informacja naukowa w Polsce. Rozwój, stan obecny i perspektywy. *Prz. bibliot.* 1973 R. 41 z. 3 s. 279-297; L. Łoś: Biblioteki Polskiej Akademii Nauk. *Prz. bibliot.* 1972 R. 40 z. 2 s. 145-163; — Perspektywy rozwoju wymiany wydawnictw naukowych i fachowych z zagranicą i jej miejsce w systemie informacji naukowej w PRL. *Rocz. bibliot.* 1973 R. 17 z. 1/2 s. 367-396; M. Matuszewska: Egzemplarz obowiązkowy w Polsce i za granicą. *Rocz. bibliot.* 1971 R. 15 z. 1/2 s. 255-274; E. Figoń: Z problematyki bibliotek szpitalnych i czytelnictwa chorych. *Rocz. bibliot.* 1972 R. 16 z. 3/4 s. 573-589; T. Zarębski: Z problemów nowoczesnej organizacji zbiorów bibliotecznych. *Prz. bibliot.* 1971 R. 39 z. 1/4 s. 201-210.

¹⁵ Np. W. Stankiewicz: Stan i perspektywy rozwoju informacji i dokumentacji naukowej. *Rocz. Bibl. Nar.* 1973 R. 9 s. 5-41; J. Wołoś: Niektóre problemy organizacji sieci bibliotek publicznych. *Rocz. Bibl. Nar.* 1973 R. 9 s. 63-81.

system informacji. Dowodnie świadczy o tym umieszczenie tego wniosku w rozdziale *Informacja biblioteczna* (s. 81 pkt 9). Generalnej zaś zmiany wymaga *Uchwała Rady Ministrów nr 35 z dnia 12 lutego 1971 r. w sprawie rozwoju informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej* (Monit. pol. 1971 nr 14 poz. 104).

O ustawie wypowiadały się niejednokrotnie krytycznie czasopisma społeczno-kulturalne, zwłaszcza *Polityka*, *Zycie*, *Literackie*, *Tygodnik Kulturalny*, *Tygodnik Demokratyczny*. Czasopisma te, a także i inne, publikowały wypowiedzi i artykuły dziennikarzy, działaczy społecznych i bibliotekarzy, przeprowadzały wywiady i organizowały dyskusje w środowiskach bibliotekarskich na tematy polityki bibliotecznej, gdzie poruszano również problemy dotyczące ustawy o bibliotekach.

Popularyzacja ustawy na forum zagranicznym miała zasięg dość szeroki. Dwa czasopisma radzieckie zajmujące się problematyką bibliotekarstwa zagranicznego poświęciły sporo uwagi polskiej ustawie bibliotecznej. Czasopismo *Bibliotekovedenie i Bibliografija za Rubeżom* (1969 wyp. 30) zamieściło fragmenty sejmowego wystąpienia R. Kaczmarka oraz pełny tekst ustawy, wykorzystując w tym celu materiały opublikowane w nr 6 z 1968 r. *Bibliotekarza*. W tym samym czasopiśmie (1970 wyp. 35) ukazał się obszerny artykuł J. Kołodziejskiej *Pol'skij zakon o bibliotekach*. Bardziej popularna *Informacija o Bibliotecznom Dele i Bibliografii za Rubeżom* (1969 wyp. 4) zamieściła artykuł E. C. Minkinej opracowany na podstawie materiałów z cytowanego wyżej numeru *Bibliotekarza*.

Czasopisma bibliotekarskie NRD również nie poskąpiły ustawie miejsca na swych łamach. *Der Bibliothekar* (1969 Jg. 23 H. 3) opublikował obszerny artykuł J. Kołodziejskiej *Das polnische Bibliotheksgesetz vom 9 April 1968* oraz pełny tekst ustawy. Czasopismo *Zentralblatt für Bibliothekswesen* (1969 Jg. 83 H. 4) zamieściło artykuł F. Krause na temat współpracy kulturalnej polsko-niemieckiej, w którym znajduje się ustęp poświęcony ustawie. Miesięcznik bułgarski *Bibliotekar* w nr 2 z 1969 r. zamieszcza duży artykuł G. Czardaklickiego komentujący naszą ustawę, a w rumuńskim *Revista Bibliotecilor* (1969 R. 22 nr 2) ukazał się artykuł E. Stefan i fragmenty ustawy.

Sam fakt opublikowania tekstu polskiej ustawy o bibliotekach w językach niemieckim i rosyjskim stworzył okazję przedstawienia jej szerszym środowiskom bibliotekarskim za granicą. Niestety, ustawy naszej nie uwzględnił F. M. Gardner w swej interesującej książce, analizującej ustawy różnych krajów (m. in. Czechosłowacji i Węgier)¹⁶.

¹⁶ F. M. Gardner: *Législation relative aux bibliothèques publiques. Etude comparative*. Paris 1972.

Polską ustawę popularyzowano także w zagranicznych kontaktach bezpośrednich. Przetłumaczony tekst ustawy na języki angielski, francuski i niemiecki doreczano bibliotekarzom zagranicznym przebywającym w Polsce i przekazywano w czasie wyjazdów za granicę polskich delegacji. Na międzynarodowych konferencjach, sympozjach, dorocznym posiedzeniach Rady Głównej IFLA, w wygłaszanych referatach i przekazywanych materiałach poruszano problemy naszej polityki bibliotecznej i ustawy o bibliotekach.

Zagraniczne publikacje i wypowiedzi bezpośrednie na temat naszej ustawy bibliotecznej wyrażały pełne uznanie dla jej sformułowań i zawartego w niej ładunku naukowej myśli bibliotekarskiej.

Od rozpoczęcia prac nad pierwszym projektem ustawy minęło przeszło 15 lat. W tym czasie w bibliotekarstwie światowym nastąpiły ogromne i radykalne zmiany, zwłaszcza w zakresie budownictwa, modernizacji bibliotek, wzrostu ich sprawności usługowej i informacyjnej. Twórcy polskiej ustawy o bibliotekach dostrzegali tendencje rozwoju bibliotekarstwa światowego i ich nieunikniony wpływ na biblioteki polskie, które jednak w tej dziedzinie pozostały do chwili obecnej znacznie zacofane.

Formułując postanowienia prawne i założenia organizacyjne ustawy nadano im formę możliwie ogólną i elastyczną, co pozwala do dziś na szeroką i swobodną ich interpretację. Dzięki temu ustawa nie stała się hamulcem w rozwoju bibliotekarstwa polskiego. Można zatem zakończyć ten artykuł stwierdzeniem pełnej aktualności i przydatności ustawy jako podstawowego elementu niezbędnego do kształtowania ogólnokrajowej polityki bibliotecznej.

EWA PAWLIKOWSKA

THE ACT ON LIBRARIES AND ITS REALIZATION BETWEEN 1968 AND 1974

The Decree of 1946 and the Act on Libraries of 1968 are basic documents promulgated in the last thirty years on behalf of Polish librarianship. The Act has been often given careful consideration and estimation; its execution has been under control of the Parliament Commission for Culture and Art, State Library Council, Polish Library Association. From 1968 to 1974 twenty eight executive decisions to the Act were promulgated concerning such basic activities as organization of the national library system, organization of libraries, acquisition and library processing, employment and salaries. There still remain some essential problems that have not been settled yet, e. g. conservation, inter-library lending. There are still only few State departments possessing organized libraries nets.

In Poland the Act has been popularized in library periodicals such as *Przebieg Biblioteczny*, *Roczniki Biblioteczne*, and in some social and cultural weeklies. Soviet, German, Bulgarian, Roumanian and other periodicals have been popularizing it abroad. It has been generally estimated as an efficient instrument, in organizing library policy in Poland.

HALINA CHAMERSKA

UNISIST — PROGRAM ŚWIATOWEGO SYSTEMU INFORMACJI NAUKOWEJ

Idea światowego systemu informacji naukowej nie jest nowa; wysuwano ją już dawniej, ale w innych warunkach rozwoju społeczno-gospodarczego i technicznego. Dopiero stosunkowo niedawno „kryzys informacyjny” unaościł konieczność lepszej organizacji przepływu informacji w skali światowej, a najnowsze osiągnięcia techniki umożliwiły podjęcie prac w tym zakresie.

Propozycję studiów nad tym problemem wysunięto w końcu 1966 r. na forum Międzynarodowej Rady Unii Naukowych (ICSU) oraz — prawie równocześnie — w UNESCO. Obie organizacje połączyły swe wysiłki powołując zespół, któremu powierzono rozważenie możliwości stworzenia systemu informacji naukowej w skali światowej i przygotowanie wstępnej koncepcji jego budowy. W pracach tych brali udział aktywni twórcy informacji naukowej prymarnej (tj. uczeni), specjaliści z zakresu teorii organizacji i zarządzania, ale przede wszystkim specjaliści-praktycy w dziedzinie informacji naukowej.

W wyniku prac zespołu ogłoszono w 1971 r. studium¹, którego redaktorem został znany francuski naukowiec J.-C. Gardin. W publikacji przeanalizowano obecny stan w zakresie informacji naukowej ze szczególnym uwzględnieniem międzynarodowych dobrze funkcjonujących sieci informacyjnych działających w zakresie jednej dyscypliny lub grupy dyscyplin pokrewnych i sformułowano — wynikające stąd dla twórców, pośredników i użytkowników informacji — założenia dla koncepcji przyszłego systemu, zaaprobowane przez władze i Zgromadzenie Ogólne UNESCO. Założenia te obejmowały następujące podstawowe warunki: dobrowolność uczestnictwa systemów krajowych czy międzynarodowych, służących jednej dyscyplinie naukowej bądź służb obejmujących pewne stadia działalności informacyjnej (np. ośrodki tłumaczeń); ela-

¹ UNISIST. Etude sur la réalisation d'un système mondial d'information scientifique effectuée par l'Organisation des Nations Unies pour l'éducation, la science et la culture et le Conseil international des unions scientifiques. Paris 1971, 181 s.; też w jęz. angielskim.

styczność organizacyjnej struktury UNISIST-u; wykorzystanie i rozwój istniejących służb informacyjnych, o ile odpowiadają one potrzebom przyszłego systemu; skoordynowana decentralizacja gromadzenia, opracowywania i rozpowszechniania dokumentów i informacji, a więc „podział pracy” w skali światowej, priorytet „informacji o informacji”. Twórcy koncepcji podkreślali znaczenie nowych zjawisk i nowych instytucji w zakresie informacji, np. centrów oceny informacji (evaluation centers), tj. ośrodków opracowywania informacji typu syntetycznego, np. sprawozdań ze stanu badań, zwanych niekiedy „littérature tertiaire”, oraz banków danych.

Poza tym podano w wymienionym studium szereg zaleceń o charakterze praktycznym skierowanych do rządów (ze względu na konieczność nakładów na krajowe systemy informacyjne), do twórców systemów informacji naukowej i ich współpracowników, do redaktorów i wydawców publikacji naukowych, ale przede wszystkim do środowisk, czynnych zawodowo w procesie informacyjnym (archiwiści, bibliotekarze, pracownicy ośrodków informacyjnych a także informatycy). Dla szerszej propagandy idei UNISIST-u zalecenia te opublikowano także oddzielnie z pominięciem analitycznej części raportu².

Jedno z zaleceń (nr 7) formułuje stanowisko twórców programu UNISIST-u wobec bibliotek: mimo dość statycznego i schematycznego podejścia do nich znajduje się tu słuszny pogląd, że obecnie różnice między ośrodkami informacji a bibliotekami są już często tylko różnicami stopnia aktywności, a nie istoty ich działalności; tak więc jednym z podstawowych warunków sprawnego przekazywania informacji naukowych jest dobrze funkcjonująca sieć bibliotek naukowych; stąd wynika konieczność określenia minimum poziomu wystarczającego, aby zaliczyć daną bibliotekę do rzędu bibliotek naukowych.

Wśród innych zaleceń znalazł się m. in. postulat zorganizowania w poszczególnych krajach organów do spraw informacji, odpowiedzialnych za współpracę międzynarodową w tym zakresie; od operatywności krajowych służb informacyjnych zależy bowiem wartość i skuteczność działania samego UNISIST-u.

W studium zostały jasno sformułowane wstępne warunki, których spełnienie umożliwi funkcjonowanie UNISIST-u: ujednoczenie narzędzi informacji w skali międzynarodowej, stworzenie zróżnicowanych formalnie i merytorycznie ośrodków dla „informacji o informacji” itd. Najtrudniejszy — jak można było przewidzieć — okazał się problem języka informacyjnego. Wielość stosowanych już języków, na podstawie których zebrano i opracowano ogromne nieraz ilości materiałów, roz-

² UNISIST. Abrégé... Paris 1971.

bieżność opinii specjalistów co do drogi postępowania w tej sprawie i inne argumenty skłoniły ostatecznie autorów projektu do propozycji rozpoczęcia — dla potrzeb UNISIST-u — gruntownych studiów nad tym problemem oraz do wysunięcia opinii, iż obecnie UKD i tezaury specjalistyczne są stosunkowo najlepszymi narzędziami komunikacji naukowej.

Ze względu na związki autorów koncepcji z działalnością ICSU i systemami inte proponowano w pierwszej fazie rozpocząć prace organizacyjne w zakresie nauk ścisłych podstawowych, w dalszej przyszłości objąć programem nauki stosowane i techniczne, zaś na jeszcze dalszy etap odsunąć włączenie do systemu informacji nauk społecznych i humanistyki; co do dwu ostatnich grup dyscyplin to pierwotnie nawet nie określano bliżej terminu, w którym ich uwzględnienie w systemie miałyby nastąpić. Jednakże — na wniosek Światowej Federacji Organizacji Inżynierskich a także głosów przedstawicieli krajów Trzeciego Świata — nauki stosowane i technologia, szczególnie ważne dla państw słabiej gospodarczo rozwiniętych, zostały dość szybko włączone w orbitę zainteresowań UNISIST-u, tym bardziej iż wobec ścisłego związku nauki, techniki i gospodarki konieczne jest szerokie rozumienie pojęcia informacji naukowej. Natomiast nauki społeczne (wraz z humanistyką) zdecydowano ostatecznie objąć programem w 1973 r., akcentując konieczność długofalowej realizacji prac ze względu na niejednakowy stopień zaawansowania organizacji informacji naukowej w wymienionych dyscyplinach. Rozszerzenie programu pociągnęło za sobą konieczność dostosowania realizowanych już przedsięwzięć do potrzeb nauk społecznych i humanistycznych (kompletniejsza edycja repertorium tytułów czasopism naukowych, nowa wersja podręcznika UNISIST-u, przygotowanie tzw. „klasyfikacji przełącznikowej” zestawiającej symbole różnych systemów klasyfikacji itd.) oraz rozszerzenia składu władz UNISIST-u o przedstawicieli tych nauk.

Obradująca w dniach 24-28 czerwca 1974 r. konferencja ekspertów⁸, mająca za zadanie rozpatrzenie problemów wynikających z włączenia nauk społecznych i humanistycznych do UNISIST-u, zastanawiała się także nad zagadnieniem, czy krajowy organ kierowniczy, organizujący prace informacyjne w zakresie nauk ścisłych i technicznych, winien być również odpowiedzialny za nauki społeczno-humanistyczne. Specyfika tych nauk rzutuje przecież na metodykę działalności informacyjnej. Wysłunięto więc m. in. sugestię, aby w ramach krajowego organu centralnego działały dwa podkomitety, każdy dla jednej z grup nauk objętych

⁸ J. Meyriat: Sur la possibilité d'étendre aux sciences sociales le programme de l'UNISIST. Paris 1973; Réunion d'experts sur l'étude des problèmes que pose l'inclusion des sciences sociales dans le système mondial d'information scientifique (UNISIST), 24-28 jun. 1974. Paris 1974 (distribution limitée).

programem UNISIST-u. Ponadto wysunięto postulat porównawczych studiów analitycznych w wybranych krajach, które pozwoliłyby wypracować najwłaściwszy model (czy modele) organizacji informacji naukowej. Akcentowano także niezbędność dość szybkiego włączenia w ramy UNISIST-u takich dziedzin, jak prawo, pedagogika, historia. Zalecono, aby UNESCO rozesała do krajów członkowskich ankietę, której wyniki pozwoliłyby na lepszą orientację w zasobach informacyjnych i kadrowych oraz w systemach organizacji informacji naukowej na całym obszarze nauk, nie branych do 1973 r. pod uwagę w planach UNISIST-u.

Zgodnie z sugestiami twórców koncepcji, prace nad UNISIST-em skoncentrowano w organach powiązanych z Sekretariatem UNESCO. Do organów tych należą: 1) Biuro Wykonawcze zlokalizowane w Sekcji Informacji działu „Sciences” UNESCO, 2) Komitet Wykonawczy, 3) Komitet Doradczy (dopiero niedawno powołany) oraz 4) Konferencja Międzypaństwowa, zwoływana na wniosek dyrektora generalnego UNESCO dla oceny planów pracy, sprawozdań itd. W 1972 r. powołano zespoły robocze specjalistyczne (do spraw podręczników, do spraw krajów rozwijających się, powiązań międzysystemowych, do spraw dokumentów pierwotnych i in.). Zdecydowano również utworzyć grupę roboczą dla oceny zakończonych i będących w toku badań naukowych w dziedzinie teorii informacji naukowej.

Przyjęto, iż UNISIST stanie się z czasem systemem trzystopniowym, na który składać się powinny: sieci i systemy narodowe, sieci regionalne⁴ oraz ośrodki koordynujący, działający w ramach UNESCO.

W dniach 4-8 października 1971 r. odbyła się w Paryżu konferencja międzyrządowa (85 delegacji państw, 40 delegacji organizacji międzynarodowych), której uczestnicy w zasadzie zaakceptowali projekt UNISIST-u, wnosząc szereg własnych uściśleń i propozycji, m. in. aby dla podwyższenia efektywności prac nad UNISIST-em nawiązać jak najściślejszą współpracę z ISO, IFLA, FID w celu wyzyskania prowadzonych tam prac w zakresie normalizacji, terminologii, opisów bibliograficznych, klasyfikacji itd. Zebrani przyjęli długofalowy program działania UNISIST-u, w którym są przewidziane prace o następującej tematyce: 1) doskonalenie środków i narzędzi informacji służących powiązaniom między systemami; 2) doskonalenie form przepływu informacji, co wiąże się z koniecznością wzmocnienia centrów informacji (archiwów, bibliotek i innych placówek informacyjnych); 3) kształcenie zarówno pracowników, jak i użytkowników informacji; 4) polityka

⁴ Zgodnie z lansowaną przez UNESCO koncepcją, regionami przyjęto nazywać nie część kraju, lecz strefy świata; ze względu na liczbę państw należących do UNESCO taki szczebel pośredni okazał się konieczny.

naukowa w zakresie informacji, tak od strony teorii, jak też praktycznej działalności w skali krajowej i międzynarodowej (tu m. in. wzięto pod uwagę zagadnienia barier administracyjnych i prawnych tamujących przepływ informacji, problem polityki cen itd.); 5) rozwój służb informacyjnych w krajach rozwijających się, na co — zgodnie z ogólną polityką UNESCO — położono duży nacisk.

Od kwietnia 1972 r. zaczęto wydawać biuletyn informujący o postępach w realizacji UNISIST-u⁵ a także o realizacji wielu innych inicjatyw, które mogą ułatwić zbliżenie poglądów na podstawowe problemy informacji naukowej. Biuletyn — w wersji angielskiej i francuskiej — ukazuje się 4 razy do roku.

Względy polityczne sprawiły, że dość szybko odstąpiono od pierwotnego terminu „system UNISIST” na rzecz określenia „program współpracy międzynarodowej UNISIST”, nie implikującego tak ścisłych zobowiązań i hierarchii zależności, ujmującego zagadnienie jako przedsięwzięcie długofalowe, światowa koordynacja specjalistycznych i narodowych systemów informacyjnych.

Okres realizacji 5-punktowego programu trwa — praktycznie biorąc — dopiero od 1972 r.; jest to zbyt krótko, by można już było zanotować wielkie sukcesy, tym bardziej że nie brak trudności i zahamowań różnego rodzaju, co wobec skali przedsięwzięcia nie może dziwić.

Od początku realizacji wyżej wymienionego 5-punktowego planu prac było rzeczą jasną, iż zadania UNISIST-u muszą być w znacznej mierze wykonywane drogą zlecenia prac badawczych bądź organizacjom i instytucjom wyspecjalizowanym, bądź grupom zaproszonych do współpracy naukowców lub indywidualnie wybranym specjalistom, bowiem szczupłość personelu, jaki UNESCO mogła skierować do prac nad UNISIST-em, wyklucza inne rozwiązanie. Zawarte kontrakty objęły prace o charakterze eksperymentalnym bądź syntetycznym oraz studia obrazujące sytuację na pewnych terytoriach czy w zakresie niektórych dziedzin wiedzy; uwzględniono też pewne typy wydawnictw informacyjnych i podręczniki różnych rodzajów. Tak na przykład z FID oraz z amerykańską National Federation of Abstracting and Indexing Services zawarto kontrakt na opracowanie światowego repertorium wydawnictw abstraktowych i indeksowych, dostępnego zarówno w formie publikacji (tak jak to miało miejsce w przypadku poprzednich wydań tego dzieła), jak też i w formie taśm magnetycznych (World Machine Readable Inventory of Abstracting and Indexing Services). Z niektórymi państwami zawarto umowy na utworzenie międzynarodowych ośrodków informacji w dziedzinach ważnych dla programu UNISIST-u: m. in.

⁵ UNISIST. Programme de coopération internationale dans le domaine de l'information scientifique et technique. Paris 1972 —; toż w jęz. angielskim.

w RFN ma być zorganizowane światowe centrum informacji na temat reprografii; prace są już w toku. Francja natomiast finansuje dla potrzeb UNISIST-u istniejące w Paryżu biuro światowego repertorium tytułów czasopism naukowych.

Ponadto UNISIST subwencjonuje wiele ośrodków informacyjnych, których działalność naukową została uznana za ważną dla programu, a także inspiruje powstawanie pod egidą UNESCO międzynarodowych ośrodków informacyjnych. Działalność tych ośrodków będzie służyć realizacji pierwszego punktu programu prac UNISIST-u, a więc doskonaleniu komunikacji między systemami. Takim centrum uznanym za szczególnie potrzebne jest istniejący w Wiedniu ośrodek informacji w zakresie terminologii (Infoterm — Centre International d'Information sur la Terminologie), który na mocy umowy z austriackim Instytutem Normalizacji uwzględni w swych pracach naukowych potrzeby UNISIST-u. W samej zaś UNESCO zorganizowano międzynarodowe centrum informacji o prawie autorskim, publikujące *Bulletin du Centre International d'Information sur le Droit d'Auteur*. Jest rzeczą oczywistą, iż dla polityki naukowej w zakresie informacji zagadnienia prawa autorskiego są wyjątkowo ważnym problemem. Nie jest bezpośrednio powiązane z programem UNISIST-u korzystające z finansowego poparcia UNESCO Międzynarodowe Biuro Informatyki (Intergovernmental Bureau of Informatics) w Rzymie, które m. in. opracowało wstępny projekt światowego systemu informacji o informatyce (World Information System on Informatics), ale wykonywane tam studia będą miały dla UNISIST-u ogromne znaczenie. I to Biuro posiada już od 1973 r. swój organ (*IBI — Newsletter*, miesięcznik). Pomoc UNESCO dla dwóch ośrodków informacji (clearinghouse) w zakresie tezaurusów i systemów klasyfikacyjnych (Case Western Reserve University w Cleveland dla prac w języku angielskim, w IINTE w Warszawie dla prac w innych językach) również służy międzynarodowym powiązaniom międzysystemowym, a więc pośrednio realizacji pierwszego punktu programu UNISIST-u. Nawiązano też łączność z Międzynarodową Unią Telekomunikacyjną i Międzynarodową Federacją Przetwarzania Danych (IFIP); obie te organizacje zobowiązały się uwzględnić w swych pracach założenia i perspektywy UNISIST-u.

W ramach doskonalenia form przepływu informacji (drugi punkt programu UNISIST-u) działa w Paryżu wspomniane już biuro międzynarodowego repertorium tytułów czasopism naukowych, którego centrum regionalnym jest m. in. międzynarodowy ośrodek informacji krajów RWPG w Moskwie. Opublikowano po angielsku, francusku i hiszpańsku (wersja rosyjska w opracowaniu) zasady międzynarodowego systemu informacji o publikacjach ciągłych (ISDS)⁶.

⁶ Principes directeurs du système international de données sur les publications en série.

Problemem, na który od początku kładziono duży nacisk, jest też klasyfikacja, która byłaby możliwa do przyjęcia w skali światowej. Jak wspomniano wyżej, ani UKD, ani inne systemy rzeczowego porządkowania dokumentów i informacji nie zyskały waloru uniwersalnego; zresztą perspektywy automatyzacji stawiają tu wiele nowych problemów i zadań. Z tego względu w obecnej, wstępnej fazie UNISIST-u zdecydowano się na opracowanie wspomnianego już systemu „przełącznikowego”, który by wiązał istniejące już i funkcjonujące języki informacyjne. Opracowanie to, które ukaże się w pierwszym kwartale 1975 r., będzie jednak ujęciem bardzo ogólnym, nie dostosowanym do „głębokiego” klasyfikowania treści dokumentu. Niezależnie od tego druga grupa pracobca UNISIST-u pracuje nad nowym całkowicie systemem klasyfikacji, co jednak wymagać będzie dłuższego czasu.

Duże znaczenie przywiązuje się do sprawy kształcenia pracowników i użytkowników informacji (trzeci punkt programu prac UNISIST-u). I tak, łącznie z ICSU opracowano i opublikowano podręcznik metodyki bibliograficznej dotyczący sporządzania opisów bibliograficznych czytelnych dla maszyny⁷. Podręcznik ten jest już stosowany, m. in. we francuskim systemie informacyjnym PASCAL, zorganizowanym w Centre National de Recherche Scientifique (CNRS). Wydano w kwietniu 1974 r. cenną broszurę „instruktażową” dla narodowych centrów informacji⁸, której celem jest propaganda założeń UNISIST-u; w broszurze sporo miejsca poświęcono zadaniom i celom bibliotek naukowych. W toku są prace nad podręcznikiem zasad dla repertorium narodowego prac badawczych, planowanych, prowadzonych i zakończonych, co wiąże się z pracami UNESCO nad międzynarodowym systemem informacji w tym zakresie. Jest to tzw. system ISORID, do którego zgłosiło akces 81 ośrodków z 64 krajów; w Polsce narodowym ośrodkiem ISORID-u jest IINTE, który w związku z tym zgłasza do UNESCO zbierane przez siebie informacje o badaniach bibliotekoznawczych, archiwalnych i innych dotyczących informacji naukowej. W opracowaniu jest też studium o działalności UNISIST-u w zakresie kształcenia pracowników i użytkowników informacji.

Mając na uwadze konieczność kształcenia kadr dla potrzeb programu zdecydowano, iż w skali międzynarodowej będzie się kształcić 3 grupy pracowników: 1) naukowców — teoretyków w zakresie informacji naukowej, 2) organizatorów działalności informacyjnej, 3) wysoko wykwalifikowanych specjalistów — praktyków w poszczególnych dziedzinach

Paris 1973. Dokładniejsze informacje: C. J. Koster: L'ISDS et les fonctions et activités des centres nationaux. *Bull. UNESCO Biblioth.* 1973 Vol. 27 nr 4 s. 216-222. Ta sprawa doczekała się zresztą już sporego piśmiennictwa.

⁷ M. D. Martin: Reference manual for machine-readable bibliographic descriptions. Prepared by the UNISIST/ICSU-AB Working Group on Bibliographic Descriptions with the assistance of ICSU and ICSU-AB member services. Paris 1974.

⁸ UNISIST. Objectifs de la politique d'information. (Propositions de l'UNISIST). Paris 1974.

informacji naukowej. Natomiast inne kategorie pracowników informacji powinny być kształcone w obrębie narodowych systemów informacyjnych. W tym celu są przygotowywane w ramach ogólnego programu UNISIST-u podręczniki dla kształcenia i użytkowników i pracowników informacji. Przewiduje się utworzenie puli stypendialnej UNISIST-u. Ciekawy jest temat badań dotyczących możliwości i form permanentnego dokształcania autorów, redaktorów, wydawców w celu stopniowego ulepszania jakości i form prezentacji publikacji naukowych. Twórcy UNISIST-u postulują powołanie stowarzyszenia wydawców czasopism naukowych, co pozwoliłoby na skuteczniejszą realizację tych zadań.

W ramach realizacji programu UNISIST-u w zakresie kształcenia pracowników i użytkowników informacji odbył się w sierpniu 1974 r. w Katowicach międzynarodowy kurs dla wykładowców zagadnień informacji naukowej, głównie z krajów rozwijających się. Następny kurs UNISIST-u odbędzie się w lipcu 1975 r. w Sheffield; jego organizacji podjęły się wspólnie UNESCO, FID i IFLA. Dla potrzeb UNISIST-u w College of Library and Information Services uniwersytetu w Maryland opracowano specjalną koncepcję kursów dla kierowników służb informacyjnych w krajach rozwijających się — jako wersję wstępną, do której wprowadzi się modyfikacje po uzyskaniu doświadczeń z kursów, które odbędą się w przyszłości.

Wiele uwagi poświęca się problemom polityki naukowej w zakresie informacji (czwarty punkt programu). Tu w toku są prace mające na celu pomoc w organizacji krajowych systemów i służb informacyjnych, projekt badań dotyczących struktury zasobów i potrzeb informacyjnych w poszczególnych krajach. W stadium eksperymentalnym — dzięki pomocy finansowej ONZ (tzw. Program Rozwoju Narodów Zjednoczonych) — są projekty organizacji służb informacyjnych i kształcenia specjalistów na podstawie rozeznania dotychczasowych zasobów i potrzeb informacyjnych w określonych krajach (Kolumbia, Indonezja, Wybrzeże Kości Słoniowej, Korea; opracowano też taki projekt dla Bułgarii).

Z zagadnieniami polityki naukowej wiążą się też w pewnej mierze prace regionalnych ośrodków badań nad teoretycznymi problemami informacji. Do ośrodków tych należą: Strasburg (dla krajów języka francuskiego), Singapur (dla krajów Azji Południowej i Afryki), Quito (dla Ameryki Łacińskiej) i Tampere (dla krajów skandynawskich). Organizacja dalszych ośrodków regionalnych jest w toku.

Zagadnienia polityki naukowej w dziedzinie informacji są oczywiście tylko fragmentem szerszej akcji UNESCO dotyczącej międzynarodowego systemu informacji w zakresie całokształtu polityki naukowej na świecie (Science and Technology Policies Information Exchange Sy-

stem — SPINES). Poświęcona tym sprawom seria *Science Policy Studies and Documents* wzbogaciła się ostatnio o zeszyt zawierający wykaz czasopism poświęconych częściowo lub całkowicie polityce naukowej; zarejestrowano tam m. in. 25 tytułów polskich.

Ogromną rolę w realizacji programu UNISIST-u mieć będą krajowe sieci i instytucje informacyjne. One właśnie będą powołane do wypełnienia konkretnych zadań, jakie stoją przed przyszłym światowym systemem informacji. Stąd nacisk na zagadnienia planowania infrastruktury, która umożliwi efektywny przepływ informacji. Istotnym elementem tej infrastruktury są biblioteki, ale także wszelkie inne tradycyjne czy najnowsze typy placówek informacyjnych. Departament Bibliotek, Informacji i Archiwów UNESCO przy współpracy FID, IFLA i ISO zorganizował w tej sprawie konferencję międzyrządową (23-27 września 1974), zaś w listopadzie odbyła się konferencja na temat teoretycznych badań nad podstawami organizacji i kierowania w instytucjach służących informacji naukowej. Organizatorami tej konferencji były m. in. biblioteki narodowe. Obie te konferencje, niezależnie od krytycznych akcentów, jakie zgłaszano pod adresem UNISIST-u, w ostatecznym rezultacie służą wzajemnemu zbliżeniu stanowisk, a więc możliwości stworzenia w przyszłości efektywnego systemu informacji naukowej. Opublikowane w związku z pierwszą z tych konferencji dokumenty⁹, mówiące o konieczności powstania narodowych systemów informacyjnych (NATIS) w generalnych założeniach nie różnią się bardzo od generalnych założeń UNISIST-u; może tylko silniej akcentuje się obowiązki państw, które winny każdemu obywatelowi zapewnić dostęp do informacji na równi z dostępem do oświaty; zwraca się uwagę na konieczność zahamowania „u źródła” produkcji archiwaliów, tj. przede wszystkim usprawnienia biurokratycznej działalności urzędów; zaznacza się też dążność do włączenia do krajowych systemów informacyjnych bibliotek typu publicznego i oświatowego — we właściwych dla ich oświatowo-wychowawczych zadań rozmiarach. Ważne też jest zalecenie, aby nie organizować izolowanych sieci archiwów, bibliotek i ośrodków informacji, lecz stworzyć krajowe, zintegrowane sieci informacyjne. Postulat ten, uznawany już teoretycznie, w praktyce wszędzie jeszcze jest daleki od realizacji. Tak więc zarówno wielostronna praca samej UNESCO (w tym takich jej nowych agend, jak UNESCO Computerized Information Service, UNESCO Computerized Data Retrieval System in Social and Human Sciences — DARE a także International Information System for the Development Sciences — DEVSIS¹⁰, którego projekt powstał

⁹ Przede wszystkim: *Systèmes nationaux d'information (NATIS). Objectifs d'une action nationale et internationale*, Paris 1974.

¹⁰ Zob. m. in. *Meeting on the Feasibility of an International Information System for the Development Sciences. Summary record of the meeting*, Paris 1974.

w Kanadzie, ale któremu UNESCO patronuje), jak też działalność bezpośrednio nakierowywana na cele UNISIST-u prowadzą z pewnością do lepszej międzynarodowej współpracy w dziedzinie informacji. Zaśługą UNISIST-u jest tu m. in. zwrócenie uwagi na najbardziej nowoczesne, „przyszłościowe” placówki informacyjne, których praca jest już oparta na najnowszych zdobyciach techniki, jak np. ośrodki analizy informacji, banki danych. Są one w lepszej sytuacji niż na przykład większość bibliotek, bo mają lepsze możliwości łączności informacyjnej.

Ale rozwój tej współpracy nie przebiega tak harmonijnie, jak by to było pożądane. Jeszcze istnieje wiele oporów, wiele uprzedzeń w środowiskach bardziej konserwatywnych, grają tu rolę sprawy personalne, rywalizacja między państwami a także między organizacjami itd. Wynika to między innymi z nierównomiernego rozwoju działalności informacyjnej w poszczególnych krajach, dziedzinach wiedzy, typach instytucji. Wiąże się także ze stawianymi wobec UNESCO zarzutami „upolitycznienia” i lewicowości tej organizacji, zwłaszcza w związku z wydatną pomocą dla krajów Trzeciego Świata. Można jednak sądzić, iż istnieją realne perspektywy polepszenia dzisiejszego stanu przepływu informacji naukowych w skali całego świata.

W 1978 r. UNESCO zorganizuje konferencje poświęcone ocenie postępów realizacji programu UNISIST-u, NATIS oraz UBC (Universal Bibliographic Control). Wówczas dopiero będzie można zdać sobie sprawę, o ile optymizm w ocenie tych prac jest uzasadniony.

Program UNISIST-u wzbudził bardzo szerokie zainteresowanie na świecie: bibliografia prac na ten temat jest już obszerna, co świadczy m. in., jak sprawa jest żywotna, aktualna i jak bardzo taki program jest potrzebny¹¹.

HALINA CHAMERSKA

UNISIST — A PROGRAM OF A WORLD SYSTEM OF SCIENTIFIC INFORMATION

The idea of a world system of scientific information arose in 1966 within the ICSU and within UNESCO. In 1971 there was published a study prepared by the group of persons engaged in working out the UNISIST program. It included general lines of the program and a number of practical advices for interested institutions. Likewise, in 1971 a long-term program of UNISIST was traced out. In the article the realization of the program has been discussed as follows: 1. improvement of linking within different information systems, 2. improvement of forms adopted to flow of information, 3. education of information workers and information users, 4. organization of information in connexion with scientific policy, 5. development of information services in developing countries. In the realization of the UNISIST an important role will belong to national information systems and to all institutions connected with scientific information, libraries included.

¹¹ Bibliografia prac na temat UNISIST-u została m. in. sporządzona w IINTE.

ZEIGNIEW DASZKOWSKI

**KATALOGOWANIE KSIĄŻEK
W TOKU PROCESU PUBLIKACYJNEGO
(NA PODSTAWIE DOŚWIADCZEŃ RADZIECKICH I AMERYKAŃSKICH)**

Tematem artykułu jest prowadzone w Związku Radzieckim od 1961 r. i w Stanach Zjednoczonych od 1971 r. zaopatrywanie nowo wydawanych książek w drukowaną w całym nakładzie informację bibliograficzną, wystarczającą całkowicie dla celów katalogowania bibliotecznego tych książek lub umożliwiającą sprowadzanie katalogowania do uproszczonych zabiegów technicznych.

Jest to więc jedna z form katalogowania scentralizowanego, które polega na wykonywaniu opisu katalogowego lub bibliograficznego książki w najodpowiedniejszych do tego celu instytucjach i w taki sposób, aby opis ten mogły wykorzystać wszystkie biblioteki nabywające egzemplarz danej książki¹. Katalogowanie scentralizowane ma już za sobą długą historię. W połowie XIX w. w Anglii i w Stanach Zjednoczonych zwrócono uwagę na sprzeczność między masową produkcją wydawniczą książki a katalogowaniem każdego jej egzemplarza z osobną przez wszystkie biblioteki, które książkę tę wprowadzają do swoich zbiorów². W końcu XIX w. (1897) obrazowo sformułował to wybitny bibliotekarz amerykański Melvil Dewey stwierdzając, że jeżeli z całego nakładu opublikowanej książki 500 egzemplarzy zakupią biblioteki, to nie można wyobrazić sobie większego marnotrawstwa niż to, że każda z owych 500 bibliotek podejmie katalogowanie książki na własną rękę, dysponując

¹ Termin ten jest modyfikacją terminu „katalogowanie centralne”, przyjętego w „Podręcznym słowniku bibliotekarza” H. Więckowskiej i H. Pliszczyńskiej i oznaczającego zarówno „redagowanie (czasem w ogóle opracowywanie) katalogu obejmującego zbiory określonej grupy bibliotek” jak i „sporządzanie przez jedną instytucję kart katalogowych, najczęściej drukowanych, do użytku innych bibliotek”. Termin niemiecki „Zentralkatalogisierung” (R. Franz: *Zentralkatalogisierung*. W: *Lexikon des Bibliothekswesens*, Leipzig 1969 s. 702-703) nacechowany jest podobną dwuznacznością. Termin „katalogowanie scentralizowane” stara się wyeliminować tę dwuznaczność i uniknąć wiązania go z katalogami centralnymi. Jest on bliższy terminologii angielskiej: „centralised-cataloging” (G. M. Sinks: *Centralized cataloging*. W: *Encyclopedia of library and information science*. Vol. 4. New York 1970 s. 391-395) i rosyjskiego: „centralizowannaja katalogizacija”.

² The cataloging-in-source experiment. A report to the Librarian of Congress by the Director of the Processing Department. Washington 1960 s. XI.

najczęściej niedostatecznym warsztatem bibliograficznym oraz ograniczonymi środkami³.

W dyskusji na temat katalogowania scentralizowanego, jaka toczyła się w Ameryce i w Europie w XIX w., wśród proponowanych rozwiązań znajdowała się sugestia, aby wydawcy zaopatrywali cały nakład książki w informacje bibliograficzne, sporządzane w czasie druku książki i zawierające jej opis, który mógłby być wykorzystywany w katalogach bibliotecznych, kartotekach księgarskich i wydawniczych itp.⁴ Podejmowane wówczas przez niektórych wydawców próby okazały się nietrwałe. W końcu XIX w. i na początku XX w. ukazało się w Rosji ok. 100 książek zaopatrzonych w informacje podobnego typu. Jeden z amerykańskich wydawców H. Holt brał udział we wspólnej akcji wydawców amerykańskich od 1879 do 1880 r., a potem kontynuował ją na własną rękę w swoich wydawnictwach do 1883 r. Najogólniej mówiąc, wydawcy w ówczesnych warunkach nie widzieli w tym własnego interesu i nie chcieli pokrywać dodatkowych kosztów związanych z opracowaniem i drukiem kart zawierających opisy bibliograficzne książek.

Brakło też szerszego zainteresowania ze strony bibliotek. Różnorodność praktyki katalogowania była tak duża, że opisy sporządzone przez wydawcę musiały być adaptowane dla katalogów poszczególnych bibliotek. Już w tym wczesnym okresie okazało się zatem, że nieodzownym warunkiem katalogowania scentralizowanego jest ujednoczenie przepisów katalogowania w skali kraju dla wszystkich bibliotek lub przynajmniej dla najważniejszych ich typów (biblioteki publiczne, biblioteki naukowe). Szło przy tym nie tylko o katalogowanie alfabetyczne, ale także o katalogowanie rzeczowe i o system organizacji katalogów bibliotecznych. Dążności do ujednoczenia zasad katalogowania nie zatrzymały się, jak wiadomo, na granicach państwowych, a ze względu na postulat wymieniałości informacji bibliograficznej i bibliotecznej stały się przedmiotem uzgodnień międzynarodowych (konferencja w Paryżu w 1961 r.).

Po nieudaniu się wczesnych prób zaopatrywania książek w informacje bibliograficzne i katalogowe przez wydawców, akcję scentralizowanego katalogowania w innych formach organizacyjnych podjęły w sposób systematyczny i trwały bądź poszczególne wielkie biblioteki, bądź ośrodki bibliografii księgarskiej i narodowej. Należy tu publikacja centralnie drukowanych kart katalogowych (np. Biblioteka Kongresu od 1901 r.), wykazów i kart nabytków zagranicznych (np. Biblioteka Królewska w Berlinie, poprzedniczka dzisiejszej Niemieckiej Biblioteki

³ Annual Report of the Librarian of Congress. For the fiscal year ending June 30, 1967. Washington 1968 s. 18.

⁴ The cataloging-in-source experiment... s. XII. (Zob. przyp. 2); G. G. Firsov: Centralizovannaja katalogizacija w SSSR. Leningrad 1968 s. 6-11.

Państwowej: od 1892 r. wykaz drukowany jednostronnie w części nakładu, a od 1909 r. także w postaci kart katalogowych), bibliografii urzędowych i narodowych oraz opartych na nich centralnie drukowanych kart katalogowych (np. w ZSRR *Knižnaja Letopis'* od 1907 r. drukowana w części nakładu jednostronnie, centralnie drukowane karty adnotowane dla bibliotek publicznych od 1925 r., rejestracyjne od 1927 r.^{5/6}).

Poczynania te, realizowane niejednokrotnie na wielką skalę, niewątpliwie ułatwiły pracę bibliotek, ale problemów katalogowania bibliotecznego do końca nie rozwiązały. Zaważyły tu dwie okoliczności. Po pierwsze, zarówno bibliografie narodowe, jak i centralnie drukowane karty katalogowe są z zasady opracowywane po zakończeniu druku książki i na podstawie jej gotowego egzemplarza. Nawet przy najsprawniejszej organizacji pracy bibliografie narodowe i centralnie drukowane karty są opóźnione w stosunku do pojawienia się książek na rynku. Skala opóźnienia jest różna: mówi się co najmniej o tygodniach, ale słyszy się także o miesiącach. W bibliotekach formują się długie rzędy książek czekających na nadejście sporządzonego centralnie opisu bibliograficznego lub centralnie drukowanej karty katalogowej. Druga cecha ujemna wiążąca się ściśle z pierwszą to mijanie się w bibliotece książek i centralnie drukowanych kart. Jedne i drugie wpływają nie tylko w różnym czasie, ale i z różnych źródeł: książki — od wydawców lub drukarzy (jako egzemplarze obowiązkowe), a także z księgarń, centralnie drukowane karty — z ośrodka, który je sporządza i rozsyła. Z jednej strony nie zawsze wiadomo z góry, czy uzyskana książka otrzyma centralnie drukowaną kartę, z drugiej — do biblioteki nadchodzi wiele zamówionych według grup rzeczowych kart katalogowych, które są jej nieprzydatne, gdyż nie nabyto, odpowiednich książek.

Mimo dużych nakładów na katalogowanie scentralizowane biblioteki muszą w wielu przypadkach podejmować katalogowanie we własnym zakresie. Miernikiem sprawności bibliotecznej staje się szybkość dostarczania czytelnikowi książki i katalogowej informacji o niej. Z punktu widzenia istotnych potrzeb informacyjnych formuluje się postulat, aby książka była ujawniona i wykazana w katalogach najpóźniej na drugi dzień po jej wpływie do biblioteki. Jest to oczywiście postulat maksymalistyczny. Ale warto zapamiętać, że tego rodzaju wymagania wobec bibliotek będą stawiane coraz ostrzej. Wszystkie, nawet najbardziej uzasadnione tłumaczenia, że jest to niemożliwe, będą oceniane ja^o niesprawność informacyjna, niezależnie od tego, co ją wywołuje.

W tej atmosferze powrócono do koncepcji wyposażenia książki i informację bibliograficzną drukowaną w całym nakładzie. Wymaga to

^{5/6} G. G. Firsov: Centralizovannaja katalogizacija... s. 11, 14. (Zob. przyp. 4).

opracowania opisu katalogowego przed zakończeniem druku, tj. przed odbiciem nakładu książki. Przygotowanie opisu katalogowego i jego uwzględnienie w druku staje się jedną z czynności wydawniczych (podobnie jak na przykład sformułowanie i ukształtowanie tytułatury). Znalazło to odbicie w nazwach, jakie zastosowano do tej formy katalogowania scentralizowanego, sięgając niekiedy do określeń przenośnych. „Katalogowanie u źródła” (cataloging-in-source, katalogizacja v istočnikie), tzn. tam, gdzie książka powstaje, czyli w wydawnictwie; „katalogowanie w czasie druku” (cataloging-in-print), tzn. w okresie produkcji drukarskiej; „katalogowanie w toku procesu publikacyjnego” (cataloging-in-publication), będące terminem najbardziej ogólnym, bo obejmującym również wydania nie drukowane, np. mikrofilmowe.

Warto jednak z góry uprzedzić, że katalogowanie książek w czasie ich produkcji nie prowadzi jeszcze do likwidacji innych form katalogowania scentralizowanego (liczby i nakłady centralnie drukowanych kart katalogowych w Związku Radzieckim i w Stanach Zjednoczonych nieustannie rosną), ani nie wstrzymuje ich rozwoju w innych kierunkach z wykorzystaniem najnowocześniejszych środków technicznych włącznie (np. program MARC II Biblioteki Kongresu, czyli katalogowanie czytelników dla komputerów; Biblioteka ta sporządza i rozprowadza do ok. 60 bibliotek informację katalogową zakodowaną na taśmach magnetycznych).

Można by jeszcze zapytać, czy nie byłoby lepszą formą dla bibliotek przygotowywanie również w czasie produkcji wydawniczej centralnie drukowanych kart katalogowych i dołączanie ich do wszystkich egzemplarzy nakładu, dzięki czemu karty te wpływałyby do bibliotek razem z książkami. Bez wątplenia dla bibliotek byłoby to korzystniejsze. Powstaje tu jednak od razu problem wysokości nakładu tych kart (dla wielu odbiorców indywidualnych byłyby one zbędne) i niebagatelnego kosztu wysokogatunkowego kartonu, potrzebnego dla sporządzania kompletu kart katalogowych (opis główny i odsyłacze). Wydawcy nie są skłonni do wdawania się w kalkulację i dystrybucję kart katalogowych i nie uważają tego za swoje zadanie (istniejące w tym względzie wyjątki są przysłowiowym potwierdzeniem reguły), wykazują natomiast gotowość do podawania w książce jej opisu katalogowego.

W takim zabiegu bibliotekarze amerykańscy widzą jeden z doniosłych etapów rozwoju form jednoznacznej identyfikacji książki⁷. Informacje o autorze, tytule, dacie itp. stopniowo ukształtowały swe formy w dziejach książki. W rękopisach nieraz brakowało tych informacji w ogóle lub występowały jako incipit czy explicit, w pierwszych drukach — w kolofonie, później — w postaci karty tytułowej, a obecnie — w for-

⁷ V. W. Clapp: The greatest invention since the title-page? Autobiography from incipit to cataloging-in-publication. *Wilson Libr. Bull.* 1971 Vol. 46 s. 348-359; —: Cataloguing in publication. A new programme of pre-publication cataloguing in the United States of America, with comments on some similar programmes. *UNESCO Bull. Libr.* 1973 Vol. 27 nr 1 s. 2-11.

mie opisu bibliograficznego (katalogowego). Istotnie, sformułowanie hasła karty głównej na podstawie samej karty tytułowej wymaga znajomości przepisów katalogowania (np. dzieła wieloautorskie, antologie, zbiory, przeróbki itp.), umieszczenie więc opisu katalogowego w książce usuwa wszelkie wątpliwości.

Katalogowanie książek w toku procesu publikacyjnego rozpoczęło się najpierw w Związku Radzieckim i w pełnym zakresie dotyczy tylko książek przeznaczonych dla bibliotek publicznych, tzn. wydawanych w dużych nakładach. Istotną rolę w poszukiwaniu nowych rozwiązań odegrała uchwała Komitetu Centralnego Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego z dnia 22 września 1959 r. „O stanie i środkach usprawnienia pracy bibliotecznej w państwie”, zobowiązująca Ministerstwo Kultury ZSRR, ministerstwa kultury republik radzieckich a także wszystkie radzieckie instytucje wydawnicze do zorganizowania katalogowania i klasyfikacji książek radzieckich w taki sposób, aby opisy katalogowe docierały do bibliotek wraz z publikacjami, do których się odnoszą. Rozporządzenie Ministerstwa Kultury ZSRR z dnia 10 października 1959 r. nakazywało realizację tego celu przez współpracę między instytucjami wydawniczymi i bibliotekami o charakterze centralnym.

W 1960 r. ukazała się instrukcja ustalająca ramy tej współpracy⁸ obowiązująca od 1961 r. Zasady instrukcji wprowadzono w 1966 r. do międzyrepublikańskich postanowień technicznych, dotyczących kompozycji wydawniczej dokumentów piśmienniczych i niektórych audiowizualnych⁹. W 1969 r. przepisom nadano rangę wszechzwiązkowej normy państwowej¹⁰.

Norma postanawia, że w książkach przeznaczonych dla bibliotek publicznych należy umieszczać w dolnej części odwrotnej strony karty tytułowej lub na stronie końcowej — wzór (makieta) adnotowanej karty katalogowej. Makieta karty adnotowanej składa się z opisu katalogowego książki, adnotacji, znaku autorskiego (skrót nazwiska autora, stanowiącego składnik symbolu klasyfikacji dla bibliotek publicznych), z pełnego symbolu klasyfikacji dla bibliotek publicznych oraz symbolu klasyfikacji księgarskiej.

W stosunku do centralnych instytucji wydawniczych norma nie zalicza do publikacji przeznaczonych dla bibliotek publicznych książek o nakładzie mniejszym niż 8000 egz., w stosunku do instytucji wydawniczych innych rejonów ograniczeń wynikających z wysokości nakładu nie ma. Przepisom normy o drukowaniu makiety karty adnotowanej nie podlegają publikacje naukowe i specjalistyczne. Można jej też nie

⁸ Instrukcja po centralizovannoj klassifikacii i katalogizacii knig. Moskva 1960. Przetłumaczony z: Sbornik rukovodjaščich materialov po bibliotečnoj rabote. Moskva 1963 s. 186-187.

⁹ Vychodnye svedenija v izdatel'skoj produkcii. Meżrepublikańskie techničeskie uslovija MRTU 29/2601-66. Izd. 2 ispr. i dop. Moskva 1967.

¹⁰ GOST 7.4-69 Sistema informacionno-bibliografičeskoj informacii. Vychodnye svedenija v izdatel'skoj produkcii.

umieszczać w tych publikacjach z dziedziny literatury pięknej, literatury dziecięcej i z zakresu sztuki, gdzie nie harmonizowałoby to z ich opracowaniem artystycznym i graficznym. Wolno też pomijać makiety w tych książkach, które zostaną dostarczone do bibliotek jednocześnie z kartami katalogowymi.

Norma podaje dokładną lokalizację poszczególnych części składowych i elementów makiety a także elementów mających znaczenie dla katalogowania. Tak więc, w książkach dla bibliotek publicznych należy umieszczać symbol klasyfikacji (a także symbol UKD, jeśli podano go w książce) i znak autorski na odwrotnej stronie karty tytułowej w lewym górnym rogu; we wszystkich książkach należy podawać (na odwrotnej stronie karty tytułowej w dolnym lewym rogu) symbol klasyfikacji księgarskiej wraz z numerem pozycji i datą roczną tematycznego planu wydawniczego. W książkach z zakresu nauk przyrodniczych i technicznych umieszcza się (na odwrotnej stronie tytułowej w lewym górnym rogu) symbol UKD.

Nieobojętne dla bibliotekarzy są też niektóre inne postanowienia normy odnoszące się do wszystkich publikacji. Zobowiązuje ona do umieszczania przynajmniej w jednym miejscu książki (w jej metryce) pełnego imienia autora, imienia jego ojca (otčestvo) i nazwiska. To samo dotyczy nazwisk wydawców antologii i podobnych zbiorów. Przy tłumaczeniach należy podawać w pobliżu karty katalogowej nazwisko autora w formie oryginalnej. Adnotacja powinna zawierać krótkie informacje o treści książki i jej myśli zasadniczej, o jej naukowym i praktycznym znaczeniu oraz o artystycznej wartości.

Makieta ma mieć format międzynarodowej karty katalogowej. W książkach o małych rozmiarach dopuszcza się możliwość zmniejszenia makiety, jednakże tak aby można ją reprograficznie powiększyć do wielkości znormalizowanej. Łącznie liczba wierszy w makiecie nie może przekraczać 16.

Obowiązek umieszczania informacji katalogowych spoczywa na instytucjach wydawniczych. Korzystają one z pomocy metodycznej oraz współpracy bibliotek swego terenu i republikańskich izb książki. Rolę konsultacyjną dla wydawnictw centralnych spełniają Biblioteka im. Lenina w Moskwie i Biblioteka im. Sałtykowa-Szczedrina w Leningradzie. Biblioteki opracowują makiety kart adnotowanych i ustalają znaki klasyfikacji bibliotecznej na podstawie maszynopisów lub egzemplarzy korektowych książek dostarczanych przez instytucje wydawnicze. W katalogowaniu i klasyfikacji bibliotecznej i księgarskiej obowiązują odpowiednie przepisy i instrukcje¹¹.

¹¹ Edinye pravila opisanija proizvedenij pečati i organizacii alfavitnogo kataloga dla nebol'sich bibliotek. 2 izd. Moskva 1968; Tablicy bibliotečnoj klassifikacii dla massovyh

Dość powszechnie uważa się, że makieta karty katalogowej to dużo, ale nie wszystko. Należy dążyć do uwolnienia radzieckich bibliotek publicznych od konieczności kopiowania dostarczonych wraz z książką opisów katalogowych w postaci makiety.

Według danych z 1970 r. spośród 233 instytucji wydawniczych Związku Radzieckiego 161 (41 centralnych i 120 innych) stosuje się do postanowień normy¹². Widać więc, że realizuje się ją stopniowo, zostawiając czas na jej praktyczne wdrożenie i osiągnięcie określonych celów w pełnym wymiarze dopiero po okresie prób i doświadczeń. Przy przyjętym w Związku Radzieckim rozwiązaniu rozkładającym zadania na instytucje wydawnicze, jest to jedyna możliwa droga, nie wymagająca znacznych nakładów centralnych.

Radzieckie katalogowanie w toku procesu publikacyjnego ma już za sobą kilkuletni rozwój. Konieczne są jednak dalsze intensywne wysiłki dla całkowitego upowszechnienia akcji, wyeliminowania zdarzających się zaniedbań, usterek i błędów, osiągnięcia wysokiej jakości w skali masowej.

Odmiennymi drogami poszedł rozwój katalogowania „u źródła” w Stanach Zjednoczonych. Dość powszechnie reprezentowany tam pogląd głosi, że dla zapewnienia jednolitości katalogowania i dobrej jakości uzyskiwanych wyników konieczne jest powierzenie tego zadania bibliotece, która ma największe doświadczenia w zakresie katalogowania scentralizowanego, tzn. Bibliotece Kongresu w Waszyngtonie.

Program katalogowania w toku procesu publikacyjnego miał w Stanach Zjednoczonych swoją niezwykle dramatyczną historię. Podjęto go jako program eksperymentalny, przeprowadzony w ciągu 9 miesięcy w 1958-1959 r. W podsumowaniu eksperymentu stwierdzono jednak, że program nie nadaje się do stałej realizacji a co więcej, że nie należy nawet podejmować dalszych prób w tym zakresie. A mimo tego kategorię werdyktu w 12 lat później zmodyfikowany program ponownie uruchomiono w 1971 r. Jego przebieg w latach 1971-1973 oceniono jako pełny sukces. Katalogowanie książek w trakcie procesu publikacyjnego nabrało cech trwałości.

Na wnikliwszą uwagę zasługuje niewątpliwie przebieg obu eksperymentów a w szczególności to, jak doszło do deprecjonującej oceny próby przeprowadzonej w latach 1958-1959 i w jaki sposób w nowym eksperymencie przewyżczono ujawnione poprzednio trudności.

Podjęty w czerwcu 1958 r. przez Bibliotekę Kongresu przy współ-

bibliotek. 3 izd. Moskwa 1968; L. B. Chavkina: Avtorskie tablicy dvuznačne. 22 izd. Moskwa 1969; Edinaja schema klassifikacii literatury v knigotorgovoj seti. Moskva 1965.

¹² T. V. Borisenko: Centralizovannaja klassifikacija i katalogizacija knig dla massovyh bibliotek v izdatel'stvach. Konsul'tacija. Moskva 1970; G. G. Firsov: Centralizovannaja katalogizacija v SSSR... (Zob. przyp. 4); R. S. Giljarevskij: International distribution of catalogue cards. Present situation and future prospects. Paris 1969.

udziale niektórych wydawców amerykańskich, eksperyment ten zwany „katalogowaniem u źródła”, miał na celu zbadanie na podstawie określonej z góry liczby 1000 tytułów z bieżącą amerykańską produkcją wydawniczą, czy możliwe i realne jest zaopatrywanie całych nakładów nowych książek w drukowaną informację katalogową w postaci podobizny (makiety) centralnie drukowanej karty katalogowej w wymiarach naturalnych lub w proporcjonalnym zmniejszeniu. Eksperyment przewidywał, że wydawcy będą nadsyłać do Biblioteki Kongresu egzemplarze korektowe (po złamaniu) swoich nowych wydawnictw wraz z wypełnionymi formularzami informacyjnymi, zawierającymi dane niezbędne do katalogowania, a nie uwidocznione w tekście. Aby nie hamować produkcji wydawniczej, Biblioteka Kongresu zarezerwowała dla siebie krótki okres 24 godzin na przygotowanie opisu bibliograficznego, który wydawcy przedrukowywali w książce. Zakładało się przy tym, że biblioteki nabywające książki z wydrukowanymi w nich makietami będą mogły wykonywać dla siebie odbitki kart katalogowych w potrzebnej im liczbie egzemplarzy. Miało to zatem wyeliminować zarówno potrzeby katalogowania bibliotecznego we własnym zakresie, jak i oczekiwania (nieraz długotrwałego) na centralnie drukowane karty katalogowe.

Przygotowując eksperyment Biblioteka Kongresu nawiązała kontakty z dużą liczbą wydawców amerykańskich (ponad 300), mających swe siedziby w 40 miastach na terenie 21 stanów i w okręgu stołecznym. Większość z tych wydawców (244) zgłosiła gotowość do udziału w eksperymencie; w rzeczywistości uczestniczyło w nim 157 wydawców.

Dotacji na przeprowadzenie eksperymentu udzieliła amerykańska Rada ds. Zasobów Bibliotecznych (Council on Library Resources) w wysokości 55 tys. dolarów na przeciąg 1 roku. Trudniejsze do oszacowania były koszty ponoszone przez wydawców (skliszowanie makiety lub jej skład drukarski, korekty, druk itp.) Oceniano jednak, że średnio wynosiło to ok. 15 dolarów od jednej pozycji wydawniczej. Zakładając przy ówczesnym poziomie amerykańskiej produkcji wydawniczej, że akcja po pełnym uruchomieniu programu objęłaby ok. 30 tys. tytułów rocznie, dodatkowe koszty wydawców wyniosłyby 450 tys. dolarów. Wydatki Biblioteki Kongresu sięgałyby kwoty 250-300 tys. dolarów rocznie.

W okresie od czerwca 1958 r. do lutego 1959 r. opracowano opisy katalogowe dla 1203 publikacji znajdujących się w druku (tzn. o 203 więcej niż pierwotnie planowano). Z tej ogólnej liczby opisów 968 wykonała Biblioteka Kongresu, 235 inne biblioteki i instytucje, gdyż w pewnej mierze skorzystano z koncepcji wspólnego katalogowania (shared cataloging).

W ramach eksperymentu napływało do Biblioteki Kongresu przeciętnie 11 tytułów dziennie, maksymalnie — 18 tytułów. Przy realizacji

pełnego programu wpływałyby przeciętnie 250 tytułów dziennie. Na ogół dotrzymano zaplanowanego bardzo krótkiego terminu opracowania: 86% pozycji skatalogowano w ciągu 24 godzin, dla reszty nie przekroczono w zasadzie 48 godzin. Jeżeli jednak doliczyć czas na przesyłkę pocztową w obie strony, to od momentu wysłania korekty przez wydawcę do jej powrotu wraz z makietą upływało od 3 do 6 dni. Stwarzało to dla niektórych wydawców komplikacje w harmonogramie wydawniczym.

Zarówno otrzymywane egzemplarze korektowe, jak i towarzyszące im wypełnione formularze informacyjne nie zawsze stanowiły dostateczną podstawę do sporządzania opisu katalogowego; dodatkowe ustalenia wymagały korespondencji (w przypadku 386 pozycji) i rozmów telefonicznych z wydawcami (115 poz.).

Ponieważ przygotowanie opisów w ramach eksperymentu miało w Bibliotece Kongresu rangę priorytetową i musiało odbywać się bez przerwy, wytrącało to pracowników bibliotecznych z toku ich normalnych zajęć i wytwarzało atmosferę stałej nerwowości, trudną do zniesienia na dłuższy przeciąg czasu.

Forma opisu katalogowego spotykała się z zastrzeżeniami autorów i wydawców. Niektórzy autorzy nie chcieli zgodzić się na umieszczanie w opisie katalogowym przy ich nazwiskach dat urodzenia, wymaganych przez amerykańskie przepisy katalogowania. Inni protestowali przeciw ujawnianiu prawdziwych nazwisk w przypadku prac publikowanych pod pseudonimami. W wydawnictwach artystycznych forma makiety karty katalogowej nie zawsze pasowała do opracowania typograficznego książki. Wydawca książki będącej zbeletryzowanym życiorysem wystąpił przeciw określeniu jej jako powieść (fiction) uważając, że należy zaliczyć ją do biografii. Ale w sumie zastrzeżenia te nie stanowiły poważniejszych problemów.

Z przygotowanych 1203 makiet opisów katalogowych wydawcy wykorzystali 1098 (91%).

Porównanie makiet z odpowiadającymi im publikacjami po ich wyjściu z druku wykazało, że 615 opisów czyli 51% całości zawiera błędy uniemożliwiające ich wykorzystanie do mechanicznego powielania kart katalogowych. A oto tabela wykazująca, w jakim nasileniu wystąpiły błędy w poszczególnych elementach opisów katalogowych:

Hasło	2,6%
Odpis tytułu i podtytułu	9,4%
Adres wydawniczy	17,3%
Opis zewnętrzny	47,5%
Informacje o przynależności do serii	4,7%

Uwagi, adnotacje	9,6%
Symbole klasyfikacji	2,1%
Nagłówki przedmiotowe	2,4%
Numer karty katalogowej Biblioteki Kongresu	0,7%
Inne	3,7%

Najwięcej błędów wystąpiło zatem w opisie zewnętrznym (w 242 przypadkach — zmieniona paginacja, w 192 — format, w 71 liczba ilustracji) i w adresie wydawniczym (w 69 przypadkach — przesunięcie roku publikacji, w 40 — zmiany w określeniu wydawcy, w 23 — zmiany w użyciu nawiasów).

Ta analiza zadecydowała o uznaniu eksperymentu za nieudany. Zdaniem kierownictwa Biblioteki Kongresu wynik nie usprawiedliwił poniesionych kosztów i wysiłków¹³.

Nie wszyscy jednak uznali ten werdykt za słuszny. Podniosły się głosy sprzeciwu wskazujące, że eksperyment w zasadzie udowodnił możliwość i realność katalogowania w trakcie procesu publikacyjnego i że wystarczy program ten zmodyfikować, aby odpadła większość zarzutów. Chociaż na razie argumenty te nie znajdowały posłuchu, to jednak nie ucichły.

Problem dostarczania razem z książką informacji katalogowej nie tracił na znaczeniu¹⁴. Wraz z rozwojem produkcji wydawniczej (między 1959 a 1969 r. liczba tytułów wydawanych corocznie w Stanach Zjednoczonych podwoiła się) zwiększały się koszty katalogowania, wielokrotnie dublowanego w różnych bibliotekach. W 1969 r. głosy domagające się wznowienia zmodyfikowanego programu nasiliły się. Wskazywano, że przy znacznie zwiększonej produkcji wydawniczej wprowadzenie do książek informacji katalogowej umożliwiłoby obniżkę kosztów katalogowania bibliotecznego o ok. 25%. W liczbach bezwzględnych oznaczałoby to od 750 dolarów — w mniejszej bibliotece publicznej do 50 000 dolarów rocznie — w wielkim stanowym ośrodku scentralizowanych usług dla bibliotek szkolnych. Zaoszczędzone w ten sposób kwoty mogłyby być obrócone przez biblioteki na zwiększenie zakupów książek. Dzięki takim perspektywom można było z góry liczyć na przychylność i współdziałanie wydawców. W 1970 r. rozesłano w tej sprawie ankietę do 273 kierowników amerykańskich firm wydawniczych i 471 innych pracowników wydawnictw. W odpowiedzi 100 wydawnictw amerykańskich

¹³ The cataloging-in-source experiment... (Zob. przyp. 2); R. S. Giljarevskij: International distribution of catalogue cards... (Zob. przyp. 12); E. Pope: Cataloging-in-source. W: *Encyclopedia of library and information science*. Vol. 4. New York 1970 s. 231-242.

¹⁴ J. L. Wheeler: Why we must have cataloging in publication. *Libr. Resources* 1971 Vol. 15 s. 6-12; V. W. Clapp: CIP [Cataloging in Publication] in Mid-1970. *Libr. Resources* 1971 Vol. 15 s. 12-23.

zadeklarowało swoją gotowość do współpracy w nowym eksperymencie. Projekt poparło całym swoim autorytetem Stowarzyszenie Wydawców Amerykańskich (Association of American Publishers).

Bibliotekarze od samego początku w przytłaczającej większości akceptowali akcję i uznawali jej wielostronne korzyści dla całokształtu pracy bibliotecznej (gromadzenie, opracowanie, udostępnianie, informacja). Już w 1959 r. opinia 219 bibliotek i firm księgarskich zbadanych po pierwszym eksperymencie była prawie w całości (98%) pozytywna¹⁵. Na ankietę rozesłaną w tej sprawie w 1970 r. do 391 bibliotek różnych typów otrzymano 230 odpowiedzi (59%), z których większość (97%) opowiadała się za przywróceniem katalogowania w toku procesu publikacyjnego. Tak więc mimo kategorycznego werdyktu z 1959 r. Biblioteka Kongresu zgodziła się w 1970 r. podjąć ponownie zmodyfikowany program pod nazwą cataloging-in-publication¹⁶.

W świetle uzyskanych w latach 1958-1959 doświadczeń zmienione zostały założenia programu. Biblioteka Kongresu zobowiązała się dostarczać podstawową informację katalogową w zakresie tych punktów opisu katalogowego, których ustalenie wymaga fachowego przygotowania bibliotekarskiego (forma hasła, uwagi bibliograficzne, symbole klasyfikacji Deweya i Biblioteki Kongresu, nagłówki przedmiotowe i hasła opisów dodatkowych). Ponadto opis miał zawierać tytuł dzieła, nazwę serii, numer karty katalogowej Biblioteki Kongresu i międzynarodowy znormalizowany numer książki ISBN. Postanowiono pomijać adres wydawniczy i opis zewnętrzny, a więc te elementy, w których obrębie wystąpiło 64,8% ogólnej liczby błędów w eksperymencie z lat 1958-1959. Pomija się także podtytuł. Te dane może z łatwością ustalić każdy, kto dostanie książkę do ręki. Uzupełnienie nimi opisu katalogowego nie wymaga fachowych kwalifikacji bibliotekarskich i może być wykonane przez pracowników technicznych.

Dzięki wyeliminowaniu niektórych elementów opisu można było zrezygnować z warunku otrzymywania egzemplarza książki w ostatnim momencie jej produkcji tuż przed drukiem (korekta po złamaniu), co — jak wiadomo — powodowało perturbacje w harmonogramie wydawniczym. Dzięki temu zaś termin opracowania katalogowego w Bibliotece Kongresu można było przedłużyć z 24 godzin na 10 dni, zdejmując z pracy bibliotekarzy piętno denerwującego pośpiechu.

W połowie 1971 r. Biblioteka Kongresu uzyskała dotację Rady ds. Zasobów Bibliotecznych (która finansowała także eksperyment z lat 1958-1959) oraz Narodowej Fundacji Nauk Humanistycznych (National

¹⁵ The cataloging-in-source experiment... s. 58. (Zob. przyp. 2).

¹⁶ W. J. Welsh: Report on Library of Congress plans for cataloging in publication. *Libr. Resources* 1971 Vol. 15 s. 23-27; H. W. Wingate: Cataloging-in-publication. Problems and prospects. *Libr. Resources* 1972 Vol. 16 s. 423-432.

Endowment for the Humanities) w łącznej wysokości 400 tys. dolarów na okres od 1 lipca 1971 r. do 15 sierpnia 1973 r.¹⁷

Biblioteka Kongresu rozpoczęła nowy eksperyment od współpracy z 27 wydawnictwami, rozszerzając ich liczbę po roku do 198 a po dwu latach do 436.

Po zakończeniu eksperymentu program katalogowania w toku procesu publikacyjnego wszedł do stałych zadań służbowych Biblioteki Kongresu, a wydatki związane z programem stały się częścią jej budżetu. Przewiduje się, że tą formą katalogowania zostanie objętych ok. 30-36 tys. amerykańskich publikacji rocznie. Dla celów informacji i instruktażu wydawców Biblioteka Kongresu wydaje nieregularne wydawnictwo ciągłe (*Notes on Cataloging in Publication*). Od połowy sierpnia 1971 r. do 15 sierpnia 1973 r. skatalogowano łącznie ponad 21 600 tytułów. W ostatnim okresie eksperymentu wpływało tygodniowo od ok. 250 do 350 pozycji. Okres opracowania katalogowego wynosił średnio 5-6 dni¹⁸.

Są już pierwsze relacje o przydatności programu dla bibliotek amerykańskich. Jedna z bibliotek uniwersyteckich oszacowała, że dzięki informacji katalogowej umieszczonej w książkach zaoszczędziła na kosztach katalogowania ponad 15 tys. dolarów rocznie, a książki wyposażone w opisy katalogowe znacznie wcześniej trafiają na półki do użytku czytelników.

Program katalogowania książek w toku procesu publikacyjnego został oceniony jako pełny sukces i określany jest w Stanach Zjednoczonych jako jeden z najważniejszych kroków w historii bibliotekarstwa¹⁹.

Poczynania dotyczące katalogowania „u źródła” nie ograniczają się jednak tylko do Związku Radzieckiego i Stanów Zjednoczonych, których doświadczenia i osiągnięcia zostały tu szerzej omówione. Podobne kroki rozważa się i podejmuje także w innych krajach, jak np. w Australii czy Brazylii²⁰.

Ale nie trzeba szukać tak daleko, można już bowiem wskazać polskie przykłady katalogowania w toku produkcji wydawniczej, ograniczone na razie do Wydawnictwa Ministerstwa Obrony Narodowej, które od pewnego czasu zamieszcza w publikowanych przez siebie książkach drukowany na odwrotnej stronie karty tytułowej opis katalogowy zawierający większość potrzebnych elementów (m.in. format, objętość, symbol UKD i ostatnio — tematy przedmiotowe) oraz adnotację treściową.

¹⁷ Annual Report of the Librarian of Congress. For the fiscal year ending June 30, 1971. Washington 1972 s. 3.

¹⁸ Annual Report of the Librarian of Congress. For the fiscal year ending June 30, 1972. Washington 1973 s. 3.

¹⁹ V. W. Clapp: Cataloging in publication... (Zob. przyp. 7); CIP success is called

by library „Milestone”. Recent developments. *Counc. Libr. Resources* 1974 Vol. 2 nr 1 s. 4-5.

²⁰ V. W. Clapp: Cataloging in publication... (Zob. przyp. 7).

Z punktu widzenia bibliotekarskiego opisy te zawierają usterki (błędy występują najczęściej w określaniu formatu i objętości). Ale nie jest to argumentem przeciwko katalogowaniu „u źródła”, którego potrzeba i przydatność nie może już podlegać wątpliwości; stanowi to jedynie wskazówkę, że konieczne jest stworzenie takich form prawnych i organizacyjnych, które zapewniłyby odpowiedni współdziałanie fachowego czynnika bibliotekarskiego i rozszerzyły akcję na inne polskie instytucje wydawnicze. Problemem tym żywo interesowało się w 1973 r. Ministerstwo Kultury i Sztuki i byłoby pożądane, aby doprowadziło ono do ustaleń i uzgodnień umożliwiających szerokie zastosowanie w praktyce wydawniczej katalogowania książek w okresie produkcji. Dotychczasowa praktyka udowodniła, że same instytucje wydawnicze nie podążają zadaniu. Niezbędny jest bibliotekarski instruktaż i poradnictwo oraz ocena wyników katalogowania, eliminująca stopniowo błędy w opisach katalogowych. Jest to tym bardziej nęcące, że nie potrzeba tu ani specjalnej kosztownej aparatury, ani wysokich nakładów pieniężnych. W ostatecznym efekcie można osiągnąć duże usprawnienie informacji o książce przy stosunkowo niewielkich dodatkowych zabiegach.

Prócz tego przed polskim bibliotekarstwem naukowym jako pilne zadanie stoi przeprowadzenie oceny, w jakim stopniu dla celów katalogowania w Polsce można wyzyskać opisy katalogowe umieszczane w wpływających do zbiorów wydawnictwach radzieckich i amerykańskich. Ze względu na różnice w przepisach nie można tu mówić o przejmowaniu opisów, lecz jedynie o ich adaptacji. Zmniejszenie chociażby w pewnym stopniu ciężaru prac katalogowych wykonywanych w bibliotekach jest celem zasługującym na staranną uwagę.

ZBIGNIEW DASZKOWSKI

BOOK PUBLISHING AND CATALOGUING — TWO SIMULTANEOUS PROCESSES (FROM SOVIET AND AMERICAN EXPERIENCES)

Centralized cataloguing has been discussed as an attempt of rationalizing library work. It was initiated in the second half of the 19th century, and consisted in publishing centrally printed catalogue cards. That form of centralization has been no longer satisfying needs of libraries. Cards printed in central libraries usually come in with considerable delay, after the respective publication has appeared. Therefore, in the second half of the 20th century attempts were made of providing published books with printed information for bibliographic and catalogue purposes. The Library of Congress experiment of cataloging-in-source, made in 1958/59, was a failure. It consisted in printing full bibliographic descriptions in published books. In the USSR the publishing houses are obliged to provide books destined for public libraries with an annotated catalogue description. They cooperate with the book-chambers and with the biggest libraries in the country. In 1971 there was undertaken a new program in USA — cataloging-in-publication — which reduces bibliographic description to the data that may be given only by qualified librarians. Some Polish publishing houses have been also making attempts of adopting the program of cataloging-in-publication.

JERZY RATAJEWSKI

ORGANIZACJA I DZIAŁALNOŚĆ SIECI BIBLIOTECZNEJ UNIwersYTETU ŚLĄSKIEGO W LATACH 1968-1974

Powołany do działania w 1968 r. Uniwersytet Śląski w Katowicach przejął biblioteki po Wyższej Szkole Pedagogicznej oraz Filii Wydziału Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego w Katowicach. Ich zbiory zasiliły Bibliotekę Główną UŚI. oraz 5 bibliotek zakładowych.

W latach 1968-1972 Biblioteka Główna nie mogła realizować wielu zadań i funkcji, do których powołane są biblioteki tego typu. Wpłynął na to szereg istotnych czynników: trudności lokalowe, nie ustalone statutowo i praktycznie miejsce Biblioteki w Uczelni oraz struktura Biblioteki i bibliotek zakładowych, niedostatecznie opracowane zbiory biblioteczne, szczupła obsada bibliotekarska o zbyt jednostronnym przygotowaniu zawodowym i naukowym, nie dość ścisła współpraca z administracją Uczelni, wykazującą brak zrozumienia potrzeb Biblioteki Główniej i bibliotek zakładowych.

O ile w poszczególnych wyższych uczelniach w kraju istnieje pewna jednolitość organizacji sieci bibliotek zakładowych, o tyle na Uniwersytecie Śląskim proces organizacji sieci bibliotek w latach 1968-1971 biegł żywiołowo w sposób nie kontrolowany ani przez kierownictwo Uczelni, ani przez Bibliotekę Główną. Wynikiem tego była różnorodność powiązań między Biblioteką Główną a poszczególnymi bibliotekami oraz różny stopień ich samodzielności.

W 1971 r. sieć bibliotek zakładowych Uniwersytetu Śląskiego składała się z Biblioteki Główniej i 11 bibliotek zakładowych. Ich związki z Biblioteką Główną nie były jednolite: niektóre działały prawie samodzielnie, inne były powiązane z Biblioteką Główną ściślejszymi więzami. Jednym więc z najpilniejszych zadań kierownictwa Uczelni było opracowanie i wprowadzenie w życie jednolitej struktury organizacyjnej sieci bibliotek Uniwersytetu Śląskiego określającej miejsce i rolę Biblioteki Główniej oraz bibliotek zakładowych w Uczelni.

Zarządzenie ministerialne z 1961 r. w sprawie struktury i działania

bibliotek szkół wyższych określa wyraźnie możliwości organizacyjne sieci bibliotecznej szkoły wyższej: albo biblioteka główna i jej filie (system scentralizowany), albo biblioteka główna i biblioteki jednostek organizacyjnych szkoły pod nadzorem biblioteki głównej (system zdecentralizowany). Tak więc możliwości wyboru ogólnego systemu są ograniczone. Kierownictwo Biblioteki Głównej, mając na względzie rosnącą rolę informacyjną bibliotek szkół wyższych i ich przyszłą działalność w ogólnokrajowym systemie informacji naukowej, skłaniało się raczej do pierwszej alternatywy. Dyskusje zaś i narady z ludźmi znającymi miejscowe warunki dawały w wyniku odpowiedź, iż właściwym rozwiązaniem jest przyjęcie drugiej alternatywy. W przygotowanej więc dla Uczelni na jesieni 1971 r. informacji o stanie organizacyjnym i działalności oraz perspektywach rozwoju uczelnianej sieci bibliotecznej znalazły się stwierdzenia idące w kierunku zdecentralizowanego systemu sieci. Jednakże przestrzegano przed próbami tworzenia małych bibliotek katedr czy zakładów próbujących stać się miniaturami bibliotek uniwersalnych.

Opracowany w Bibliotece Głównej regulamin organizacji i działalności sieci bibliotecznej Szkoły objął w swojej treści wszystkie zasadnicze funkcje biblioteczne: gromadzenie, opracowanie i udostępnianie zbiorów. W zasadzie przyjmował zasadę decentralizacji tych funkcji, włącznie z zarządzaniem poszczególnymi bibliotekami, zakładał jednak centralizację niektórych zadań w Bibliotece Głównej. Były to np.: gromadzenie, przechowywanie i udostępnianie zbiorów wieloegzemplarzowych (podręczniki, skrypty dla studentów), centralna prenumerata wszystkich czasopism z budżetu Biblioteki Głównej, uzależnienie od niej obsady personalnej bibliotek zakładowych.

Powyższy regulamin był opiniowany wielokrotnie. Uczestnicy organizowanych dyskusji nie zajęli jednolitego stanowiska, skłaniając się bądź ku bardziej scentralizowanemu systemowi organizacji sieci bibliotecznej, bądź ku jej większej decentralizacji.

Analiza wyników dyskusji, coraz szersza znajomość literatury krajowej i zagranicznej oraz próby niektórych uczelni wyższych w kraju i za granicą w zakresie centralnego zarządzania siecią bibliotek uczelnianych zaczęły coraz bardziej skłaniać kierownictwo Biblioteki Głównej do opracowania nowej koncepcji działania i organizacji sieci bibliotek Uczelni. Za jej podstawę zdecydowano przyjąć system, którego ogniwami są: biblioteka główna i jej filie, mające wspólny budżet, personel i opracowanie zbiorów — przy zdecentralizowanym ich przechowywaniu i udostępnianiu. Tylko w dobrze postawionej materialnie i kadrowo bibliotece głównej można będzie zastosować najpierw mechanizację a potem automatyzację procesów biblioteczno-informacyjnych.

W związku z tym stanowiskiem Biblioteka Główna przygotowała nowy projekt regulaminu organizacji i działalności bibliotek sieci, oparty na zasadzie daleko idącej centralizacji ewidencji, opracowania zbiorów i zarządzania. Jednocześnie zaczęto realizować ten system drogą faktów dokonanych.

Jednakże okoliczności powstałe w Uczelni w roku akademickim 1973/74 sprzyjały zasadzie decentralizacji sieci. Gwałtowny rozwój Uczelni, powołanie nowych wydziałów i instytutów spowodowały konieczność utworzenia nowych i przekształcenia starych bibliotek wydziałów czy instytutów. Pracownicy naukowcy nowych jednostek organizacyjnych Uniwersytetu rozjechali się po kraju w poszukiwaniu książek. Do Biblioteki Głównej zaczęły masowo napływać paczki z książkami. Równocześnie od połowy roku zamrożono dopływ nowych pracowników do Biblioteki Głównej, uzasadniając ten krok potrzebą zatrudnienia nowych bibliotekarzy w bibliotekach wydziałów i instytutów. Jedynym więc wyjściem było natychmiastowe przekazanie akcesji, ewidencji i opracowania zbiorów bibliotekom sieci, co jednak zburzyło by całą dotychczasową pracę ukierunkowaną na centralną ewidencję i opracowanie w Bibliotece Głównej. Z wykupem nadsyłanych za pobraniem książek powstawały trudności, gdyż Biblioteka Główna nie ma prawa samodzielnego dysponowania większą gotówką. Wskutek tego ewidencja i opracowanie nowych nabytków w Bibliotece Głównej zaczęły się przeciągać, dochodząc pod koniec 1973 r. do dwóch-trzech miesięcy. Wyjście z tej sytuacji było możliwe jedynie poprzez szybki rozwój mechanizacji opracowania, co wobec trudności zaopatrzenia w sprzęt biblioteczny było nierealne, oraz przez zatrudnienie kilku nowych bibliotekarzy.

Biblioteka Główna wystąpiła w listopadzie 1973 r. do władz Uczelni z projektem scentralizowania w Bibliotece Głównej budżetu na cele biblioteczne w ogólnym budżecie. Jednakże odpowiedź władz Uczelni była negatywna. Stały się one na stanowisku zdecentralizowanej struktury sieci bibliotecznej Uczelni. Niektórzy kierownicy jednostek organizacyjnych zażądali nawet natychmiastowego wprowadzenia w swoich bibliotekach samodzielnego gromadzenia, ewidencji i opracowania zbiorów.

Ostatecznie zarządzeniem rektora nr 3/74 z dnia 5 lutego 1974 r. wprowadzono jednolity regulamin organizacji i działalności bibliotek Uniwersytetu Śląskiego, oparty na zasadzie prawie całkowitej decentralizacji sieci bibliotecznej. W ten sposób kształt organizacyjny sieci bibliotecznej Uniwersytetu Śląskiego został na najbliższe lata utrwalony.

Tymczasem w marcu 1973 r. zakończono przenoszenie zbiorów Biblioteki Głównej i ściśle z nią związanej biblioteki Instytutu Chemii do

nowego budynku przy ul. Bankowej 14 oraz organizację i zagospodarowanie przydzielonych biblioteczności części pomieszczeń. Resztę pomieszczeń budynku zajęły inne komórki organizacyjne Uczelni i spoza Uczelni.

W tym samym czasie Biblioteka Główna przejęła księgozbiór Biblioteki Instytutu Matematyki. Połączone zbiory po uporządkowaniu w marcu 1973 roku udostępniono czytelnikom.

Od tej chwili Biblioteka Główna rozpoczęła działalność przewidzianą *Ustawą z dnia 5 listopada 1958 r. o szkołach wyższych*¹ oraz *Zarządzeniem ministra szkolnictwa wyższego z dnia 18 marca 1961 r. w sprawie struktury organizacyjnej i zasad działania biblioteki głównej szkoły wyższej*².

W myśl cytowanego zarządzenia rektor Uniwersytetu Śląskiego za twierdził dnia 26 kwietnia 1973 r. strukturę organizacyjną Biblioteki Główniej. Powołano oddziały Biblioteki, które już wcześniej praktycznie działały:

- Oddział Gromadzenia Zbiorów,
- Oddział Opracowania Zbiorów,
- Oddział Udostępniania Zbiorów

oraz nowe oddziały, niezbędne w nowoczesnej bibliotece:

- Oddział Informacji Naukowej,
- Oddział Organizacji i Koordynacji Pracy,
- Pracownię Reprograficzną.

Biblioteka Główna zatrudniała dnia 31 grudnia 1974 r. 32 bibliotekarzy. Niektóre oddziały Biblioteki pełnią rolę centralnych agend dla całej sieci: Oddział Gromadzenia Zbiorów prowadzi centralny zakup książek i czasopism dewizowych, wymianę druków Uniwersytetu z bibliotekami zagranicznymi i krajowymi; w Oddziale Udostępniania Zbiorów Wypożyczalnia Międzybiblioteczna obsługuje pracowników i studentów całego Uniwersytetu; Oddział Organizacji i Koordynacji Pracy nadzoruje pod względem merytorycznym pracę wszystkich bibliotek sieci Uniwersytetu Śląskiego. Oddział Informacji Naukowej dokumentuje prace naukowe pracowników Uniwersytetu, a także prowadzi działalność wydawniczą i dydaktyczną w zakresie prac bibliotecznych oraz szkolenia użytkowników bibliotek dla całej Uczelni.

W nowych pomieszczeniach Biblioteki Główniej zorganizowano cztery

¹ Dz. U. 1973 nr 32 poz. 191.

² Zarządzenie ministra szkolnictwa wyższego z dnia 18 marca 1961 r. w sprawie struktury organizacyjnej i zasad działania biblioteki głównej szkoły wyższej oraz bibliotek przy poszczególnych jednostkach organizacyjnych szkół wyższych podległych ministrowi szkolnictwa wyższego. *Dz. urz. Min. Szk. Wyż.* 1961 nr 3 poz. 9. — Z opracowań sięgnięto m. in. do publikacji: Konferencja w sprawie uczelnianych bibliotek zakładowych w dniach 3-6 czerwca 1959 r. w Łodzi. Materiały. Łódź 1960; J. Baumgart: Struktura organizacyjna bibliotek naukowych. W: *Z zagadnień teorii i praktyki bibliotekarskiej*. Wrocław 1961 s. 131-154; A. Romanska: Sieć biblioteczna uniwersytetu w świetle doświadczeń Biblioteki Uniwersyteckiej w Warszawie. *Prz. bibliot.* 1965 R. 33 z. 2 s. 66-77; M. S. Wielopolska: Rozwój i organizacja bibliotek technicznych szkół akademickich w Polsce. Warszawa 1970.

czytelnie: jedną — zbiorów ogólnych i trzy specjalistyczne (zbiorów matematycznych, zbiorów chemicznych i czasopism bieżących). Odrębne pomieszczenie otrzymała wypożyczalnia zbiorów miejscowych i zamiejscowych. Obok wypożyczalni w osobnym pomieszczeniu znalazły miejsce katalogi: alfabetyczny i rzeczowy, od 1972 r. prowadzone systemem kartkowym. Katalog rzeczowy stosuje UKD.

Biblioteka Główna została wyposażona w nowy sprzęt biblioteczny i techniczny. W magazynach umieszczonych w przyziemiu zainstalowano regały metalowe przesuwane, umożliwiając magazynowanie zwarte. W Oddziale Opracowania Zbiorów uruchomiono maszynę samopiszącą Optimę 527 w celu mechanicznego powielania kart. Oddział Informacji Naukowej wyposażono w dalekopis. W Pracowni Reprograficznej działa system Dokumator DA-5 do mikrofilmowania dokumentów.

Ze względu na zastępczy charakter pomieszczeń zajmowanych przez Bibliotekę Główną w nowym pawilonie, sprawą ciągle otwartą jest budowa biblioteki uniwersyteckiej. Zgodnie z poleceniem rektora we wrześniu 1973 r. Biblioteka Główna złożyła władzom Uczelni projekt programu użytkowego nowej biblioteki. Przewiduje on budynek o kubaturze ok. 75 000 m³ na 2 mln woluminów, 800-850 miejsc dla czytelników oraz podstawowe pracownie i urządzenia niezbędne w każdej nowoczesnej bibliotece. Lokalizacja budynku nie jest jeszcze ustalona. Dyskutuje się również sprawę ewentualnego połączenia Biblioteki Głównej UŚL z Biblioteką Śląską.

Od 1971 r. rozpoczęto wydawanie własnych publikacji. W ramach dokumentacji zbiorów własnych Oddział Informacji Naukowej wydaje ukazujący się od 1 października 1971 r. miesięczny *Wykaz Ciekawszych Nabytków Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego*. Opublikowano trzy zeszyty *Wykazu Czasopism i Innych Wydawnictw Ciągłych otrzymywanych w... roku* (za lata 1972-1974), opracowywanego przez Annę Kalamat-Klaczak i M. Tokarskiego oraz *Informator dla czytelników* (1974) w opracowaniu Aleksandry Kaszper i A. Samburowej. W 1973 r. wydano *Biuletyn Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego za rok 1972* zawierający obok części popularnonaukowej sprawozdanie z działalności Biblioteki Głównej i bibliotek zakładowych za rok 1971. Zeszyt za rok 1973 pod zmienionym tytułem *Informator Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego* ukazał się pod koniec 1974 r. Zawiera on m.in. *Bibliografię druków o Uniwersytecie Śląskim za lata 1968-1972*, opracowaną przez A. Kaszper i M. Nowakowską-Gut.

Działalność dydaktyczna Biblioteki Głównej łączy się ściśle z Oddziałem Informacji Naukowej. W latach 1972-1973 zorganizował on przy sposobieniu biblioteczne dla studentów pierwszych lat studiów wszystkich kierunków. W 1972 r. L. Kałkusińska i J. Ratajewski opracowali

i opublikowali skrypt dla studentów I roku pt. *Przysposobienie biblioteczne* w nakładzie 1500 egz. Przysposobieniem bibliotecznym w roku akad. 1973/74 objęto około 1800 studentów. Po raz pierwszy zajęcia dla wszystkich studentów odbyły się w Bibliotece Głównej.

Bibliotekarze nasi prowadzą wykłady i ćwiczenia z bibliotekoznawstwa dla studentów Wydziału Techniki (kierunek Informacja Naukowo-Techniczna) oraz dla uczestników kursów dla bibliotekarzy szkolnych, organizowanych przez Instytut Kształcenia Nauczycieli w Katowicach.

Podobnie jak w Bibliotece Głównej, w większości bibliotek zakładowych rok akad. 1973/74 upłynął pod znakiem reorganizacji i przeprowadzek. Od października 1973 r. nastąpiły zmiany w sieci bibliotecznej Uniwersytetu Śląskiego. Księgozbiór dotychczasowej Biblioteki Wydziału Humanistycznego podzielono i z części ściśle filologicznej, a także z zasobów przekazanych przez Bibliotekę Główną utworzono Bibliotekę Filologii Polskiej w Sosnowcu; pozostałą część połączono ze zbiorami Biblioteki Instytutu Nauk Społecznych, tworząc w ten sposób Bibliotekę Wydziału Nauk Społecznych w Katowicach. Przy Instytucie Filologii Obcych w Sosnowcu uruchomiono bibliotekę z nowym księgozbiorem liczącym około 8,5 tys. woluminów. Biblioteka została wyposażona w nowy sprzęt, częściowo z Biblioteki Głównej. W Sosnowcu zlikwidowano Filię UŚI. — Wyższą Szkołę Nauczycielską i istniejącą przy niej bibliotekę. Zamiast niej uruchomiono Bibliotekę Wydziału Techniki w Sosnowcu z połączonymi zbiorami Biblioteki Wydziału Techniki i Biblioteki WSN. Bibliotekę Instytutu Biologii przemianowano na Bibliotekę Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska, poszerzając odpowiednio zakres gromadzenia zbiorów biblioteki.

W ten sposób stan bibliotek zakładowych na dzień 31 grudnia 1974 r. przedstawiał się następująco:

4 biblioteki wydziałowe	<ul style="list-style-type: none"> Wydziału Nauk Społecznych Wydziału Prawa i Administracji Wydziału Biologii i Ochrony Środowiska Wydziału Techniki
3 biblioteki instytutowe	<ul style="list-style-type: none"> Instytutu Filologii Obcych Instytutu Filologii Polskiej Instytutu Fizyki
1 Biblioteka Międzywydziałowego Studium Języków Obcych	
1 Biblioteka Filii UŚI. w Cieszynie	

Wybrane dane statystyczne za lata 1968-1973 oraz stan bibliotek sieci Uniwersytetu Śląskiego na dzień 31 grudnia 1974 r. przedstawiają tabele 1 i 2.

Tabela 1. Biblioteka Główna i biblioteki zakładowe w latach 1968-1973

Rok	Powierzchnia bibliotek w m ²	Liczba ogółu zatrudn.	Zbiory w wol.	Czytelnie		Udostępniono jednostek		Liczba czytelników zarejestr.
				liczba miejsc	liczba odwiedzin	na miejscu	wypożyczono do domu	
1968	738	18	88 238	168	21 444	27 870	39 973	3 172
1969	854	24	106 966	175	27 902	29 964	35 936	4 186
1970	1064	30	139 107	196	41 770	63 670	54 292	5 081
1971	1579	37	194 148	242	39 213	90 930	67 305	6 971
1972	3240	51	240 273	321	50 753	96 200	80 325	8 435
1973	3575	72	276 355	492	67 302	210 178	86 292	12 505

W związku z powołaniem w roku akad. 1974/75 na Uniwersytecie Śląskim nowych wydziałów i instytutów zarówno w Katowicach jak i w Sosnowcu, należy spodziewać się w najbliższych latach dalszej reorganizacji sieci bibliotecznej i wzrostu liczby bibliotek zakładowych Uniwersytetu Śląskiego.

JERZY RATAJEWSKI

LIBRARIES NET AT THE SILESIA UNIVERSITY IN 1968 —
ITS ORGANIZATION AND ACTIVITIES

The main library of the Silesia University was founded in 1968 on the base of two other libraries belonging one to the College of Education, the other to the Branch of the Law Faculty of the Jagellonian University in Katowice. In the beginning there were five departmental libraries at the Silesia University; in 1974 their number amounted to nine. From 1968 to 1974 their relation to the main library underwent various changes, from centralizing most of the library functions in the main library to full decentralization. The development and organization of the libraries net have been discussed in the article. Since the academic year 1973/74, the organization of the libraries net at the Silesia University has been completely decentralized against the librarians opinion.

Tabela 2. Biblioteki Uniwersytetu Śląskiego w dniu 31. 12. 1974

Nazwa	Powierzchnia bibliotek w m ²		Liczba ogółu zatrudn.	Zbiory w wol.		Czytelnie		Udostępniono jednostek		Liczba czytelników zarejestr.
	ogólna	magaz.		oprac.	nie oprac.	Liczba miejsc	Liczba odwie-dzin	na miejscu	wypożyczo- no do domu	
Biblioteka Główna	1549	412	34	50 651	49 000	120	20 729	84 498	4 462	1 659
Biblioteka Wydz. Nauk Społ.	335	195	8	40 089	3 567	60	9 231	18 252	5 910	1 615
Biblioteka Wydz. Techn.	231	197	7	20 059	1 510	30	4 543	14 135	5 104	810
Biblioteka Wydz. Biologii	81	39	4	14 722	500	36	7 896	18 112	8 898	668
Biblioteka Wydz. Prawa	225	88	6	38 740	1 000	48	9 705	27 175	6 690	1 206
Biblioteka Inst. Filol. Obs.	271	119	8	26 658	5 675	68	7 537	27 345	14 416	1 408
Biblioteka Inst. Filol. Pol.	483	248	8	48 843	2 500	50	14 230	44 518	13 528	1 000
Biblioteka Inst. Fizyki	354	300	6	17 432	—	46	4 162	17 569	14 159	1 396
Biblioteka Stud. Jęz. Obs.	30	30	1	8 416	—	8	725	1 155	2 462	981
Biblioteka Filii w Cieszyźnie	362	136	6	58 831	—	36	5 988	13 026	17 062	1 304
Razem	3912	1764	88 *	324 441	63 752	502	84 746	265 785	92 691	12 047

JAN WRÓBLEWSKI

STUDIA BIBLIOTEKOZNAWCZE W WYŻSZEJ SZKOLE PEDAGOGICZNEJ W OLSZTYNIE

Dzień 13 lipca 1974 r. zapisze się niewątpliwie w historii bibliotekarstwa na Warmii i Mazurach. Tego bowiem dnia 33 studentów zaocznych, rekrutujących się głównie z bibliotek publicznych i szkolnych woj. olsztyńskiego i białostockiego, rozpoczęło studia bibliotekoznawcze na nowo zorganizowanym kierunku bibliotekoznawstwa w Wyższej Szkole Nauczycielskiej w Olsztynie, przekształconej z dniem 1 października 1974 r. w Wyższą Szkołę Pedagogiczną. Po pierwszych wykładach, w sali konferencyjnej Wojewódzkiej Rady Narodowej odbyła się inauguracja studiów zaocznych w roku akademickim 1974/75; wśród przedstawicieli młodzieży wytypowanych do immatrykulacji znalazła się po raz pierwszy reprezentantka kierunku bibliotekoznawstwa.

Dnia 1 października 1974 r., kiedy w olsztyńskiej Wyższej Szkole Pedagogicznej zabrzmiało *Gaudeamus igitur*, w grupie 490 osób przyjętych na pierwszy rok studiów stacjonarnych było 30 studentów bibliotekoznawstwa. Następnego dnia odbyła się uroczysta inauguracja kierunkowa, podczas której dziekan Wydziału Humanistycznego doc. dr Miron Zbyszko Małyjasiak dokonał immatrykulacji. Wykład inauguracyjny na temat „Tradycje Komisji Edukacji Narodowej w bibliotekarstwie polskim XIX wieku” wygłosiła prof. dr Helena Więckowska.

Od dawna woj. olsztyńskie odczuwało dotkliwy brak wykwalifikowanych bibliotekarzy. Pierwsi organizatorzy powiatowych bibliotek publicznych zdobywali wiedzę fachową na krótkotrwałych kursach w Kórniku i Spale. Następnie kończono kursy I i II stopnia w Państwowym Ośrodku Kształcenia Bibliotekarzy w Jarocinie oraz korzystano z kursów Państwowego Ośrodka Kształcenia Korespondencyjnego w Warszawie (punkty konsultacyjne w Bydgoszczy i Gdyni, od 1965 r. również w Olsztynie). Pierwsze magisterium z zakresu bibliotekoznawstwa zostało zdobyte w trybie eksternistycznym w roku 1960 na Uniwersytecie Łódzkim, pierwszy doktorat — w początkach 1965 r. na Uni-

wersytecie Warszawskim*. Kilku bibliotekarzy zdobyło wykształcenie wyższe na studiach zaocznych we Wrocławiu. Udało się również zwerbować do pracy kilku absolwentów studiów stacjonarnych z Warszawy i Wrocławia. Wszystko to było jednak niewystarczające. Brak wykwalifikowanej kadry odczuwały szczególnie biblioteki publiczne, gdzie w 1966 r. pracowało tylko 13 osób z wykształceniem wyższym; w 1973 r. liczba ich wzrosła do 29 i stanowiła 4,9% ogólnego stanu zatrudnienia. Dlatego też czynniki odpowiedzialne za rozwój olsztyńskiego bibliotekarstwa były bardzo zainteresowane w poprawie tej sytuacji.

Mysł zorganizowania w Olsztynie studiów bibliotekoznawczych zrodziła się w końcu lat sześćdziesiątych, już w początkach organizowania Wyższej Szkoły Nauczycielskiej, kiedy rektor Uczelni doc. dr hab. Jan Sikora w skromnej osobie autora niniejszego artykułu upatrywał przyszłego organizatora i kierownika zakładu bibliotekoznawstwa. Do realizacji tego śmiałego projektu mogło dojść dopiero na przełomie roku 1973/1974, gdy powstały dogodne ku temu warunki. Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki było zainteresowane uruchomieniem studiów bibliotekoznawczych w wyższych szkołach pedagogicznych; jednocześnie w woj. olsztyńskim istniało pilne zapotrzebowanie na wykwalifikowanych bibliotekarzy, co znalazło swój wyraz we wnioskach zgłoszonych na odbywającym się w grudniu 1973 r. Plenum Komitetu Wojewódzkiego PZPR poświęconym rozwojowi kultury na Warmii i Mazurach.

Od 1 grudnia 1973 r. zaczęły się prace organizacyjne (z braku lokalu organizator „urzędował” we własnym mieszkaniu), polegające na nawiązywaniu kontaktów z ośrodkami bibliotekoznawstwa, bibliotekami i wybitnymi bibliotekoznawcami w celu pozyskania poparcia i pomocy.

Największe jednak trudności nastroczał werbunek etatowej kadry wykładowców. Propozycje złożone kilku olsztyńskim magistrów bibliotekoznawstwa, którzy mogliby prowadzić zajęcia, zostały odrzucone. Nie ulega wątpliwości, że obok względów finansowych (niższe uposażenie niż w bibliotekach) zaważyły tutaj obawy przed podjęciem ryzyka, gdyż w środowisku bibliotekarskim było sporo niewiary w możliwość powstania w Olsztynie studiów bibliotekoznawczych. W tej sytuacji już „pięć minut po dwunastej” udało się skłonić do etatowego związania się z Zakładem Bibliotekoznawstwa asystentkę z Zakładu Historii Literatury i Języka Polskiego olsztyńskiej WSP, która przed kilku laty ukończyła specjalizację bibliotekarską na Uniwersytecie Łódzkim. Kierownikowi Zakładu przypadło prowadzenie wykładów aż z trzech przedmiotów. Prof. dr hab. Maria Dembowska zgodziła się objąć wykłady zlecone z bi-

---

* Mowa tu o autorze niniejszego artykułu (Red.)

biografii, a dr hab. Jadwiga Kołodziejska — z bibliotekoznawstwa i bibliotekarstwa. Resztę zajęć obsadzono bibliotekarzami zatrudnionymi na pracach zleconych. W końcu września Zakład otrzymał lokal, a formalnie został powołany z dniem 1 listopada 1974 r.

Kierunek rozwoju olsztyńskich studiów bibliotekoznawczych zależy przede wszystkim od wstępnych założeń. Trzeba bowiem uświadomić sobie, w jakim stopniu i w jaki sposób olsztyński ośrodek, dysponując określonymi możliwościami kadrowymi oraz mając określoną bazę materialną, może skutecznie rozwijać się wnosząc swój wkład w dzieło kształcenia kadry bibliotekarskiej w skali krajowej. Odpowiedź tutaj może być tylko jedna. Ośrodek olsztyński winien iść na szeroką współpracę z innymi ośrodkami górującymi kadrami, bazą i doświadczeniami, a jednocześnie dążyć do wypracowania swego profilu, własnego modelu dostosowanego do możliwości i potrzeb miejscowych.

Dlatego też, jakkolwiek olsztyński ośrodek bibliotekoznawstwa przyjmie jedną z opracowywanych przez komisję ministerialną wersji programu kształcenia bibliotekarzy, sposób jego realizacji będzie w dużym stopniu zależał od warunków lokalnych. Przede wszystkim będziemy się starali, aby działalność dydaktyczno-wychowawczą nasycić elementami regionalnymi. W pracy ze studentami będą akcentowane tradycje książki i bibliotekarstwa polskiego na Warmii i Mazurach. Nie przypadkiem bowiem już na pierwszym wykładzie wymienione były takie nazwiska, jak Seklucjan, Malecki, Łyskowski, Szczepański, Samulowski oraz inni działacze, którzy wnieśli swój wkład w rozwój czytelnictwa w naszym regionie. Jednocześnie działalność Zakładu będzie ściśle związana ze współczesnym rozwojem bibliotek w naszym województwie. A więc — tradycje i współczesność. Założenia te są już realizowane od początku zajęć dydaktycznych. Dowodem tego jest fakt, że na spotkanie z pierwszym rocznikiem studentów stacjonarnych zaproszono przedwojenną bibliotekarkę Otylię Grotową, która prowadziła w czasach hitlerowskich polską biblioteczkę w Nowej Kaletce, a następnie w Olsztynie. Tak samo dla zilustrowania początków bibliotekarstwa powojennego odbyło się spotkanie z organizatorką i kierowniczką pierwszej biblioteki publicznej na Warmii i Mazurach — Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olsztynie — Wandą Dąbrowską. A jednocześnie kontaktowało się studentów z organizatorami współczesnego bibliotekarstwa, jak dyrektor Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej mgr Zofia Kicińska. Temu celowi służyło również zorganizowane zwiedzanie placówek bibliotecznych. W pierwszych już miesiącach studenci zapoznali się z działalnością Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej w Olsztynie, Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej, Powiatowej i Miejskiej Biblioteki w Lidzbarku Warmińskim, Gminnej Biblioteki Publiczno-Szkolnej w Świątkach, Bi-

blioteki Ośrodka Badań Naukowych im. Wojciecha Kętrzyńskiego oraz Biblioteki Muzeum Mazurskiego. Przewidywany jest również udział studentów w imprezach organizowanych przez olsztyńskie biblioteki, jak odczyty (wysłuchali już odczytu dr. hab. H. Chamerskiej na temat „Modernizacja bibliotek we Francji i RFN” zorganizowanego przez WiMBP), sympozja i sesje naukowe, obchody Dnia Bibliotekarza, jubileusze bibliotek i bibliotekarzy. Kontakty te pozwolą nie tylko poznać przeszłość, piękne tradycje olsztyńskiego bibliotekarstwa, ale także tkwić w jego współczesnym nurcie.

Kierownictwo Zakładu zdaje sobie sprawę, że aby studia bibliotekoznawcze mogły się w Olsztynie rozwinąć i osiągnąć poziom gwarantujący dalszy ich rozwój, nie można na plan dalszy odkładać działalności naukowej. Zostało to już uwzględnione we wstępnym stadium prac organizacyjnych. Obecnie, jakkolwiek Zakład posiada zaledwie dwóch etatowych pracowników naukowo-dydaktycznych, opracowano plan naukowy na lata 1974-1979 i przystąpiono do jego realizacji.

Zebrań naukowe odbywają się w odstępach miesięcznych, w poszerzonym zespole, do którego zaproszono zainteresowanych pracowników bibliotek olsztyńskich. W pierwszym okresie trzeba będzie korzystać w znacznym stopniu z pomocy prelegentów z innych ośrodków, następnie większość tematów referować będą pracownicy Zakładu i bibliotekarze miejscowi. W tej inicjatywie widzimy możliwość rozwinięcia w przyszłości działalności w trzech kierunkach. Kiedy bowiem Zakład będzie dysponował dostateczną liczbą pracowników własnych, zebrań naukowe będą się tylko do nich ograniczały, natomiast z dzisiejszego rozszerzonego zespołu wyłonią się: seminaria doktoranckie i konwersatorium bibliotekoznawcze. W tym ostatnim brać będą udział zainteresowani bibliotekarze olsztyńscy, którzy zechcą zdobywać i rozwijać wiedzę bibliotekoznawczą bez uzyskiwania stopni naukowych.

W opracowanym planie naukowym uwzględniono głównie tematykę regionalną. W miarę zwiększania się liczby pracowników Zakładu plan będzie uzupełniany, ale podstawą jego będzie nadal problematyka bibliotekarstwa na Warmii i Mazurach, dawnego i współczesnego, oraz recepcja książki polskiej. Z tym nastawieniem będzie się formułowały tematy prac magisterskich, a następnie doktorskich. Dotychczas w opracowanym planie badań znalazły się następujące tematy: biblioteki publiczne województwa olsztyńskiego w latach 1945-1972, książka polska na Warmii i Mazurach, rola książki polskiej na Śląsku Opolskim w latach międzywojennych, wychowawcza rola książki, wpływ spotkań autorskich na rozwój czytelnictwa.

Jakkolwiek obecnie jeszcze za wcześnie na organizowanie kół naukowych wśród studentów bibliotekoznawstwa, przygotowuje się grunt pod

przyszłą działalność w tym kierunku (gromadzenie tematów i obserwacja studentów, którzy mogliby wziąć aktywny udział).

Przewiduje się w przyszłości prezentację dorobku naukowego Zakładu na szerszym forum. Są już czynione przygotowania do pierwszego sympozjum, które będzie zorganizowane wspólnie z zainteresowanymi instytucjami. Ponadto dorobek naukowy Zakładu będzie przedstawiany na sesjach ogólnokrajowych (wygłoszono już komunikat na temat „Rola prasy rodłowej w rozwoju bibliotekarstwa i upowszechnianiu książki polskiej” na II spotkaniu redaktorów i badaczy prasy rodłowej w Zielonej Górze, 25-26 X 1974 r., a obecnie przygotowuje się referat na sesję naukową poświęconą 500-leciu drukarstwa śląskiego na temat „Rola książki polskiej na Śląsku Opolskim w latach międzywojennych”). Będzie się również drukowało artykuły i inne opracowania Zakładu na łamach czasopism regionalnych i ogólnokrajowych.

Olsztyński Zakład Bibliotekoznawstwa odczuwa dotkliwy brak pomocy naukowych. Szczerze zasoby literatury bibliotekoznawczej w miejscowych bibliotekach przysparzają wiele trudności zarówno studentom, jak i wykładowcom. Dlatego istnieje pilna potrzeba jak najszybszego uzupełnienia luk w księgozbiorach bibliotekoznawczych Olsztyna. Zarówno Biblioteka WSP, jak i inne olsztyńskie biblioteki winny zwrócić na to szczególną uwagę. Niezależnie od tego konieczne jest skompletowanie biblioteczki zakładowej. Pracująca bowiem w niezwykle trudnych warunkach kadra wykładowców musi mieć na miejscu warsztat pracy z prawdziwego zdarzenia. Istnieje również pilna potrzeba zgromadzenia innych pomocy naukowych, jak: przezrocza, mikrofilmy, odbitki kserograficzne, wzory czcionek drukarskich itp.

Dążąc do prowadzenia od początku systematycznej dokumentacji własnej działalności, Zakład zwrócił szczególną uwagę na skrupulatne rejestrowanie faktów i zdarzeń związanych z życiem Zakładu. W tym celu udało się uzyskać w wydawanym przez Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną w Olsztynie *Bibliotekarzu Olsztyńskim* specjalną rubrykę zatytułowaną *Z życia Zakładu Bibliotekoznawstwa Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Olsztynie*, gdzie będzie się odnotowywało ważniejsze wydarzenia. Na łamach tego kwartalnika będą też publikowane artykuły i sprawozdania z działalności Zakładu oraz materiały ilustracyjne. Będzie się również w tym zakresie współpracowało z czasopismami regionalnymi jak: *Gazeta Olsztyńska*, *Słowo na Warmii i Mazurach* (tygodniowy dodatek do *Słowa Powszechnego*), *Warmia i Mazury*, *Panorama Północy* oraz z bibliotekarskimi czasopismami ogólnokrajowymi — *Bibliotekarzem* i *Przełęczą Biblioteczną*. Założono również własną kronikę. W planie jest utworzenie albumu wycinków prasowych i specjalnej kartoteki. Zapoczątkowano także zbiory specjalne, na które złożą

się teksty przemówień, dyskusji itp. Ich zaczątkiem stał się nagrany na taśmie magnetofonowej wykład inauguracyjny prof. Heleny Więckowskiej oraz autoreferat rozprawy doktorskiej Otylii Słomczyńskiej z Instytutu Śląskiego w Opolu.

Powodzenie w realizacji nakreślonych planów i zamierzeń zależy będzie w dużym stopniu od umiejętnej współpracy z instytucjami i zainteresowanymi placówkami, zarówno w skali lokalnej, jak i ogólnokrajowej. Dlatego też nawiązano kontakty z olsztyńskimi bibliotekarzami oraz instytucjami i organizacjami społecznymi. Dotychczas największy udział w tej współpracy mają: Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna, Punkt Konsultacyjny POKKB, Wydział Kultury i Sztuki Urzędu Wojewódzkiego oraz Klub Literatury Regionalnej przy Oddziale Literatów Polskich w Olsztynie. Nawiązano również kontakty z placówkami pozaolsztyńskimi, jak: Instytut Bibliotekoznawstwa we Wrocławiu, Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej w Warszawie, Instytut Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej, Państwowy Ośrodek Korespondencyjnego Kształcenia Bibliotekarzy, Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Bydgoszczy, Biblioteka Główna Uniwersytetu im. M. Kopernika w Toruniu i inne. Nawiązujemy także współpracę indywidualną. Odwiedzili już Olsztyn: prof. H. Więckowska, dr hab. H. Chamerska, dr hab. J. Kołodziejska, doc. dr K. Migoń, a w dalszej kolejności przyjadą inni. Znamiennym symbolem tej współpracy i współdziałania w tworzeniu ośrodka bibliotekoznawczego w Olsztynie jest księga inwentarza w powstającej biblioteki zakładowej, gdzie na początku wpisano dary otrzymane od kilku osób, które pierwsze przyszyły z pomocą Zakładowi, oraz od Zarządu Głównego Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich.

Fakt zorganizowania studiów bibliotekoznawczych w Olsztynie ma donieść znaczenie dla całego województwa. Odsetek bowiem kwalifikowanej kadry jest tu szczególnie niewielki. Już za trzy lata pierwsi absolwenci, magistry bibliotekoznawstwa, zasila kadre kwalifikowanych bibliotekarzy, następnie każdego roku powtórzy się to samo. Istnienie studiów bibliotekoznawczych wpływa na większe ożywienie olsztyńskiego środowiska bibliotekarskiego. Zapraszani przez Zakład wybitni bibliotekoznawcy z innych miast mają okazję kontaktować się z całym środowiskiem. Doceniają to tutejsi bibliotekarze, a także miejscowe władze polityczne i administracyjne.

Sama myśl uruchomienia studiów bibliotekoznawczych w Olsztynie była śmiała i nie pozbawiona ryzyka. Za podjęcie jej i doprowadzenie do realizacji należy się uznanie władzom Wyższej Szkoły Pedagogicznej. Zrobiliśmy dopiero pierwszy krok i dalecy jesteśmy od przesadnego optymizmu. Zdajemy sobie sprawę z czekających nas jeszcze trudności,

jak również ze skromnych swoich sił i możliwości. Ale jednocześnie liczymy na życzliwość i pomoc innych, bardziej zasobnych w kadry i doświadczenia ośrodków krajowych, które zechcą dołożyć swoją cegiełkę do budowy ośrodka bibliotekoznawczego w Olsztynie. Takiej pomocy doświadczyliśmy już na samym początku.

Również i od czynników lokalnych w dużym stopniu zależą dalsze losy kierunku i Zakładu Bibliotekoznawstwa. Sprawy skompletowania kadry nie są łatwe, a od tego w głównej mierze zależy, jak będą rozwijały się studia. Wiele też zależy od pomocy i życzliwości właściwych władz.

JAN WRÓBLEWSKI

LIBRARY SCIENCE INSTITUTE AT THE COLLEGE OF EDUCATION
IN OLSZTYN

On the 1st of November 1974 within the College of Education in Olsztyn an Institute of Library Science was set up both for extra- and intramural students. It will provide the short-handed libraries of Olsztyn province with qualified librarians. It is also expected to stimulate the professional milieu of Olsztyn province. The following main tasks have been characterized in the article: organization of library work instruments, development of library research with special regard to regional problems, popularization of own achievements, maintaining relations with other institutions and organizations.

XV SESJA PLENARNA ISO/TC 46

(Helsinki 20-31 maja 1974)

W kolejnej XV Sesji Plenarnej Komitetu Technicznego 46 ds. dokumentacji Międzynarodowej Organizacji Normalizacyjnej ISO uczestniczyli przedstawiciele 20 państw członkowskich ISO oraz obserwatorzy licznych organizacji międzynarodowych zainteresowanych działalnością dokumentacyjną i postępami normalizacji w tym zakresie. Polskę reprezentowała Anna Sitarska, jako jedyny delegat Polskiego Komitetu Normalizacji i Miar oraz Biblioteki Narodowej. Z pozostałych krajów demokracji ludowej w całej Sesji uczestniczył tylko delegat Węgier, a w posiedzeniach SC 1 również przedstawiciel Związku Radzieckiego.

Ze względu na fakt, że posiedzenia różnych grup roboczych i podkomitetów odbywały się równolegle w tym samym czasie, delegatka polska mogła uczestniczyć tylko w pracach wybranych grup — WG 6 (opisy bibliograficzne), WG 1 (numeracja dokumentów), WG 2 (kodowanie nazw krajów) i częściowo w posiedzeniach SC 4 (automatyzacja). Problematykę tych posiedzeń omówimy nieco szerzej, pozostałe sprawy przedstawiając na podstawie sprawozdań z posiedzeń plenarnych i uzyskanych materiałów roboczych.

Na Sesji w Helsinkach, podobnie jak na poprzedniej w Hadze, na posiedzeniach plenarnych — poza sprawami dotyczącymi bieżących prac grup roboczych i podkomitetów — sporo miejsca poświęcono problemom współpracy wewnętrznej w ramach ISO/TC 46, a także współpracy z innymi organizacjami międzynarodowymi prowadzącymi działalność dotyczącą unifikacji danych w dokumentacji.

Najistotniejsze wydaje się tu wystąpienie przedstawiciela UNESCO W. Löhnera, który przedstawił obszerny raport o postępach prac nad UNISIST-em, wysuwając na pierwszy plan realizację zadań związanych z rozpowszechnianiem norm opracowywanych przez ISO/TC 46. Do zadań tych należą: 1) opracowanie podręczników dotyczących sporządzania opisów bibliograficznych w postaci czytelnej dla maszyn; 2) opracowanie międzynarodowego systemu informacji o publikacjach ciągłych, tzw. ISDS (International Serials Data System); 3) opracowanie koncepcji sieci informacji o normach ISO; 4) stworzenie Międzynarodowego Centrum Informacji Normalizacyjnej w zakresie informacji i dokumentacji naukowej.

Pełna realizacja tych zadań wymaga ścisłego porozumienia UNISIST-u z ISO/TC 46, zwłaszcza w zakresie uregulowania spraw bezpłatnego rozpowszechniania przez UNISIST norm ISO oraz wspólnego opracowania statutu dla Międzynarodowego Centrum Informacji Normalizacyjnej.

Problemy wewnętrznej współpracy w ISO/TC 46 oraz skuteczne sposoby jej prowadzenia były przedmiotem dyskusji na obu posiedzeniach plenarnych, a także w czasie prac WG 6, gdzie zwrócono uwagę na niekorzystne zjawisko prowadzenia identycznych bądź bardzo bliskich tematycznie prac w różnych grupach ro-

bocznych. W rezultacie dyskusji przyjęto wniosek o konieczności szczegółowego rozpatrzenia zakresów działalności wszystkich podkomitetów i grup roboczych, precyzyjnego zdefiniowania tematyki ich prac w celu usunięcia występującego obecnie dublowania prac normalizacyjnych. W celu zachowywania przyjętego podziału zadań i zapobieżenia podejmowaniu tych samych inicjatyw organizowane będą okresowe spotkania przewodniczących i sekretarzy poszczególnych grup roboczych i podkomitetów.

Długofalowe plany prac ISO/TC 46 stały się przedmiotem dyskusji na wniosek delegata Węgier, który podkreślił istnienie innych obok ISO organizacji międzynarodowych podejmujących inicjatywy normalizacyjne w dziedzinie dokumentacji i informacji naukowej. Należą do nich UNISIST, IFLA, FID a także Międzynarodowe Centrum Naukowej i Technicznej (MCINT) RWPG. Fakt ten powoduje konieczność koordynowania prac normalizacyjnych w zakresie dokumentacji oraz opracowania wieloletniego programu prac ISO/TC 46. W dyskusji podniesiono m. in., że ISO z natury rzeczy jest powołana do ostatecznego akceptowania norm międzynarodowych, których projekty mogą być opracowywane przez różne instytucje.

Spśród innych spraw ogólnych warto jeszcze zwrócić uwagę na uchwałę o wydawaniu przez Sekretariat ISO/TC 46 biuletynu informacyjnego *Newsletter ISO/TC 46*. Publikacja ta będzie służyć wymianie informacji między podkomitetami i grupami roboczymi w okresach między sesjami a także przekazywaniu wiadomości wszystkim zainteresowanym o zakresie i przebiegu realizacji zadań ISO/TC 46 oraz innych organizacji prowadzących działalność normalizacyjną.

Zatrzymamy się teraz kolejno na najważniejszych postanowieniach oraz sprawach dyskutowanych w poszczególnych podkomisjach i grupach roboczych.

W ramach Podkomitetu ds. reprodukcji dokumentacyjnej (SC 1) Grupa Robocza ds. mikrofizis pracowała nad projektami norm dotyczących mikrofizis w formacie A6 oraz nad nowelizacją normy dla informacji bibliograficznych w nagłówkach mikrofizis (ISO/TC 46 N 1088 *Bibliographic information for microfiche headers*). Ustalono, że decyzje co do zawartości informacji bibliograficznych na mikrofizisach powinna podjąć WG 6, natomiast SC 1 ustalać będzie fizyczne warunki (np. gęstość zapisu, kompozycja, technologia zapisu), jakie powinny spełniać nagłówki. Ponadto przedmiotem dyskusji był projekt normy na wyjście mikrofizisowe z komputera, tj. uzyskiwanie wyników przetwarzania danych w postaci mikrofizis.

Podkomitet ds. konwersji pism (SC 2) uchwalił, że przygotowane między sesjami plenarnymi nowelizacje zaleceń dla transliteracji cyrylicy, alfabetu arabskiego, hebrajskiego i greckiego mają być skierowane do Sekretariatu ISO/TC 46 w celu rozpowszechnienia jako projekty norm międzynarodowych.

W rezultacie dyskusji nad zakresem prac SC 2 ustalono, że wszelkie sprawy związane z konwersją pism w systemach automatyzacji pozostają poza kompetencjami tego podkomitetu, a więc powinny być przedmiotem prac SC 4.

Podkomitet ds. automatyzacji (SC 4) prowadził prace w trzech grupach roboczych.

Grupa Robocza ds. zbiorów znaków stosowanych w zautomatyzowanych systemach dokumentacyjnych i bibliograficznych zaakceptowała do rozpowszechnienia jako projekty norm międzynarodowych dokumenty dotyczące rozszerzonych alfabetów łacińskiego i cyrylickiego (z uwzględnieniem znaków diakrytycznych występujących w alfabetach różnych języków). Ponadto przygotowano zestawy

znaków matematycznych i sterujących procesami przetwarzania danych¹. Te ostatnie zestawy przekazane będą do ankietywania między członkami SC 4, a następnie oddane do dyspozycji ISO/TC 97/SC 2, tj. do Komitetu Technicznego ds. przetwarzania danych. W trakcie opracowania w SC 4 znajduje się projekt normy na pełny zestaw znaków występujących w językach afrykańskich.

Grupa Robocza² ds. kodowania elementów opisu bibliograficznego uzupełniła, przedyskutowała i ostatecznie zaakceptowała opracowane przez H. D. Avram i L. J. Rather zasady projektowania formatów bibliograficznych, tj. struktury, zawartości oraz zasad zapisu danych bibliograficznych na nośnikach maszynowych. Zgodnie z tymi zasadami dane bibliograficzne w postaci czytelnej dla maszyn powinny spełniać szereg warunków umożliwiających wymianę informacji między systemami. Główne zasady budowy formatów dotyczą systemu oznaczeń identyfikujących kategorie elementów opisu dokumentów, przy czym oznaczenia te w systemach zautomatyzowanych są jednocześnie etykietami pól³ w rekordach, tj. odpowiednikach opisu bibliograficznego lub katalogowego zapisanych na nośniku maszynowym. Następnym etapem prac będzie opracowanie normy na oznaczenia pól danych bibliograficznych. Materiały robocze do tej normy powinny być przygotowane przez odpowiedni organ IFLA, przy czym podkreślono, że dla uzyskania dostatecznie pełnego zestawu elementów charakteryzujących dokumenty należy prowadzić prace w zespole składającym się tak z bibliotekarzy i bibliografów, jak i z dokumentalistów.

Grupa Robocza ds. zasad porządkowania zbiorów informacji, tzw. filing rules, zaakceptowała zasady opracowane przez R. E. Cowarda z British Library. Zasady te określają podstawy wyróżniania czynników porządkowania zbiorów danych w postaciach czytelnych dla maszyn oraz warunki, jakie powinny być spełniane w zapisie elementów decydujących o porządku danych w zbiorze.

W ramach SC 4 powołano nową Grupę Roboczą ds. struktury formatów danych bibliograficznych. Najbliższym zadaniem tej grupy będzie przygotowanie nowelizacji międzynarodowej normy ISO 2709-1973 *Format for bibliographic information interchange on magnetic tape*, która wymaga już gruntownych zmian. Uczestnicy obrad SC 4 przedstawili obszerne materiały z odpowiednimi propozycjami. Ustalono, że w pracach nad nowelizacją normy ISO 2709 powinni uczestniczyć także członkowie ISO/TC 97 ds. przetwarzania danych. Pierwsza wersja omawianej normy oparta była w zasadzie tylko na doświadczeniach amerykańskich; wobec rozwoju zastosowań automatyzacji do wielu nowych zadań nie spełnia ona już warunków wymaganych obecnie w systemach informacyjnych i bibliotekarskich.

Grupa Robocza ds. systemów numeracji dokumentów (WG 1) obradowała nad sprawami znormalizowanej numeracji publikacji ciągłych oraz nagraf.

Dyskusja nad projektem normy na międzynarodowy znormalizowany numer publikacji ciągłych ISSN (ISO/DIS 3297) zamknęła okres ankietyzacji projektu i doprowadziła do sformułowania wniosku o zatwierdzenie projektu jako normy międzynarodowej. W czasie dyskusji rozpatrzono uwagi zgłoszone przez kraje członkowskie, w tym także przez Polskę. W polskich uwagach proponowano przydzielanie określonej grupy numerów ISSN tytułom czasopism z określonego kraju, tak aby przez znormalizowany numer czasopisma móc identyfikować kraj wy-

¹ Są to symbole, m. in. znaki przestankowe, spełniające specjalne funkcje w procesach automatycznego przetwarzania.

² Etykieta pola jest to kod (z reguły trzycyfrowy) oznaczający pole danych, tj. miejsce przeznaczone w rekordzie na jeden element opisu.

ania. Propozycja ta została odrzucona ze względu na przyjęty już i wprowadzony do praktyki tryb przydzielania numerów przez centralną agencję ISSN powiązaną z ISDS. Jednocześnie rozpatrywano propozycje dotyczące zestawu elementów opisu czasopism w ISDS, do którego ze strony polskiej proponowano wprowadzenie dodatkowych elementów: innych — poza klasyfikacją Dewey'a, UKD i klasyfikacją Biblioteki Kongresu — symboli klasyfikacyjnych; nazwy instytucji sprawczej, również w przypadkach, kiedy nie jest zawarta w tytule czasopisma; nazwiska redaktora oraz tłumaczenia tytułu na jeden ze światowych języków, jeśli tytuł oryginalny jest w języku mało znanym. Propozycje te nie zostały przyjęte, a w wyjaśnieniach składanych przez przedstawiciela ISDS Marię Rosenbaum podkreślono, że wprowadzenie dalszych szczegółów do opisów obowiązujących w ISDS obniżyłoby walor uniwersalizmu tego systemu i nadmiernie rozbudowałoby jego bank danych. Przyjęty zestaw elementów opisu ma służyć wyłącznie ogólnej identyfikacji czasopism, natomiast dalsze uściślenia charakterystyki czasopisma mogą być wprowadzane do opisów stosowanych w systemach lokalnych dzięki elastyczności formatu danych przyjętego w ISDS. Członkowie WG 1 sformułowali wniosek, aby zatwierdzony projekt ISO/DIS 3297 został opublikowany łącznie z podrecznikiem *Guidelines for ISDS*.

Drugim przedmiotem obrad WG 1 były sprawy znormalizowanego numeru nagrań. W wyniku ankietyzacji i głosowania nad drugim projektem normy na International standard record numbering ISRN został on odrzucony. Przyjęto natomiast propozycję przedstawiciela RFN, aby rozpowszechnić jako projekt międzynarodowej normy opracowany przez nich kod nagrań, którego zasady zostały przedstawione w dokumencie *Explanation of the International standard recording code (ISRC)*. Przyjęto także wniosek przedstawiciela W. Brytanii dotyczący przygotowania przez British Library materiałów do normy znormalizowanego numeru nut.

Grupa Robocza ds. prezentacji i kodowania nazw krajów (WG 2) przyjęła drugi projekt normy ISO/DIS 3166.2. Norma zawierać będzie kody dwu- i trzyliterowe. Podstawowym kodem przeznaczonym do stosowania w wymianie międzynarodowej jest kod dwuliterowy. Specjalnym potrzebom ma służyć kod trzyliterowy, uwzględniający szersze zasady mnemotechniki. Norma zawiera konkordancje obu kodów i dzięki temu stanowić będzie wygodne narzędzie pracy. Ustalono, że konieczne jest opracowanie poradnika dla użytkowników kodów nazw krajów „Guidelines for users” oraz powołanie agencji międzynarodowej, której zadaniem byłaby stała aktualizacja kodów i rozpowszechnianie informacji o zachodzących zmianach. Gotowość prowadzenia takiej agencji zgłosili delegaci RFN, ale ze względu na wagę sprawy postanowiono przekazać ją do rozpatrzenia przez Wewnętrzny Komitet Koordynacyjny ISO.

Problem normy na kod numeryczny nazw krajów pozostał w dalszym ciągu otwarty. Propozycja FID zastosowania w tym celu symboli UKD wywołała szereg zastrzeżeń, ponieważ przyjęty kod powinien mieć uniwersalne zastosowanie, a UKD jest znana tylko w instytucjach informacyjno-bibliotecznych, natomiast zupełnie nie jest stosowana w handlu, komunikacji, łączności itp. Wyrażono opinie, że symbolika UKD obciążona jest ponadto szeregiem innych wad charakteryzujących ogólnie systemy klasyfikacyjne tego typu oraz że należy wobec tego przy współpracy z FID-em i innymi zainteresowanymi organizacjami międzynarodowymi opracować uniwersalny kod numeryczny nazw krajów.

Grupa Robocza ds. terminologii (WG 3) kontynuowała prace związane ze słownikiem terminologii informacyjnej i dokumentacyjnej (*Vocabulary of infor-*

mation and documentation). Przeprowadzono dyskusję nad materiałami uzyskanymi w czasie ankietyzacji terminów do dwóch pierwszych części rozdziału 1 *Pojęcia ogólne*. Uchwalono przekazanie tych materiałów do rozpowszechnienia jako projekt normy międzynarodowej. W dalszej kolejności będą opracowane terminy z zakresu prawa autorskiego, organizacji (instytucyj) oraz gromadzenia dokumentów i zbiorów danych.

Sformułowano wniosek do Sekretariatu ISO/TC 46 o przemianowanie WG 3 na Podkomitet Techniczny ds. terminologii, uzasadniając tę zmianę faktem, że prace terminologiczne mają zakres znacznie przekraczający możliwości realizacji w ramach grupy roboczej. Analogiczne prace w innych dziedzinach prowadzone są przez podkomitety.

Grupa Robocza ds. tezaurysów (WG 5) uchwaliła, że na podstawie dwóch prawie identycznych dokumentów dotyczących tezaurysów wielojęzycznych, opracowanych niezależnie przez ISO i UNISIST, należy opracować jednią uzgodnioną wersję poradnika na ten temat („Guidelines for multilingual thesauri”).

Ponadto przedyskutowano materiały robocze dotyczące normy na ujednoczone oznaczenie, stosowane dla określania relacji między terminami występującymi w tezaurysach, oraz dotyczące zasad indeksowania treści dokumentów przy użyciu tezaurusa.

W Grupie Roboczej ds. opisów bibliograficznych (WG 6) najważniejszą — jak się wydaje — sprawą dyskutowaną w czasie obrad były problemy projektów norm międzynarodowego opisu bibliograficznego. Dokładną charakterystykę opracowań IFLA, tzw. ISBD(M) i ISBD(S) przedstawił w imieniu Komitetu Katalogowania IFLA A. L. van Wesemael, dziękując za współpracę przedstawicielom WG 6. Ustalono, że oba zalecenia IFLA (dla wydawnictw zwartych i ciągłych) są zbyt obszerne, aby mogły bez zmian stać się normami międzynarodowymi ISO. Zachodzi więc potrzeba poddania ich łącznie szybkiemu opracowaniu dostosowującemu je do wymagań stawianym normom ISO. Pracę tę powierzone M. Gormanowi, zalecając jednocześnie uwzględnienie w projekcie normy ISO dokumentów wydanych przez UNISIST, zwłaszcza *Reference manual* i *Guidelines for ISDS*.

Wśród pomocniczych materiałów przedstawionych w czasie dyskusji ze szczególnym uznaniem przyjęto artykuł Dorothy Anderson *Bibliographic description. The approach of the „cataloguer” in considering the material to be recorded*. Autorka dokonała w artykule porównania rozwiązań przyjmowanych w opisach dokumentów z jednej strony przez bibliotekarzy, z drugiej zaś przez dokumentalistów. Główne różnice stwierdziła w formułowaniu haseł autorskich. Dyskusja nad artykułem D. Anderson stała się inspiracją do powołania zespołu w ramach WG 6, który podejmie próbę ujednoczenia metod zapisu nazw autorskich z przedrostkami oraz nazw autorów korporatywnych; w tych zapisach występuje obecnie najwięcej różnic w opisach sporządzanych przez bibliotekarzy i dokumentalistów.

Niezależnie od wspomnianego projektu nowej normy opisu bibliograficznego sformułowano wniosek o transformację zalecenia R 690-1968 na międzynarodową normę, która będzie obowiązywać do momentu ustanowienia normy opracowanej na podstawie ISBD(M) i ISBD(S). Natomiast zalecenie R 77-1958 uznano za nieaktualne wobec podania w R 690 podstawowych i dodatkowych elementów identyfikacji opisu.

W planach WG 6 na najbliższy okres figurują następujące zadania:

— przygotowanie formalnego projektu międzynarodowej normy opisu bibliogra-

ficznego na podstawie ISBD(M) i ISBD(S) oraz uzupełniających dokumentów UNISIST-u,

- projekt normy na dane bibliograficzne w nagłówkach mikrofilmów,
- problem prezentacji nazw własnych osobowych i nazw instytucji w hasłach,
- ocena stanu norm narodowych i międzynarodowych w zakresie bibliografii.

Grupa Robocza ds. kompozycji wydawniczej (WG 7) skoncentrowała swoje prace nad następującymi normami:

- nowelizacja zalecenia R 30 (*Bibliographical strip*), które po nowelizacji zostanie przekazane do zatwierdzenia jako norma międzynarodowa; ustalono, że w nowej wersji opracowanie to powinno mieć zmieniony tytuł na *Elements of identification for a serial publication*; zakres tej normy obejmie nie tylko sprawy elementów identyfikacji bibliograficznej podawanych w każdym numerze publikacji ciągłej, ale także zasady konstruowania tytułatury artykułów publikowanych w czasopismach oraz żywej paginy;
- opracowanie projektu normy na wkładkę dokumentacyjną czasopism *Documentation sheets in journals*;
- projekt normy na kompozycję tłumaczeń *Presentation of translations*.

Dwa ostatnie dokumenty zostaną po przeregowaniu przekazane do głosowania.

Ponadto ustalono listę prac priorytetowych. Uwzględni ona nowelizację zaleceń ISO/R 18 *Short contents list of periodicals and other documents* i ISO/R 215 *Presentation of contributions to periodicals* oraz opracowanie norm na kompozycję wydawniczą podręczników oraz sprawozdań naukowych i technicznych.

Poza tym warto także zwrócić uwagę na dość niepokojące zjawisko, które wystąpiło w różnych grupach roboczych ISO/TC 46. Jest to zjawisko eliminowania z zakresu prac poszczególnych grup wszelkich zagadnień związanych z automatyzacją i przekazywanie ich do SC 4, nawet jeśli chodzi tylko o wyrażenie opinii o dokumencie, którego tematyka związana jest z zakresem prac danej grupy. W przypadku WG 6 chodziło o dokument RFN na temat zasad porządkowania w zbiorach maszynowych danych bibliograficznych (*A preliminary study of filing principles in the FR of Germany*), który skierowany został do opinii z SC 4. Dyskusji nie podjęto odkładając ją do momentu decyzji, czy WG 6 powinna zajmować się zagadnieniami automatyzacji. Rozwiązanie takie wydaje się bardzo dyskusyjne, tym bardziej że zastosowania automatyzacji w dziedzinie dokumentacji, a tym samym i bibliografii, stają się coraz powszechniejsze i niedługo do wszystkich spraw, dla których istnieją wydzielone podkomitety lub grupy robocze w ISO/TC 46, dotrze potrzeba rozpatrywania ich w aspekcie automatyzacji. Przy uprzejmym przekazywaniu wszelkich spraw dotyczących automatyzacji do rozpatrywania przez SC 4 wytworzy się paradoksalna sytuacja, w której ten sam problem dokumentacyjny będzie rozpatrywany i normalizowany przez różne grupy robocze lub podkomitety, raz w ujęciu konwencjonalnym, a drugi raz w związku z automatyzacją. Należy mieć jednak nadzieję, że podjęta w ISO/TC 46 w czasie sesji w Helsinkach akcja ścisłego precyzowania zakresów prac w grupach i podkomitetach oraz utrzymywania stałych kontaktów między nimi doprowadzi także do rozsądnego rozwiązania podziału zadań normalizacyjnych w aspekcie potrzeb automatyzacji. Nie bez znaczenia dla aktualnej polityki uników w tym względzie pozostaje fakt, iż dotychczasowi eksperci odzęgnują się od zainteresowania nowymi narzędziami dokumentacji, jakimi stały się komputery.

Pewien stopień trudności w działalności ISO/TC 46, wynikający zapewne z gwałtownego rozwoju dziedziny, której normalizacją zajmuje się ten Komitet Technicz-

ny, można zresztą zaobserwować nie tylko w sferze działalności merytorycznej, ale także w sferze organizacyjnej. Uczestnikom obrad XV Sesji Plenarnej w Helsinkach nie podano zwyczajem ubiegłych sesji miejsca i terminu następnego spotkania. Nie zostały one ustalone wobec istniejących trudności organizacyjnych. W czasie dyskusji zaproponowano, aby spotkania plenarne, które rozrosły się do bardzo licznych zgromadzeń, ograniczyć do krótszych, np. tylko tygodniowych posiedzeń poświęconych wyłącznie sprawom ogólnym. Jednocześnie jednak należałoby między sesjami plenarnymi organizować częściej robocze spotkania podkomitetów i grup roboczych, co skróciłoby proces opracowania wielu norm.

Na zakończenie warto poświęcić kilka słów warunkom, w jakich odbywały się obrady XV Sesji Plenarnej ISO/TC 46 oraz imprezom towarzyszącym.

Wszystkie spotkania odbywały się w Dipoli w Centrum Kongresowym leżącym na terenie oddalonego o ok. 9 km od Helsinek kampusu Politechniki. Oryginalny budynek z kamienia i surowego drzewa, zieleni otaczającego parku i młodzież uniwersytecka korzystająca z pomieszczeń rekreacyjnych Centrum stanowiły barwną, pełną swobody scenę.

Uczestnicy Sesji dowożeni byli na obrady specjalnym autobusem z hoteli usytuowanych w centrum Helsinek. Organizatorzy dołożyli wielu starań, aby przebieg całej Sesji pozostawił jak najlepsze wrażenia. Dużo było okazji do swobodnych kulaarowych rozmów, które — jak wiemy — mają często większe znaczenie niż spotkania oficjalne. Dzięki odizolowaniu od gwaru i atrakcji miejskich, całe dnie wypełnione były merytorycznymi dyskusjami. Zorganizowano kilka wycieczek: do Biblioteki Politechniki w Dipoli, do Biblioteki Uniwersyteckiej w Helsinkach, do Muzeum Papieru w Dipoli, a w czasie weekendu do zabytkowych miejscowości w pobliżu Helsinek. Odbyły się dwa spotkania recepcyjne.

Z wycieczek bibliotecznych można odnotować kilka ciekawostek. Dwie zwiedzone biblioteki są przykładem całkowicie odmiennych warunków pracy i bibliotekarzy, i czytelników. Biblioteka w Dipoli — zupełnie nowa i nowoczesna, oddana do użytku w maju 1970 r., biblioteka w Helsinkach, pełniąca zarazem funkcje narodowej, tradycyjna — jeśli idzie o warunki pracy w starym i ciasnym budynku, ale z widocznymi znamionami nowoczesności w metodach pracy.

Biblioteka w Dipoli służy uczelni technicznej mającej ok. 5000 studentów i 800 pracowników. Do zbiorów, liczących ok. 250 tys. wol. publikacji zwartych i ponad 4000 tytułów czasopism bieżących, jest wolny dostęp. Podstawowa obsługa czytelników nie odbiega od przyjętych metod, prowadzi się jednak specjalne służby informacyjne. Mają one jeszcze charakter elitarny, co zapewne spowodowane jest i brakiem dostatecznego upowszechnienia, i faktem odpłatności usług.

Ze służby SDI (Selective Dissemination of Information) opartej na danych *Science Citation Index*, zgromadzonych w pamięciach systemów w Bibliotece Królewskiej w Kopenhadze i Bibliotece Uniwersyteckiej w Sztokholmie, korzysta ok. 130 osób, płacąc za abonament roczny 400 MF. Z systemu bezpośredniego wyszukiwania informacji ogólnotechnicznych oraz informacji z zakresu energii atomowej (International Nuclear Information System — INIS) prowadzonego w trybie on-line³ na komputerze UNIVAC 1108 korzystać mogą doraźnie pracownicy i studenci uczelni, a także wszyscy zainteresowani nie związani z uczelnią. Jedno wyszukanie odpowiedzi na kwerendę retrospektywną kosztuje ok. 100 MF. Nie udało się uzyskać danych o liczbie użytkowników tej formy usług informacyjnych, co może być dowodem, że ma ona jeszcze charakter reprezentacyjny. W teście bi-

³ System przetwarzania danych oparty na bezpośrednim dostępie do komputera.

biotece prowadzi się bardzo prostą z technicznego punktu widzenia a bardzo wygodną dla użytkownika formę informacji o czasopiśmie bieżących. Corocznie aktualizuje się sporządzony na flexowriterze wykaz katalogowy czasopism prenu-merowanych lub uzyskiwanych z wymiany przez bibliotekę główną i filie wydzielone. Raz zapisany na taśmie dziurkowanej wykaz uzupełnia się nowymi danymi i w formie powielonej udostępnia użytkownikom w styczniu każdego roku. W czytelni czasopism na każdym stole leży egzemplarz takiego katalogu.

Obie biblioteki mogą być przedmiotem zazdrości, jeśli chodzi o urządzenia reprograficzne. I dla czytelników, i dla pracowników dostępne są szybkie automatyczne kopiarki i kserografy. Może dlatego czytelnie były luźne, prawie puste, chociaż był to okres egzaminów.

W Bibliotece Uniwersyteckiej, która opracowuje bieżącą bibliografię narodową i katalogi centralne wydawnictw zagranicznych, nie myśli się o wprowadzeniu automatyzacji w najbliższym czasie, ale realizuje się ważne z punktu widzenia kontaktów międzynarodowych zmiany w metodyce opisu bibliograficznego. Od 1972 r. istnieje obowiązek stosowania międzynarodowego znormalizowanego numeru książki (ISBN), a Biblioteka Uniwersytecka pełni funkcje agencji narodowej odpowiedzialnej za przydział numerów wydawców i kontrolę stosowania ISBN. Obecnie natomiast czynione są przygotowania do wprowadzenia od 1975 r. nowych międzynarodowych zasad opisu bibliograficznego (ISBD).

Anna Sitarska

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NA TEMAT WSPÓLNEGO JĘZYKA INFORMACYJNEGO

(Warna 23 listopada — 1 grudnia 1974)¹

W konferencji zorganizowanej przez Bibliotekę Narodową im. Cyryla i Metodego w Sofii wzięli udział przedstawiciele: Bułgarii, Czechosłowacji, Jugosławii, NRD, Polski, Rumunii, Węgier, ZSRR.

Referaty dotyczyły następujących zagadnień: 1) ogólnych problemów wyboru i stosowania jednego języka informacyjno-wyszukiwawczego, 2) Biblioteczno-Bibliograficznej Klasyfikacji (BBK), 3) Uniwersalnej Klasyfikacji Dziesiątej (UKD), 4) języków typu deskryptorowego.

Referaty Gertrudy Stein (NRD) i K. Zotowej (Bułgaria) przedstawiły ogólne problemy języków informacyjno-wyszukiwawczych z punktu widzenia prac bibliotecznych oraz potrzeb bieżących bibliografii narodowych krajów socjalistycznych. G. Stein² stwierdziła, że prace podejmowane w skali międzynarodowej dla umożliwienia komunikacji między krajowymi systemami informacyjnymi przebiegają zbyt wolno, wobec czego biblioteki narodowe powinny samodzielnie dla własnych potrzeb dokonać możliwie szybko wyboru wspólnego języka informacyjno-wyszukiwawczego. Język taki powinien być stosowany w katalogach rzeczowych bibliotek narodowych, w katalogach centralnych, w bibliografiach narodowych

¹ Pełny tytuł konferencji: Meždunarodnoe sovesčanie v celjach ustanovlenija edinogo informacionnogo jazyka dlja obmena bibliografičeskoj informacij i dlja drugih sovmestnych meroprijatij meždunarodnyh nacional'nyh bibliotekami socialističeskich stran, Varna 23 XI — XII 1974 g.

² Edinij informacionno-poiskovij jazyk dlja obmena bibliografičeskiimi informacijami i dlja drugih sovmestnych meroprijatij nacional'nych bibliotek socialističeskich stran — G. Stein (NRD).

i specjalnych oraz przy wszystkich innych pracach bibliotekarskich i informacyjnych. Referentka podkreśliła, że katalog systematyczny jest podstawowym i efektywnym instrumentem poszukiwania informacji szeroko stosowanym w bibliotekach. Tezauryusy powinny być wykorzystywane jako uzupełniający język informacyjny mający określone funkcje, nie może być natomiast mowy o wymienności tych dwóch narzędzi informacji, które uzupełniają się wzajemnie. Główny wniosek referatu brzmi, że jedynie Biblioteczno-Bibliograficzna Klasyfikacja (BBK), oparta na marksistowsko-leninowskich zasadach, spełnia podstawowe warunki współczesnego wspólnego języka informacyjno-wyszukiwawczego dla bibliotek narodowych krajów socjalistycznych, ponieważ „tylko ona zaspokaja naukowe i polityczne wymagania”.

K. Zotowa³ w referacie przedstawiającym języki informacyjne stosowane w bieżących bibliografiach narodowych stwierdziła, że bieżąca bibliografia narodowa wywiera decydujący wpływ na metodę katalogowania. Należy zatem dążyć do wieloaspektowego naświetlenia treści dokumentów rejestrowanych w bibliografii narodowej i postuluwać przyjęcie BBK jako języka wspólnego dla bibliotek narodowych przy jednoczesnym utrzymaniu i rozwijaniu dotychczas stosowanych języków: UKD, klasyfikacji przedmiotowej, a w przyszłości uwzględnieniu dodatkowo jednego z powstających obecnie języków: „Jadro” MCINT, BSO (Broad System of Ordering), SRC (Standard Reference Code).

Wzrost znaczenia bibliografii narodowej w krajowych i międzynarodowych systemach informacyjnych pociąga za sobą konieczność optymalizacji dostępu do informacji zawartych w tych bibliografiach. Problematyka poszukiwania jednego języka informacyjno-wyszukiwawczego znalazła naświetlenie w referatach przedstawicieli Bułgarii, Polski, Słowacji i ZSRR⁴. W ZSRR trwają poszukiwania takiego języka. Na szczególną uwagę zasługuje VIK (Vsesojuznaja Informacionnaja Klassifikacija), która ma stanowić podstawę wielodzielinowego tezauryusa i umożliwić w przyszłości przejście do innych języków, jak BBK, UKD i rubrykator wydawnictw informacyjnych ZSRR oraz do katalogów przedmiotowych. Wybór jednego wspólnego języka informacyjno-wyszukiwawczego w ZSRR napotyka na poważne trudności, ponieważ obecnie w użyciu są różne klasyfikacje; podstawowymi są BBK, UKD i VIK. N. P. Żurżalina podkreśliła w swoim referacie zalety BBK i zapowiedziała jej stosowanie w bibliotekach kierowanych przez resort kultury.

Obszerne i wielostronne naświetlenie założeń metodologicznych i funkcji BBK oraz problemów przekładu BBK na język obcy dały referaty przygotowane przez O. P. Teslenko, L. Rybarską i S. Kotową, B. Trojanową⁵ jak również głosy w dyskusji pracowników Biblioteki Narodowej Cyryla i Metodego w Sofii. BBK jest klasyfikacją radziecką dostosowaną do potrzeb bibliotek radzieckich i przyjęcie jej jako wspólnego języka informacyjnego bibliotek narodowych krajów socjalistycznych wymagałoby wprowadzenia dość istotnych uzupełnień i zmian

³ IPJa v tekušej nacional'noj bibliografii evropejskich socialističeskich stran — K. Z o t o v a (Bułgaria).

⁴ Informacionnye jazyki v Narodnoj Biblioteke im. Kirilla i Mefodija i poisk edinogo informacionnogo jazyka dlja bibliotek Bolgarii — L. A l b a n s k a (Bułgaria); Informacionno-poiskovye jazyki, primenjaemye Nacional'noj bibliotekej v Varsave — H. Z a r e b a, J. T r z e i Ń s k a (Polska); Informacionnyj jazyk v Nacional'noj biblioteke Maticy Slovackoj i v bibliotekach v Slovakkii — M. B u o č i k o v a (Czechosłowacja); Informacionno-poiskovye jazyki primenjaemye v nacional'nych bibliotekach Sovetskogo Sojuza i poiski edinogo IPJa v strane — N. P. Ż u r ż a l i n a (ZSRR).

⁵ Vozmožnosti sovetskogo biblioteczno-bibliografičeskoj klassifikacii kak edinogo informacionno-poiskovogo jazyka socialističeskich stran — O. P. T e s l e n k o (ZSRR); Perevod i primenenije sovetskogo BBK v evropejskich socialističeskich stranach — L. R i b a r s k a, S. K o t o v a (Bułgaria); Problemy perevoda i adaptacii BBK — B. T r o j a n o v a (Bułgaria).

uwzględniających zagadnienia specyficzne dla poszczególnych krajów. Nie może to nastąpić tylko drogą włączenia dodatkowych haseł, ze względu na duże różnice występujące w poszczególnych krajach w związku z odmienną organizacją nauki, prawa, gospodarki itd. Tak np. w bułgarskim przekładzie BBK dodano tematy związane z Bulgarią (z jej historią, geografią, literaturą itp.). W Słowacji Biblioteka Uniwersytecka w Bratysławie przyjęła BBK jako podstawę klasyfikacji dla swojego katalogu wprowadzając bardzo wiele istotnych zmian. Istnieje także tłumaczenie BBK na język niemiecki.

W bardzo ożywionej dyskusji, która skoncentrowała się wokół możliwości przyjęcia BBK jako wspólnego języka informacyjno-wyszukiawczego bibliotek narodowych krajów socjalistycznych, zaznaczyły się trzy stanowiska: 1) przedstawicieli Biblioteki im. Lenina w Moskwie i Biblioteki Narodowej w Sofii — za przyjęciem BBK, 2) przedstawicieli Czechosłowacji i NRD, którzy wyrazili zainteresowanie pogłębieniem prac nad przekładem BBK i jej wprowadzeniem, 3) przedstawicieli krajów, które nie mają żadnego doświadczenia w pracy z BBK (Jugosławia, Polska, Rumunia, Węgry) i które nie widzą możliwości wprowadzenia u siebie BBK.

Stanowisko, jakie zajęli przedstawiciele Biblioteki Narodowej w Warszawie, da się streścić następująco: znaczenie prac nad wprowadzeniem jednolitego języka informacyjno-wyszukiawczego, usprawniającego wymianę informacji między poszczególnymi krajami, jest bezsporne i należy stworzyć warunki ożywienia prac naukowo-badawczych nad udoskonaleniem języków informacyjno-wyszukiawczych. Nie ma jeszcze dostatecznych podstaw dla podjęcia decyzji w sprawie wyboru jednolitego języka informacyjnego, który powinien zaspokajać potrzeby krajowych i międzynarodowych systemów informacyjnych. Podstawową zasadą powinna być integracja działalności informacyjnej bibliotek, ośrodków informacji naukowej i technicznej oraz archiwów w skali krajowej i międzynarodowej. Decyzje w sprawie wyboru wspólnego języka informacyjnego powinny uwzględniać wyniki badań naukowych, doświadczeń i eksperymentów w zakresie elektronicznego przetwarzania danych, przysły język informacyjny będzie bowiem służył komunikacji między systemami zautomatyzowanymi. Istnieje wiele prób stworzenia uniwersalnego języka informacyjnego, w związku z tym racjonalnie będzie podjąć decyzję w tej sprawie wówczas, kiedy nastąpią konieczne uzgodnienia międzynarodowe gwarantujące, że przyjęty język będzie uniwersalny i trwały. Przyjmowanie obecnie BBK bez tej pewności byłoby w polskich warunkach posunięciem ryzykownym, na razie należy utrzymać i w miarę możliwości doskonaląc te języki informacyjno-wyszukiawcze, które są używane w polskiej bibliografii narodowej i w bibliotekach. Klasyfikacja oparta na klasyfikacji Wszeczwiązkowej Izby Książki jest w Polsce powszechnie znana i stosowana w *Przewodniku Bibliograficznym*, *Bibliografii Zawartości Czasopism* i innych serwisach informacyjnych Biblioteki Narodowej oraz przyjęta w bibliografii księgarskiej. Stosowanie tej klasyfikacji zapewnia wymienionym publikacjom bibliograficznym jednolitą strukturę, w której filozoficzne zasady marksizmu-leninizmu znajdują pełny wyraz. Ukształtowany w PRL, w wyniku wieloletniej już praktyki, model gwarantuje również właściwą pod względem ideologiczno-politycznym prezentację twórczości piśmienniczej.

Uniwersalna Klasyfikacja Dziesiąta jako wspólny język informacyjny została omówiona w 5 referatach⁶ przygotowanych na naradę oraz w dyskusji, głów-

⁶ MDK i možnosti ee ispol'zovaniya v kačestve ednogo selekcionnogo jazyka dlja sotrudničestva stran socialističeskogo lagerja — V. Jirkovska (Czechosłowacja); Infor-

nie w następujących aspektach: 1) aktualnego stanu stosowania tej klasyfikacji na świecie i w krajach socjalistycznych, 2) możliwości zastosowania przy użyciu komputerów, 3) struktury tej klasyfikacji.

W chwili obecnej UKD jest niewątpliwie najszerzej stosowaną klasyfikacją w bibliografii, dokumentacji i bibliotekarstwie. UKD stosują wszystkie bibliografie narodowe krajów socjalistycznych, oprócz NRD, a ponadto większość katalogów systematycznych w bibliotekach Rumunii, Węgier, Czechosłowacji i Polski. Wielką zaletą UKD jest jej międzynarodowość, wynikająca przede wszystkim z używania powszechnie czytelnych znaków cyfrowych. Doświadczenia wykazały, że możliwe jest stosowanie UKD do automatycznego wyszukiwania informacji, co jest bardzo ważne w związku z coraz szerszym zastosowaniem maszyn matematycznych w bibliotekarstwie, bibliografii i dokumentacji. Referat V. Jirkovskiej szczegółowo omówił przypadki stosowania UKD w wydawnictwach bibliograficznych opracowywanych przy pomocy komputera.

Ujemną cechą UKD jest jej struktura nie odzwierciedlająca światopoglądu marksistowskiego, zamykająca się w sztywnym schemacie. Nierównomierność dalszych poddziałów w obrębie poszczególnych dziedzin (nie rozbudowane nauki społeczne, różna liczba znaków) oraz niedostatecznie opracowana problematyka z zakresu marksizmu (np. filozofia marksistowska) zaliczane są również do cech ujemnych tej klasyfikacji.

Poszczególne referaty na temat UKD miały znaczne walory poznawcze (np. V. Jirkovskiej); dawały one często przegląd historii stosowania UKD w danym kraju (B. Popescu, O. Kiszely, M. Buočík) oraz przedstawiały doświadczenia z praktyki prowadzenia katalogów systematycznych (G. Strozyk).

Język haseł przedmiotowych i języki deskryptorowe były tematem dwóch referatów, opracowanych przez przedstawicieli Czechosłowacji: dr A. Riško i dr M. Sedlačková⁷. Szczególnie ciekawy był referat A. Riško pt. „Języki haseł przedmiotowych i języki deskryptorowe”, zawierający analizę tzw. indeksowania z punktu widzenia teorii klasyfikacji i potrzeb systemu bibliotecznego i bibliografii narodowych. Intuicyjne uświadamianie sobie przez osoby zajmujące się tematowaniem związków tej czynności z klasyfikacją (systematyzowaniem) oraz bliskie związki katalogu przedmiotowego z systematycznym znalazły w pracy A. Riško jasne i precyzyjne uzasadnienie. Zastosowanie języka haseł przedmiotowych jako klasyfikacji przydatnej dla potrzeb bieżącej bibliografii narodowej pokazano na przykładzie bibliografii słowackiej. M. Sedlačková podzieliła się z zebranych doświadczeniami Państwowej Biblioteki w Pradze, gdzie opracowywany jest tezauryś z dziedziny nauk społecznych. Oba referaty spotkały się z dużym zainteresowaniem zebranych.

Po wysłuchaniu wszystkich referatów i po dyskusji nad nimi uczestnicy narady stwierdzili:

1. Wprowadzenie wspólnego języka informacyjnego przyczyni się do rozszerzenia i pogłębienia współpracy między narodowymi bibliotekami krajów socjalistycznych oraz do osiągnięcia większej efektywności prac biblieczno-bibliograficznych.

macionnyj jazyk v Nacional'noj biblioteke Matcy Slovac'koj i v bibliotekach v Slovakkii — M. Buočíkova; Primenenie universal'noj desjatičnoj klassifikacii i vozmožnosti ee avtomatizacii v praktike vengerskich bibliotek — O. Kiszely (Węgry); Opyty s universal'noj desjatičnoj klassifikaciej i problemy, vytekajuščie iz ee primenienija — G. Strozyk (NRD); Aspekty ispol'zovanija UDK v bibliotekach Rumynskoj Socialističeskoj Respubliki — B. Popescu (Rumunia).

⁷ Predmetnyje i deskriptivnyje jazyki. Vozmožnosti ich primenienija kak edinyje jazyki v nacional'nych bibliotekach socialističeskich stran — A. Riško (Czechosłowacja); Sistemy deskriptorov v oblasti obščestvennych nauk — M. Sedlačková (Czechosłowacja).

2. Niezwłoczne wprowadzenie wspólnego języka informacyjnego jest utrudnione ze względu na istnienie w poszczególnych państwach różnorodnych języków informacyjnych, jak również ze względu na trudności przejścia na nowy język. Nie powinno to jednak stanowić przeszkody dla możliwości jego wprowadzenia.

3. W toku narady rozpatrzono różne języki informacyjne, stosowane w krajach socjalistycznych, w tym również i języki typu przedmiotowego i deskryptorowego. W szczególności rozpatrzono klasyfikację BBK i UKD pod kątem możliwości uznania ich za wspólny język informacyjny. Wysłunięto również propozycję poszukiwań języka — łącznika. Delegaci kilku państw podkreślili specjalną przydatność BBK jako klasyfikacji stworzonej w oparciu o ideologię marksistowsko-leninowską i odzwierciedlającej współczesny poziom nauki.

Narada zaleciła:

1. Wprowadzić w najbliższym czasie wspólny język informacyjny o charakterze klasyfikacji dla potrzeb systemów bibliotecznych krajów socjalistycznych. W tym celu powołać specjalne komisje krajowe w celu pogłębionych badań tego problemu w możliwie krótkim czasie.

2. Powołać międzynarodową grupę roboczą złożoną ze specjalistów zajmujących się możliwością zastosowania BBK w swoich krajach, w celu połączenia wysiłków i koordynacji prac nad optymalizacją BBK i uzgodnieniem jej przekładów.

3. Kontynuować badania naukowe i prace metodyczne nad optymalizacją innych, stosowanych w poszczególnych państwach języków informacyjnych (UKD, języki przedmiotowe).

4. Prosić o przedłożenie RWPG poprzez odpowiednie organizacje państwowe propozycji zmierzających do stworzenia w jej ramach międzynarodowego organu narodowych systemów bibliotecznych, który to organ w zakresie problemów języków informacyjnych powinien współpracować z MCINT-em i UNISIST-em.

5. Prosić Bibliotekę Narodową im. Cyryla i Metodego w Sofii o wzięcie na siebie funkcji organizacyjnych w zakresie prac nad wspólnym językiem informacyjnym do czasu następnej narady na ten temat oraz o przygotowanie i wydanie materiałów obecnej narady.

6. Regularnie organizować narady bibliotek narodowych w sprawach języków informacyjnych.

7. Podać do wiadomości niniejsze zalecenia dyrektorom poszczególnych bibliotek narodowych i ich instytucjom kierowniczym i prosić o wzięcie tych zaleceń pod uwagę.

Radosław Cybulski, Halina Zaręba

KONFERENCJA NA TEMAT ROLI BIBLIOTEK PEDAGOGICZNYCH W KSZTAŁCENIU I DOSKONAŁENIU NAUCZYCIELI

(Warszawa 18 listopada 1974)

Tematem konferencji, zorganizowanej przez Instytut Kształcenia Nauczycieli (IKN) i Zarząd Główny Związku Nauczycielstwa Polskiego (ZG ZNP), była rola bibliotek pedagogicznych w podnoszeniu poziomu pracy dydaktyczno-wychowawczej nauczycieli i w ułatwianiu kształcenia się 80 tys. pracowników oświaty zdobywających wyższe wykształcenie.

Przemówienie wstępne wygłosił minister oświaty i wychowania mgr Jerzy Kuberski. Omówił on pokrótce warunki i etapy obecnej reformy systemu oświaty i na tym tle rolę bibliotek pedagogicznych w ramach systemu informacji naukowej i dydaktycznej. Do warunków tych należą:

1) Zlikwidowanie dysproporcji w poziomie szkolnictwa miejskiego i wiejskiego drogą odpowiednich zmian organizacyjnych.

2) Kształcenie, dokształcanie i doskonalenie nauczycieli; zakłada się, że w ciągu najbliższych 4 lat cała kadra nauczycielska powinna uzyskać wyższe wykształcenie. Tak więc główne zadanie bibliotek pedagogicznych polega na ułatwianiu studiów tym, którzy zdobywają dyplom magisterski. Biblioteki te spełniają ważną rolę w doskonaleniu wiedzy ogólnopedagogicznej, metodycznej i przedmiotowej nauczycieli. Ale czy docierają do wszystkich zainteresowanych? Czy potrafią zapewnić dostęp do poszukiwanej lektury? Niektóre biblioteki wysyłają zamawiane książki pocztą do odległych zakątków powiatów; powinno to znaleźć szersze upowszechnienie. Wszystkie biblioteki winny wysłać zestawienia bibliograficzne do tematów prac dyplomowych i magisterskich, co znakomicie ułatwiłoby i skracaló okres kończenia studiów.

3) Zmiana treści nauczania, co jest związane z reformą programów nauczania i podręczników.

4) Rozwój bazy materialnej szkół i placówek oświatowo-wychowawczych, rozwój systemu informacji a także zmiany organizacyjne. I tu tkwią — zdaniem ministra — główne rezerwy reformy, gdyż przede wszystkim błędy organizacyjne ograniczają zasięg działalności informacyjnej.

Program konferencji obejmował cztery referaty: 1) Rola biblioteki pedagogicznej w kształceniu ustawicznym nauczycieli — doc. dr Stanisław Krawcewicz (dyrektor IKN); 2) Funkcja dydaktyczna i wychowawcza biblioteki pedagogicznej — doc. dr hab. Feliks Korniszewski (kierownik Zakładu Informacji Naukowej IKN); 3) W poszukiwaniu modelu biblioteki pedagogicznej — Makary Sieradzki (Pedagogiczna Biblioteka Dziełnicowa w Warszawie); 4) Kształcenie i doskonalenie bibliotekarzy pedagogicznych — Jacek Szambelan (wicedyrektor Pedagogicznej Biblioteki Wojewódzkiej w Poznaniu).

S. Krawcewicz stwierdził, iż nauczyciele należą do tej grupy zawodowej, która traktuje osiągnięty przez siebie poziom wykształcenia jedynie jako punkt wyjścia do dalszej pracy, wzbogacania swej wiedzy i umiejętności. Dążenie nauczycieli do doskonalenia zawodowego musi mieć oparcie w nowoczesnych rozwiązaniach instytucjonalnych. Biblioteki pedagogiczne wojewódzkie i powiatowe, które w warunkach Polski Ludowej osiągnęły wysoki stopień rozwoju, odgrywają ważną rolę w kształceniu i doskonaleniu nauczycieli. Ale jeśli biblioteki chcą nadal utrzymać swoje znaczenie i miejsce w systemie ustawicznej edukacji kadr oświatowych, muszą rozwijać się w kierunku maksymalnego zbliżenia do potrzeb nauczyciela i szkoły. Organizacja i metody pracy biblioteki muszą zapewnić sprawne zaspokajanie tych potrzeb.

F. Korniszewski rozwinął tezy dotyczące funkcji dydaktycznej i wychowawczej biblioteki pedagogicznej. Wyszedł on z założenia, że w bibliotece dominującą metodą uczenia się, kształcenia i wychowania jest czytanie tekstów, przeto zadaniem tej instytucji jest należyty dobór i rozbudowa księgozbioru, możliwie pełne rozeznanie w jego zawartości treściowej, stworzenie odpowiednich środków informacyjnych oraz służeńie właściwą poradą i ukierunkowaniem w korzystaniu z tekstów przez czytelników, stosownie do ich rzeczywistych potrzeb.

Biblioteka pedagogiczna winna służyć ogłowi pracowników oświatowych, a w szczególności nauczycielom-wychowawcom w ich kształceniu się, doksztalceniu i doskonaleniu pedagogicznym. Jej księgozbiór zatem winien obejmować książki i czasopisma z zakresu nauk pedagogicznych i ich teoretycznych podstaw: filozoficznych, społeczno-politycznych, biologicznych, psychologicznych, metodologicznych itp. Zadaniem bibliotek pedagogicznych jest rozpoznawanie rzeczywistych potrzeb pracowników oświaty i właściwe kierowanie ich lekturą za pomocą odpowiednich katalogów i kartotek, w układzie zgodnym ze strukturą logiczną nauk pedagogicznych. W istniejącej sieci bibliotek pedagogicznych kraju pedagogiczne biblioteki wojewódzkie winny ponadto organizować, nadzorować i ukierunkowywać działalność pedagogicznych bibliotek powiatowych, a przy ich udziale — również nauczycielskich działów bibliotek szkolnych. Pracownicy działów informacyjno-bibliograficznych pedagogicznych bibliotek wojewódzkich powinni aktywnie uczestniczyć w tworzeniu centralnej dokumentacji i informacji naukowej dla potrzeb nauczycieli i kadr kierowniczych w oświacie. Prace organizacyjne w tym zakresie podjęte przez IKN w Warszawie przy współpracy wojewódzkich Instytutów Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych (IKNiBO)¹ są obecnie we wstępnej fazie realizacyjnej.

M. Sieradzki w rozważaniach na temat modelu biblioteki pedagogicznej, głównie jako placówki oświatowo-kulturalnej, wysunął kilka postulatów dotyczących podniesienia efektywności pracy bibliotek pedagogicznych, a mianowicie: 1) wypracowanie metod i form współpracy IKNiBO z organami ZNP w terenie w zakresie kształcenia i doskonalenia pracowników pedagogicznych, 2) zapewnienie doboru odpowiednich kadr bibliotekarzy dla bibliotek szkolnych i pedagogicznych, 3) poprawa warunków lokalowych bibliotek pedagogicznych, 4) wydawanie czasopisma poświęconego problematyce bibliotecznej oraz pedagogicznej informacji naukowej, 5) powołanie centralnej biblioteki pedagogicznej.

J. Szambelan w referacie na temat kształcenia i doksztalcenia bibliotekarzy poruszył sprawy najżywiej nurtujące pracowników bibliotek pedagogicznych. W związku z dyskusją nad profilem studiów bibliotekoznawczych referent postulował opracowanie koncepcji programowo-organizacyjnej kształcenia bibliotekarzy pedagogicznych w ramach specjalizacji nauk społecznych (obok historyczno-literackiej i technicznej). Należałoby opracować również dokument precyzujący wymagania kwalifikacyjne stawiane bibliotekarzom pedagogicznym, przyjmując dwie równorzędne drogi zdobywania tych kwalifikacji: studia bibliotekoznawcze oraz studia podyplomowe dla absolwentów kierunków pedagogicznych, które byłyby organizowane przy wyższych szkołach pedagogicznych. Natomiast rola centralnej biblioteki pedagogicznej w doskonaleniu bibliotekarzy polegałaby na organizowaniu i nadzorowaniu praktyk bibliotecznych, powołaniu i konsultowaniu międzybibliotecznych zespołów roboczych, merytorycznym i metodycznym kierowaniu szkoleniem międzybibliotecznych. Postulat ten jest o tyle ważny, że jedyną drogą kształtowania profilu zawodowego bibliotekarza biblioteki pedagogicznej jest obecnie kształcenie wewnątrzbiblioteczne. Istnieje nadto potrzeba wydania zarządzenia dopuszczającego możliwość zatrudniania w dużych bibliotekach pedagogicznych pomocników bibliotecznych ze średnim wykształceniem zawodowym.

Po wygłoszonych referatach rozwinęła się burzliwa dyskusja, w której brali udział zarówno pracownicy informacji pedagogicznej, bezpośrednio zainteresowani naprawą istniejącej rzeczywistości, jak i licznie przybyli obserwatorzy — przedstawiciele innych instytucji i ośrodków naukowych kraju. Dyskutaneci podkreślali

wielokrotnie rolę biblioteki pedagogicznej jako ośrodka uczestniczącego w kształceniu i doskonaleniu nauczycieli (Dąbrowski, A. Romańska), m. in. przez organizację punktów konsultacyjnych. Opracowanie modelu biblioteki pedagogicznej wymaga: 1) sformułowania potrzeb środowiska w tym, zakresie z uwzględnieniem najmniejszej komórki, jaką jest biblioteka nauczycielska, 2) ustalenia zasad wzajemnych powiązań między instytutami naukowo-badawczymi a siecią bibliotek, między bibliotekami szkolnymi a publicznymi, bibliotekami szkół zawodowych a bibliotekami i ośrodkami informacji zakładów pracy, 3) sformułowania zasad współpracy bibliotek pedagogicznych z bibliotekami szkół wyższych i bibliotekami innych typów (A. Niemczykowa, S. Kotarski).

W Polsce istnieje od 1951 r. sieć ośrodków informacji pedagogicznej, w skład której wchodzi pedagogiczne biblioteki wojewódzkie (17), powiatowe (342) i dzielnicowe oraz działy nauczycielskie bibliotek szkolnych (ok. 30 tys.) Łukę w tym systemie stanowi brak ogniwa centralnego nadzorującego i koordynującego działalność całej sieci, gdyż obok dotychczas istniejącego Zakładu Dokumentacji Instytutu Badań Pedagogicznych pełniącego rolę działowego ośrodka informacji powstały w 1972 r. cztery nowe instytuty naukowo-badawcze resortu oświaty i wychowania, w których zorganizowano specjalistyczne ośrodki informacji pedagogicznej (B. Wieczorek). Potrzebę powołania takiego ogniwa podnosili wszyscy uczestnicy dyskusji. Zastanawiano się jedynie, jaki typ centralnej placówki jest bardziej potrzebny: centralna biblioteka pedagogiczna czy centralny ośrodek informacji pedagogicznej. Przedstawiciele pedagogicznych bibliotek wojewódzkich (K. Błażowska) podnosili konieczność powołania centralnej biblioteki pedagogicznej, która by powstała z połączenia kilku istniejących bibliotek wzajemnie się uzupełniających, tzn. Biblioteki Instytutu Badań Pedagogicznych, Biblioteki ZNP i Biblioteki Ministerstwa Oświaty i Wychowania. Taka biblioteka centralna powinna być wyposażona w egzemplarz obowiązkowy druków pedagogicznych, kadre pracowników naukowych, bibliotekarzy i średni personel techniczny, odpowiednie środki finansowe, w tym dewizy, nowoczesne urządzenia techniczne, w szczególności reprograficzne. Z koncepcją zorganizowania takiej placówki występowano już wielokrotnie, m.in. Sekcja Bibliotek ZG ZNP, b. Instytut Pedagogiki oraz pedagogiczne biblioteki wojewódzkie. Problem ten domaga się pilnego rozwiązania, bowiem z jednej strony brak jest biblioteki składowej, a z drugiej — ośrodka informacji z funkcją instruktażowo-metodyczną, nadzoru, szkolenia kadr, a także prowadzenia badań; obie te funkcje powinna pełnić biblioteka centralna.

W dyskusji postulowano także wykorzystanie dorobku 20-letniej działalności Zakładu Dokumentacji dawnego Instytutu Pedagogiki, wydawanie bieżącej bibliografii pedagogicznej, selekcyjnych bibliografii tematycznych, opracowanie leksykonu pedagogicznego, a następnie przystąpienie do pracy nad tezaurem z zakresu pedagogiki. Konieczne jest też usprawnienie wypożyczeń międzybibliotecznych.

Konferencja, pierwsza od kilku lat, nie poruszyła wszystkich problemów związanych z działalnością bibliotek pedagogicznych i ich rolą w systemie oświaty kraju, dowiodła natomiast istnienia wielu spraw wymagających dyskusji i rozwiązania. Komisja wnioskowa opracowała wysuwane postulaty w formie wniosków, które mają być przekazane do rozpatrzenia i realizacji Ministerstwu Oświaty i Wychowania.

Barbara Wieczorek

SŁOWNIK PRACOWNIKÓW KSIĄŻKI

Słownik pracowników książki polskiej. Warszawa, Łódź: Państw. Wydaw. Nauk. 1972, 1042 s.

Wydawnictwa encyklopedyczne i słownikowe budzą u nas zainteresowanie nie tylko w kręgach ludzi związanych bezpośrednio zawodowo z daną dziedziną, lecz również wśród szerszej publiczności czytelniczej. Bibliotekarze od dawna odczuwali brak takich wydawnictw ze swojej dziedziny. Dopiero *Encyklopedia wiedzy o książce* (Wrocław 1971) i *Słownik pracowników książki polskiej* (Warszawa, Łódź 1972) wypełniły tę rażącą lukę. Zarówno *Encyklopedia*, jak i *Słownik* są niewątpliwie poważnymi wydarzeniami wydawniczymi i osiągnięciami środowiska bibliotekarskiego.

Inicjatorem koncepcji *Słownika pracowników książki polskiej* był zasłużony bibliotekarz — bibliolog doc. dr Adam Łysakowski, dyrektor Państwowego Instytutu Książki w Łodzi (1946-1949). Po likwidacji Instytutu i włączeniu go do Instytutu Bibliograficznego w Warszawie prace nad *Słownikiem* kontynuowane były początkowo w Bibliotece Uniwersyteckiej w Toruniu, a później podjęte zostały także przez inne biblioteki uniwersyteckie. Inicjatywy te skoordynowano w 1954 r. W tym początkowym okresie założono zręby pod przyszłą publikację, tworząc regionalne kartoteki, obejmujące materiały biograficzno-bibliograficzne. Zakończeniem tego wstępnego etapu był zeszyt próbny *Słownika biograficznego pracowników książki polskiej* (Łódź 1958), wydany pod red. doc. Ksawerego Świerkowskiego.

Od 1958 r. ośrodkiem prac nad *Słownikiem* stała się Biblioteka Uniwersytecka w Łodzi, w której znajduje się Redakcja *Słownika*, jego warsztat naukowy i Archiwum *Słownika*. Właściwe przygotowywanie publikacji zaczęło się w 1961 r., kiedy obowiązki redaktora naczelnego *Słownika* powierzono dr Irenie Treichel. Już w lutym 1962 r. ukazał się nowy zeszyt *Słownika biograficznego pracowników książki polskiej* (Łódź 1962) zawierający wykaz haseł. Komitet Redakcyjny *Słownika* stopniowo objął przedstawicieli prawie wszystkich bibliotek uniwersyteckich a także dwóch bibliotek PAN, Zakładu Historii Partii przy KC PZPR i Państwowego Wydawnictwa Naukowego. Pracy Redakcji i Komitetu patronowało Ministerstwo Oświaty i Szkolnictwa Wyższego oraz Komisja ds. Bibliotek i Informacji Naukowej Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego. Główny ciężar prac redakcyjnych spoczywał na zespole Biblioteki Uniwersyteckiej w Łodzi, która wspomogła Redakcję w końcowej fazie pracy redakcyjnej, w momencie przygotowywania całości do druku i aktualizacji tekstów zgodnie z wynikami najnowszych badań.

W istocie swej było to wielkie społeczne przedsięwzięcie naukowe, w którym wzięło udział ponad 550 autorów, kierowane przez 18-osobowy Komitet Redakcyjny i koordynowane przez trzyosobową Redakcję, którą stanowiły: Anna Michałewska, Hanna Tadeusiewicz i Irena Treichel jako redaktor naczelny. Ukoń-

czenie prac w stosunkowo krótkim czasie i szybkie wydanie *Słownika* było niewątpliwie poważnym osiągnięciem tego nielicznego zespołu redakcyjnego i wspomagającego go Komitetu Redakcyjnego a także Państwowego Wydawnictwa Naukowego, które — jak na nasze warunki — szybko go wydało w postaci zarówno czytelnej, jak i poręcznej mimo jego znacznej objętości.

Redakcja *Słownika*, przyjmując koncepcję Łysakowskiego, postawiła sobie bardzo ambitne i szerokie zadanie objęcia nim biografów wszystkich wybitniejszych i najbardziej zasłużonych osób związanych na przestrzeni dziejów Polski z wytwarzaniem i rozpowszechnianiem książki. W rezultacie *Słownik* obejmuje ok. 3 tysięcy biografów kopistów i iluminatorów książki rękopiśmiennej, drukarzy, wydawców, nakładców, ilustratorów i introligatorów oraz księgarzy, bibliotekarzy, działaczy bibliotecznych, zbieraczy książek (założycieli, mecenasów, fundatorów bibliotek), bibliografów, bibliologów i bibliofilów działających zarówno w kraju (w jego granicach historycznych), jak i poza nim aż do czasów współczesnych, ale z wyłączeniem osób żyjących. Jako górną granicę przyjęto lata 1968-1969, wyjątkowo zamieszczając jeszcze kilka biografów osób zmarłych w latach 1970-1971. W zasadzie zestaw haseł obejmuje głównie te postacie, które zajmowały się zawodowo produkcją i obiegiem książki, ale uwzględnia również osoby działające na tym polu dzięki swym zainteresowaniom czy zamiłowaniom a także osoby zajmujące się sprawami książki tylko sporadycznie lub ubocznie, lecz w sposób znaczący.

Zwzięły Wstęp zredagowany przez Komitet Redakcyjny informuje rzeczowo o kryteriach doboru haseł (wybitni reprezentanci poszczególnych zawodów związanych z książką, jednostki wyróżniające się na terenie swego regionu czy miejscowości, postacie typowe dla okresu, w którym działały, ale także postacie drugoplanowe, lecz niewątpliwie zasłużone), o zasadach konstrukcji biografów i dokumentacji do artykułów. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że dokumentacja haseł stanowiących pierwsze opracowania obejmuje zestawienie wszystkich materiałów a więc i przyczynków źródłowych, na których został oparty dany biogram. Z tego względu rozmiary biografów nie mogły być uzależnione od rangi postaci.

Jako naczelne zadanie naukowe zespół kierujący pracami nad *Słownikiem* postawił sobie: „dostarczyć poprzez biografie materiału do historii książki polskiej we wszystkich dziedzinach wytwarzania i rozpowszechniania [...]; ukazać nurt postępowy w jej dziejach, wiele śmiałych, nowatorskich poczynań, wyprzedzających niejednokrotnie zagranicę; dać podstawę do dalszych badań, punkt wyjścia dla przyszłych opracowań monograficznych i syntetycznych” (s. X). Główny przedmiot zainteresowania stanowiły nie biografie postaci uwzględnionych w *Słowniku*, lecz ich dorobek i zasługi dla sprawy książki.

Na tym tle przychodzi kolej na pytanie, czy Redakcji i Komitetowi Redakcyjnemu udało się te zamierzenia zrealizować? Pytanie takie lub podobne stawiali już liczni recenzenci *Słownika* i odpowiadali na nie w zasadzie pozytywnie. W czym tkwi sugestywny niemal walor naukowy *Słownika*? Przede wszystkim w tym, że jest on bogatą, a przecież nie nadmiernie rozbudowaną całością, zawierającą w przeważającej części (ok. 75%) nowy materiał informacyjny oparty na materiałach źródłowych, w zbiorach korespondencji, prasie i pamiętnikach, katalogach i inwentarzach, dokumentach znajdujących się w posiadaniu prywatnym lub archiwach firm i instytucji. Jest to walna zasługa zarówno autorów, jak i Komitetu Redakcyjnego. A to dużo, jeśli sobie uprzytomnić, że była to praca dodatkowa, niejako na marginesie pracy zawodowej.

Jak na wydawnictwo tego typu, udało się Komitetowi Redakcyjnemu pozyskać

do współpracy prawdziwie zaangażowanych i oddanych tej nieefektywnej i żmudnej pracy współpracowników, którzy ze swoich zadań wywiązali się nie tylko zadowalająco, ale nawet w wielu przypadkach wręcz znakomicie. Zwłaszcza dokumentacja przy wielu biogramach jest prawdziwie imponująca. Biogramy utrzymane są w konwencji obiektywnej informacji i przynoszą ogromny materiał do dziejów bibliotek, książki i kultury.

Doceniając w pełni wysiłek całego zespołu, nie mogę jednak powstrzymać się od wyrażenia zdziwienia, że Komitet Redakcyjny nie podał — choćby poza *Wstępem* — obszerniejszej noty wyjaśniającej szczegółowe kryteria doboru haseł i pominała wiele wybitnych lub znaczących osób, zwłaszcza takich, co do których nie zachodziła obawa braku materiałów do opracowania ich biogramów. Oczywiście nie wymaga wyjaśnienia pominięcie mało znanych, cichych, chociaż niewątpliwie ofiarnych pracowników księgarni czy wypożyczalni z okresu okupacji. Natomiast razi brak w *Słowniku* tak wybitnych ludzi książki, składają „opracowanych”, jak np. M. Wiszniewski, W. A. Maciejowski, W. Ogrodziński, T. Mikulski, H. Galle, W. M. Kozłowski, K. Koranyi, a przede wszystkim pominięcie biogramów takich osób, których dzieła wymienione są w *Wykazie skrótów, źródeł cytowanych*, jak A. W. Bober, Z. Klemensiewicz, Z. Rabska, L. Janowski, K. W. Wójcicki.

Wytknięcie takich czy innych braków osobowych w *Słowniku* jest zarzutem najłatwiejszym, bynajmniej jednak nie obniżającym wartości naukowej i informacyjnej tego wydawnictwa. Każdy specjalista orientujący się w jakiejś dziedzinie objętej zakresem *Słownika* może z łatwością wymienić dziesiątki nazwisk w nim pominiętych. Zwłaszcza znawcy księgarstwa i drukarstwa znajdą tu łatwy łup, zwracając uwagę na brak reprezentantów wielu znanych firm księgarskich i wydawniczych, choćby takich jak wymienieni w słowniku J. Podgórecznego (*Niepospolici ludzie Kujaw i Pomorza*, Bydgoszcz 1967): L. Posłuszny, T. Śniegocki, J. Teska czy W. Grobelny. Odpowiedź na te wytknięcia mieści się już we *Wstępie do Słownika* (s. XII): Komitet Redakcyjny opierał swoją pracę na bogatych kartotekach bibliograficznych Zespołów Redakcyjnych, powołanych w bibliotekach współpracujących; kartoteki te obejmują łącznie ok. 20 tysięcy haseł i ok. 110 tysięcy pozycji bibliograficznych. Należało więc dokonać ostrej selekcji, w toku której mogły zdarzyć się błędy. Było to tym bardziej trudne do uniknięcia, że Komitet Redakcyjny stanowią niemal wyłącznie bibliotekarze.

Warsztat naukowy *Słownika* jest bezcenny. Można nawet powiedzieć, że pracy Komitetu i Redakcji nie należy oceniać wyłącznie z pozycji użytkownika tego dzieła. Zwłaszcza że „poza publikacją pozostało — jak czytamy we *Wstępie* (s. XII) — kilkaset artykułów już dostarczonych przez autorów”, pominiętych przez Redakcję ze względu na limitowane przez wydawcę rozmiary *Słownika*. Nie będzie więc przesadą pogląd, że warsztat naukowy i Archiwum *Słownika* stanowią już dzisiaj swoistą placówkę naukowo-badawczą.

Komitet Redakcyjny zapowiada opublikowanie indeksu osób i instytucji w układzie według dziedzin i miejscowości wraz z suplementem uwzględniającym brakujące hasła. Brak indeksów w *Słowniku* niewątpliwie obniża rangę naukową publikacji, wydanie tomu dodatkowego jest więc sprawą pilną.

W przewidywaniu, że *Słownik* przyczyni się do ujawnienia nieznanych dotychczas materiałów, zwłaszcza rękopiśmiennych, oraz dokumentów będących w posiadaniu prywatnym, Komitet Redakcyjny zwraca się do posiadaczy takich dokumentów źródłowych z prośbą o przesyłanie wiadomości o nich na adres Redakcji w Bibliotece Uniwersyteckiej w Łodzi. Praca nad kontynuacją *Słownika* zyskałaby w ten sposób nową ceną podstawę źródłową.

Publikacja *Słownika* o charakterze historycznym, zawierającego biogramy ludzi nieżyjących, chociaż usprawiedliwiona stosowaną praktyką, nie zaspokaja bieżących potrzeb informacyjnych. Chodzi również o słownik współczesnych pracowników książki, a przynajmniej o słownik bibliotekarzy, bibliografów, działaczy w dziedzinie upowszechnienia książki i czytelnictwa oraz zbieraczy i posiadaczy znaczniejszych zbiorów. *Słownik pracowników książki polskiej* jest wielką zdobyczą bibliotekarstwa naukowego i stanowi bezcenną pomoc naukowo-dydaktyczną i informacyjno-bibliograficzną. Dlatego, oceniając pozytywnie wkład pracy Komitetu Redakcyjnego i Redakcji *Słownika* oraz zasług Państwowego Wydawnictwa Naukowego, należałoby sobie tylko życzyć jak najrychlejszego opublikowania kontynuacji *Słownika*.

Józef Korpała

PRZEGLĄD PIŚMIENICTWA I WYDAWNICTW INFORMACYJNYCH KRAJOWYCH

W grudniu 1973 r. odbyła się w Poznaniu sesja naukowa, zorganizowana przez Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, Zarząd Okręgu Poznań-Miasto i Bibliotekę Główną Uniwersytetu im. A. Mickiewicza, poświęcona roli wielkopolskich bibliotek i ośrodków informacji w regionie. Jej celem było przedyskutowanie założeń systemu informacji naukowej w Wielkopolsce oraz projektu utworzenia Wielkopolskiego Ośrodka Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej. Charakter sesji nie wpłynął na ograniczenie jej tematyki do problemów regionalnych; wiele referatów dotyczyło ogólnych zagadnień funkcjonowania informacji. Warto tu zwrócić uwagę na prace: Cz. Burdzińskiego *Informacja naukowa w naukach społecznych*, S. Zenktelea *Rola informacji w usprawnianiu zarządzania*, A. Górskiego *Organizacja działalności gałęziowo-branżowych oraz specjalistycznych systemów informacji*, S. Kubiaka *Struktura i technologia pracy sieci informacji naukowej w regionie*. Zainteresowanych czytelników odsyłamy do materiałów z sesji [1] opublikowanych w 1974 r., obejmujących oprócz wymienionych jeszcze 10 referatów, 4 komunikaty oraz podsumowanie obrad dokonane przez prof. dra hab. S. Kubiaka.

Wzrost zapotrzebowania na szybką i dokładną informację wymaga unowocześnień metod pracy informacyjnej. A. Stabrowska [2] w swoim artykule, zamieszczonym w kwartalniku *Dzieje Najnowsze* przedstawia w skróconej formie przebieg zmechanizowanego i zautomatyzowanego procesu przetwarzania i wyszukiwania informacji, poruszając kolejno zagadnienia: tworzenia języka informacyjnego, budowy tezaurusów, zasad działania maszyn cyfrowych oraz ich zastosowania dla potrzeb placówek informacyjnych.

Usprawnienia wymaga też działalność instytucji dostarczających i rozposzczniających dane informacyjne. Interesującą analizę literatury na temat mechanizacji i komputeryzacji bibliotek, przeprowadzoną na podstawie roczników 1967-1970 *Library and Information Science Abstracts*, przedstawia w *Zagadnieniach Informacji Naukowej* B. Modzelewska [3].

Wśród materiałów zamieszczonych w książce *Perspektywy edukacji narodowej* znajduje się artykuł Marii Walentynowicz [4], która badając stan i perspektywy bibliotek dla dzieci i młodzieży w Poznaniu, określa warunki prawidłowego funkcjonowania bibliotek powszechnych. J. Lewandowski [5], kontynuując prace nad działalnością bibliotek wyższych uczelni, przedstawia dane za rok 1973. Przy nie-

zmienionym układzie formalnym w porównaniu z opracowaniem za rok 1972, autor kładzie tym razem nacisk na sprawę zaopatrzenia bibliotek poszczególnych typów w literaturę naukową oraz na rolę i miejsce bibliotek zakładowych jako ogniwa uczelnianej sieci bibliotecznej.

Księgozbiór Archiwum Archidiecezjalnego i Biblioteki w Gnieźnie należy do najstarszych zbiorów tego typu w Polsce. O wycie w murach tej szacownej placówki pisze R. Szpor [6] w miesięczniku *Życie i Myśl*. Podkreśla on olbrzymie osiągnięcia ostatniego okresu w dziedzinie adaptacji pomieszczeń katedralnych na magazyny i pracownie oraz uporządkowania i opracowania zbiorów. Informuje o pracach naukowo-badawczych prowadzonych na terenie Archiwum.

Biblioteki warszawskie lat 1890-1914 są przedmiotem jednego z rozdziałów książki R. Taborskiego *Życie literackie młodopolskiej Warszawy* [7]. Autor omawia kolejno ówczesne biblioteki, oceniając ich wkład w życie kulturalne i umysłowe. W tym samym rozdziale znajdujemy przegląd firm wydawniczych działających w Warszawie. Autor przedstawia tu wysokość produkcji poszczególnych wydawnictw, ich specjalizację i stosunki z pisarzami.

Artykuł J. Starnawskiego w *Ruchu Literackim* [8], dotyczący powojennych osiągnięć naukowego edytorstwa polskiego, napisany jest z punktu widzenia historii literatury. Wymieniając prawidłowo wykonane edycje dzieł z różnych okresów literackich, autor wskazuje jednocześnie niedociągnięcia i luki, których uzupełnienia oczekują poloniści. Starnawski zwraca uwagę na, znaczenie rozwoju, jaki dokonał się w ostatnim trzydziestoleciu w teorii edytorstwa naukowego.

Celem pracy E. Kocowskiego [9] poświęconej książce ksylograficznej, przedstawiającej genezę jej powstania, technikę i ośrodki wytwarzania oraz klasyfikację książek blokowych, było wykazanie, w jakim stopniu książki drzeworytowe były odbiciem kultury umysłowej i materialnej Średniowiecza. Autor omawia najbardziej rozpowszechnione w owym czasie egzemplarze, dzieląc je pod względem treści na: książki o tematyce biblijnej, religijnej — codziennego użytku, informatory i podręczniki. Opisuje ich zawartość, pochodzenie, sposób wykonania poszczególnych wydań, stan zachowania oraz wskazuje miejsce ich przechowywania. Omawia też poglądy księgoznawców i metody badań książki XV-wiecznej.

Książka H. Hleb-Koszańskiej *O bibliografii dla niewtajemniczonych* [10] w sposób popularny przedstawia wszystko, co dotyczy tej dziedziny. Wyjaśnia pojęcie, omawia rodzaje bibliografii, metodykę sporządzania spisów bibliograficznych, mówi o historii i rozwoju bibliografii w Polsce i na świecie, o teorykach bibliografii i ich poglądach, przedstawia także organizację i stan współczesnej bibliografii polskiej oraz problemy związane z automatyzacją prac bibliograficznych. Końcowy rozdział jest kodeksem zasad obowiązujących bibliografa.

Z wydawnictw informacyjnych na uwagę zasługuje kilka publikacji. Praca Krystyny Korzon i M. Zawiańskiej [11] jest przewodnikiem po bibliotekach i księgozbiorach naukowych Wrocławia. Obejmuje biblioteki PAN i towarzystw naukowych, biblioteki szkół wyższych, biblioteki archiwów i muzeów, ośrodków naukowo-badawczych, biblioteki techniczne zakładów pracy, biblioteki publiczne o profilu naukowym oraz niektóre biblioteki instytucji kulturalnych, pedagogicznych, społecznych i politycznych. *Przewodnik polonisty*, opracowany przez J. Czachowską i R. Lotha [12], skupiający szeroko ujęte materiały informacyjne dotyczące historii literatury polskiej, adresowany jest głównie do studentów polonistyki, ale jego zakres pozwala przypuszczać, że zainteresuje wszystkich humanistów; będzie też pomocą w pracy bibliotekarzy. Książka składa się z dwóch części. Część pierwsza zawiera następujące działy: 1) słowniki, 2) bibliografie bibliografii, 3) bibliogra-

fie ogólne, 4) bibliografie regionalne i lokalne, 5) bibliografie, słowniki, kroniki z zakresu literatury i nauki o literaturze, 6) ważniejsze bibliografie, słowniki i inne wydawnictwa informacyjne z zakresu pokrewnych dziedzin humanistycznych. W sumie w wyżej wymienionych grupach zarejestrowano 2275 pozycji, uwzględniając nie tylko prace drukowane, ale też rękopisy czy kartoteki. Opisy opatrzone stosownymi adnotacjami. Część druga informuje o placówkach posiadających zbiory przydatnie historykom literatury polskiej. Dział pierwszy tej części zawiera wykazy informatorów o bibliotekach i spis katalogów centralnych. W dziale drugim omówiono 26 bibliotek, kładąc nacisk na charakterystykę zbiorów i formy ich rejestracji (katalogi, bibliografie, wykazy nabytków itp.). Ostatni dział, poświęcony muzeom, uwzględnia 3 muzea gromadzące litteraria oraz 27 muzeów piśmarnych polskich. Indeksy (autorów i tytułów dzieł anonimowych oraz przedmiotowy) dla całości wydawnictwa opracowała E. Głębińska.

Katalog czasopism lubelskich H. Wolskiej [13] obejmuje 791 tytułów z lat 1779-1970, drukowanych na Lubelszczyźnie lub dotyczących tego regionu. Opracowany został na podstawie zasobów większych bibliotek województwa lubelskiego; po każdym opisie podano sigła bibliotek, w których znajduje się dane czasopismo. Publikacja zawiera ponadto skorowidz alfabetyczny osób, miejscowości i instytucji, indeks chronologiczny oraz kilkanaście ilustracji — fotografii kart tytułowych czasopism lubelskich.

Przedmiotem normy PN-74/N-01206 [14], wchodzącej w życie z dniem 1 stycznia 1975 r., jest międzynarodowy znormalizowany numer książki (ISBN). Norma określa budowę i części składowe ISBN; opracowana przez Instytut Bibliograficzny Biblioteki Narodowej, oparta została na zaleceniach międzynarodowych i odpowiednich normach zagranicznych.

WYKAZ OMÓWIONYCH PUBLIKACJI

1. Rola wielkopolskich bibliotek i ośrodków informacji w regionie. (Materiały sesji naukowej 16-17 XII 1973). Poznań 1974, 103 s. Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Zarząd Okręgu Poznań-Miasto.
2. Aleksandra Stabrowska: Nowoczesne metody informacyjno-wyszukiwawcze. *Dzieje Najnowsze* 1974, R. 6 z. 2 s. 147-152.
3. Barbara Modzelewska: Analiza piśmiennictwa na temat mechanizacji i automatyzacji bibliotek. *Zagadnienia Informacji Naukowej* 1974 nr 1 s. 105-125.
4. Maria Walentynowicz: Model funkcjonowania bibliotek powszechnych w środowisku ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb dzieci i młodzieży. W: *Perspektywy edukacji narodowej*. Warszawa: Wydaw. Szkolne i Pedagogiczne 1974 s. 271-278.
5. Jerzy Lewandowski: Działalność bibliotek szkół wyższych w 1973 r. Warszawa: CINTE 1974, 26 s. Ministerstwo Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki. Doskonalenie Kadr, Rozwój Kadry Naukowej.
6. Romuald Szpor: Gnieźnieńskie skarby. *Życie i Myśl* 1974 R. 24 nr 10 s. 15-20.
7. Roman Taborski: Życie literackie młodopolskiej Warszawy. Warszawa: PIW 1974 (s. 131-149): Biblioteki i ruch wydawniczy).
8. Jerzy Starnawski z. Edytorstwo naukowe w trzydziestoleciu 1944-1974. *Ruch Literacki* 1974 R. 15 z. 5 s. 275-285.
9. Bronisław Kocowski: Drzeworytowe książki Średniowiecza. Wrocław: Ossolineum 1974, 129 s. Książki o Książce.

10. Helena Hleb-Koszańska: O bibliografii dla niewtajemniczonych. Wrocław: Ossolineum 1974, 261 s. Książki o Książce.

11. Krystyna Korzon, Maria Zawiańska: Biblioteki i księgozbiory naukowe Wrocławia. Informator. Wrocław: Zakł. Narod. im. Ossolińskich Wydaw. PAN 1974, 196 s. Polska Akademia Nauk. Oddział we Wrocławiu.

12. Jadwiga Czachowska, Roman Loth: Przewodnik polonisty. Bibliografie, słowniki, biblioteki, muzea literackie. Wrocław: Zakł. Narod. im. Ossolińskich 1974, 620 s. Vademecum Polonisty.

13. Halina Wolska: Katalog czasopism lubelskich. Lublin 1974, 144 s. Zarząd Okręgu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich; Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. H. Łopacińskiego w Lublinie.

14. PN-74/N-01206 Międzynarodowy znormalizowany numer książki (ISBN). [Warszawa]: Wydaw. Normalizacyjne 1974, 5 s.

Álicja Olejnik

WANDA DĄBROWSKA
(1884-1974)

„Żywiotowa pasja pracy, żyłka badawcza i twórcza inicjatywa” to charakterystyczne cechy osobowości Wandy Dąbrowskiej, zmarłej 30 grudnia 1974 r. — według jej własnego określenia. Długie, pracowite i urozmaicone jej życie jakże różne objęło epoki! Mieści się w nim i ohotnicza działalność oświatowa młodej społeczności z początku wieku, i praca naukowa oparta na nowoczesnych metodach — na stanowisku docenta obecnego Instytutu Książki i Czytelnictwa. Sama Wanda Dąbrowska w okresie przyznawania jej stopnia docenta w 1956 r., z pewnym zażenowaniem tłumaczy warunkami, w jakich przebiegała jej młodość, brak wyższych studiów i dyplomu naukowego. Ukończyła pod zaborem rosyjskim szkołę polską — nie dającą żadnych praw, nie miała możliwości wyjazdu za granicę na kilkuletnie studia. „Strzępami nieskoordynowanego wykształcenia” nazywa ukończenie wyższego seminarium nauczycielskiego w Berlinie oraz bibliotekarsko-bibliograficznego kursu przy Towarzystwie Kursów Naukowych w Warszawie (wykładowcami jej byli Jan Muszkowski i Mieczysław Rulikowski). Zdawała sobie sprawę, że poziom intelektualny, jaki osiągnęła i dzięki któremu mogła dać z siebie tak wiele społeczeństwu, zdobyła własnym wysiłkiem — poprzez intensywne samokształcenie.

Córka rejenta z Mariampola, Wanda Kocieńhówna (ur. 23 listopada 1884 r.) wychowała się w kulturalnej atmosferze kresowego domu rodziców i ukończyła w Warszawie pensję sławnej „panny Sikorskiej”. Były to czasy, gdy w jej środowisku kładziono w wykształceniu panien duży nacisk na naukę języków obcych. Musiała Wanda Dąbrowska włożyć w tę naukę wiele rzetelnego wysiłku, skoro pierwszy jej referat pt. „Kobieta w bibliotekarstwie”, wygłoszony w 1917 r. w Związku Bibliotekarzy Polskich na zlecenie Tow. Kursów Naukowych, opierał się na literaturze niemieckiej, francuskiej i angielskiej. Tymi trzema językami a także rosyjskim władała w mowie i piśmie, znała też czeski i po trosze włoski. Systematyczne, wieloletnie studiowanie obcojęzycznej literatury bibliotekarskiej uzupełnione było licznymi wycieczkami za granicę. Parokrotnie wyjeżdżała Wanda Kocieńh do Niemiec dla doskonalenia języka. Później — jako żona (od 1909 r.) Wacława Dąbrowskiego, doktora nauk filozoficznych i biologicznych i profesora SGGW — towarzyszyła często mężowi w jego wyjazdach naukowych wykorzystując je dla celów samokształcenia. W Austrii, Francji, Belgii, Włoszech, Estonii, Danii i Finlandii zaznajamiała się bezpośrednio z interesującymi ją zagadnieniami zwiedzając biblioteki, przeprowadzając rozmowy i wywiady z przedstawicielami władz municypalnych.

Tak więc zawodem Wandy Dąbrowskiej „z wyboru serca” stało się bibliotekarstwo, a raczej — ujmując szerzej — praca w służbie książki i czytelnictwa.

Rozpoczęła ją w 1915 r. pracą honorową w Wydziale Czytelní Warszawskiego Towarzystwa Dobroczyńności (WTD), początkowo w charakterze zarządzającej Biblioteką Staromiejską (przy ul. Pivnej) a następnie jako członek Wydziału Czytelní; w tym charakterze brała stale czynny udział we wszystkich pracach Wydziału, m. in. nad reorganizacją instytucji. W 1924 r. Wydział Czytelní WTD — tak samo jak i Towarzystwo Czytelní m. Warszawy — wszedł w skład utworzonego w 1922 r. Towarzystwa Bibliotek Powszechnych. Praca Wandy Dąbrowskiej w latach 1925-1929 na stanowisku instruktorki-organizatorki w tym Towarzystwie była już płatna i polegała m. in. na reorganizacji i melioracji placówek, które stały się podstawą przyszłej miejskiej sieci bibliotecznej Warszawy.

We wrześniu 1929 r. zostaje Wanda Dąbrowska kierowniczką świeżo powstałej Poradni Bibliotecznej Warszawskiego Koła Związku Bibliotekarzy Polskich i na tym stanowisku pracuje do wybuchu wojny. Poradnia była placówką pionierską, stworzoną pod naciskiem potrzeb życia. Jej dziesięcioletnią działalność można nazwać — według słów Czesława Koziola — „jednym z podstawowych czynników kształtowania nowoczesnego bibliotekarstwa powszechnego w naszym kraju — zarówno pod względem techniki bibliotecznej, wzorów organizacji i wyposażenia bibliotek, jak i co do metod i treści pracy z książką i czytelnikiem”*. Przy pomocy parosobowego personelu Wanda Dąbrowska dokonała wielkiej pracy. Opracowała komplet polskich formularzy bibliotecznych, które przyczyniły się znakomicie do usprawnienia pracy w bibliotekach, przede wszystkim powszechnych i szkolnych. Zorganizowała przy Poradni Składnicę Pomocy Bibliotecznych, która rozwiązała pomyślnie problem zaopatrzenia bibliotek w druki, liczne „pomoce” i urządzenia. Model „wzorcowej biblioteczki ruchomej” (w formie walizkowej, z całkowitym wyposażeniem) znalazł zastosowanie w terenie, a wysłany w 1937 r. na Międzynarodową Wystawę w Paryżu (Sekcja Bibliotekarstwa) uzyskał złoty medal. Działalność Poradni najlepiej ilustrują liczby: w 1938 r. współpracowała z 4209 bibliotekami. W tamtym okresie W. Dąbrowska opublikowała kilka broszur i szereg artykułów na temat techniki pracy i organizacji bibliotek, opracowała wiele wskazówek, instrukcji ogólnych i indywidualnych wysyłanych w teren zgłaszającym się placówkom. Jako prelegent brała udział w licznych — przede wszystkim przez Poradnię prowadzonych lub inicjowanych — kursach, także w konferencjach dla nauczycieli i instruktorów oświaty pozaszkolnej. Opracowywała również ich programy współdziałając na tym polu z władzami szkolnymi i stowarzyszeniami społecznymi.

Ukoronowaniem poradnianej działalności Wandy Dąbrowskiej były prace redakcyjne (z jej poważnym wkładem autorskim) nad katalogami informacyjnymi: *Książka w bibliotece* (Warszawa 1934) i *Przewodnik literacki i naukowy 1933-1935* (Warszawa 1937), który ukazywał się następnie w latach 1938-1939 jako dwumiesięcznik. Te adnotowane bibliografie (łącznie w obu wydawnictwach zwartych 6694 pozycje) zawierały podstawowy materiał książkowy potrzebny przy kompletowaniu księgozbiorów. Były zaopatrzone w adnotacje, oznaczenia stopnia trudności, indeksy autorskie oraz — nowatorsko pomyślane — skorowidze zagadnieniowo-tematyczne. Publikacje te mają dziś nie tylko wartość historyczną, ale i informacyjną; są cennym przyczynkiem do badania produkcji wydawniczej tamtych lat; mogą być także przykładem znakomitej metody pracy opartej na świetnie zorganizowanym warsztacie. W 1939 r. ukazała się również *Biblioteka gminna. Katalog podstawowy. Wskazówki praktyczne*. Na zlecenie Ministerstwa WRIOP kierowniczką Poradni w latach 1935-1936 przeprowadziła wizytację bibliotek w

* Cz. Koziół: Laureatka stolicy. *Bibliotekarz* 1958 R. 25 nr 1/2 s. 2.

większości województw Polski, wyjeżdżała też w latach trzydziestych do Czechosłowacji. Zakres i poziom prac Poradni Bibliotecznej przekroczył znacznie czynności określone jej nazwą; toteż przed samym wybuchem wojny powstał — opracowany przy udziale przewodniczącego Komitetu Poradni dra Jana Muszkowskiego — projekt przekształcenia jej w Instytut Książki i Czytelnictwa.

Zapytywana, którą ze swych prac opublikowanych stawia najwyżej, Wanda Dąbrowska — obok omówionych już informatorów dla bibliotek — wskazywała *Nowoczesne ustawodawstwo w zakresie bibliotek publicznych* (Warszawa 1929) stanowiące rozszerzoną odtbitkę z *Przeglądu Bibliotecznego* 1928. To pierwsze w literaturze światowej studium krytyczno-porównawcze z tego zakresu, analizujące teksty ustaw dziewięciu krajów, służyło długie lata jako podręcznik w szkole bibliotekarskiej i na wyższych uczelniach, odegrało też poważną rolę w międzywojennej walce o polską „ustawę biblioteczną”. Sama Wanda Dąbrowska, zaangażowana bezpośrednio w tej walce, brała udział w opracowywanych kolejno projektach ustawy polskiej, a w 1928 r. zorganizowała wielką maskaradową manifestację publiczną (pochód ulicami Warszawy) pod nazwą „Egzekucja ciemnoty” popularyzującą na wesoło zagadnienie oświaty, bibliotek, czytelnictwa i rolę ustawy bibliotecznej dla ich rozwoju.

Sprawami kształcenia pracowników bibliotecznych i oświatowych W. Dąbrowska zajmowała się od początku swej działalności. Jeszcze w okresie pracy ochotniczej w WTD zorganizowała w 1917 r. kurs samokształceniowy z zakresu techniki bibliotecznej i poznawania księgozbioru a w latach dwudziestych — krótki kurs „encyklopedii nauk” (z wykładami fachowców) dla pracowników bibliotek publicznych Warszawy. Niezależnie od działalności pedagogicznej Poradni prowadziła w latach 1932-1938 w Rocznej Szkole Bibliotekarskiej wykłady na temat „Zasady i metody kompletowania księgozbiorów publicznych”. Wymagała od swych uczniów bystrej, wielostronnej orientacji w dostępnej na rynku wydawniczym literaturze i wycucia jej przydatności bibliotecznej. Zawsze kładła nacisk na zaznajamianie słuchaczy z piśmiennictwem wszelkich dziedzin; uważała, że bibliotekarz musi być zorientowany w przedmiocie i wadze głównych bodaj dziedzin wiedzy, powinien posiadać encyklopedyczną znajomość materiału, którym operuje.

Piękny portret literacki Wandy Dąbrowskiej daje Maria Dąbrowska w pracy zbiorowej *Warszawa naszej młodości* (Warszawa 1954), wspominając swą uroczą, młodą, postępowych przekonań nauczycielkę, Wandę Kocięł (późniejszą bratową i przyjaciółkę pisarki), która brała bezpośredni udział w warszawskich manifestacjach 1905 roku na Placu Teatralnym. Zawsze tak samo gorąco czująca patriotką, włączyła się Wanda Dąbrowska w okresie okupacji w działalność konspiracyjną. Kontynuowała pracę pedagogiczną prowadząc wraz z drem Kazimierzem Wojciechowskim w 1942 r. tajny półroczny kurs bibliotekarski przy Warszawskim Kole Związku Bibliotekarzy Polskich. Współpracowała z Departamentem Oświaty i Kultury Delegatury Rządu biorąc udział w organizowaniu i kierowaniu konspiracyjnie utworzonym Ludowym Instytutem Oświaty i Kultury. Zorganizowała i prowadziła wspólnie z Józefą Słomczewską (późniejszą Kornecką, która następnie przejęła całkowicie i rozwinęła tę pracę) tajną Centralę Bibliotek Ruchomych opracowując komplety książek dla ośrodków tajnego nauczania i organizacji młodzieżowych. Przygotowywała także biblioteczki dla więźniów (przy Patronacie). Zajmowała się również sprawami polityki wydawniczej na „po wojnie”. Na krótko przed wybuchem powstania ukazała się — wydana konspiracyjnie pod pseudonimem Jan Dewan — jej broszura *Walka o książkę* (wznowiona w 1967 r.) Zawarte w niej myśli i pragnienia znalazły w Polsce Ludowej natychmiastowy wyraz. Utworzenie

Naczelnej Dyrekcji Bibliotek, wydanie *Dekretu o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi* stworzyło podstawy ogólnokrajowej sieci bibliotek oraz realizacji polityki oświatowej, o którą W. Dąbrowska z taką pasją walczyła.

W latach 1945-1950 pracowała ona na stanowisku kierownika Działu Książki i Czytelnictwa w trzech kolejno przekształcanych instytucjach: Ludowym Instytucie Oświaty i Kultury, Towarzystwie Uniwersytetów Ludowych, Towarzystwie Uniwersytetów Robotniczych i Ludowych. W trudnych też latach (1950-1955) przypadała jej praca w Naczelnej Dyrekcji Bibliotek (w Ministerstwie Oświaty) i następnie — w Centralnym Zarządzie Bibliotek (w Ministerstwie Kultury i Sztuki), gdzie zajmowała się w dalszym ciągu problemami doboru literatury i zagadnieniami czytelnictwa. W pierwszym okresie po wojnie (1945-1946) W. Dąbrowska redagowała *Bibliotekarza*, z którym związana była stałą współpracą w okresie międzywojennym. Była również redaktorką czasopisma pod tym samym tytułem, które ukazywało się w latach 1919-1920 jako organ Sekcji Bibliotek Powszechnych ZBP i zostało zawieszona z braku funduszy. Publikowała artykuły na temat techniki bibliotecznej, ustawy bibliotecznej, produkcji wydawniczej, kształcenia pracowników.

Jako kustosz Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej (od 1955), a następnie samodzielny pracownik naukowy (od 1956 do przejścia na emeryturę w 1963 r.) W. Dąbrowska zajmowała się badaniem współczesnej produkcji wydawniczej, zwłaszcza popularnonaukowej. Owocem tej pracy było wydanie przez Instytut w latach 1959-1962 trzech tomów katalogu pt. *Książki dla bibliotek: Literatura piękna, Literatura dla dzieci i młodzieży. Literatura popularnonaukowa*: całość redagowana wspólnie z Leokadią Oplawską i Klarą Siekierycz. Cz. 1 ostatniego tomu zawiera książki, czasopisma i materiały audiowizualne, cz. 2 — skrówidze.

Wanda Dąbrowska otrzymała kilka wysokich odznaczeń państwowych, a w 1957 r. — szczególnie jej sercu miłą nagrodę m. Warszawy za oddaną Narodowi i Warszawie działalność w dziedzinie czytelnictwa. Była członkiem Rady Kultury oraz Rady Naukowej Biblioteki Narodowej. Przez wiele lat pozostawała we władzach Związku Bibliotekarzy Polskich. W 1966 r. Walny Zjazd Bibliotekarzy Polskich powołał ją na członka honorowego Stowarzyszenia.

Wciąż młoda myśl i zdolność młodego odczuwania, uparte występowanie z propozycjami zmian na lepsze we wszystkich poczynaniach charakteryzuje to długie życie w służbie książki i społeczeństwa. Wanda Dąbrowska poprawiała i doskonaliła nieustannie prace i koncepcje własne, narzucała sobie i innym wysokie wymagania i surową dyscyplinę. Ci jednak, którzy zetknęli się z nią bezpośrednio jako podwładni czy współpracownicy, nie zapomną czaru jej osobowości. Jej uśmiechu, poczucia humoru, żartów, do których zawsze była skłonna, umiejętności wydobycia najlepszych cech z otoczenia a — nade wszystko — wielkiego daru serca okazywanego w trudnych czy zwrotnych momentach życia innych.

Elżbieta Szczawińska, Jadwiga Czarnecka

KRONIKA KRAJOWA

POSIEDZENIA PODKOMISJI BIBLIOTEK NAUKOWYCH I ARCHIWÓW SEJMOWEJ KOMISJI NAUKI I POSTĘPU TECHNICZNEGO

W lipcu 1974 r. odbyło się w Bibliotece Jagiellońskiej wyjazdowe posiedzenie Podkomisji poświęcone problemom bibliotekarstwa, a przede wszystkim kształceniu kadr, budownictwu bibliotek i sprawom socjalnym. W spotkaniu wzięli udział bibliotekarze Krakowa.

Tematem posiedzenia Podkomisji w dniu 25 października 1974 r. była problematyka bibliotek naukowych. Tezy o stanie i potrzebach bibliotek naukowych zostały opracowane przez Komisję Bibliotekarzy i Dokumentalistów Związku Nauczycielstwa Polskiego oraz Zarząd Główny SBP. O stanie bibliotek w poszczególnych resortach mówili przedstawiciele Ministerstwa Kultury i Sztuki, Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki oraz Polskiej Akademii Nauk.

ORGAN WYKONAWCZY DO SPRAW SPECJALIZACJI BIBLIOTEK

W związku z art. 19 ustawy o bibliotekach z 1968 r. oraz zarządzeniem nr 15 ministra kultury i sztuki z 1973 r. ukazało się zarządzenie ministra nauki, szkolnictwa wyższego i techniki oraz sekretarza naukowego Polskiej Akademii Nauk z dnia 14 grudnia 1974 r. w sprawie powołania organu wykonawczego do spraw specjalizacji zbiorów materiałów bibliotecznych oraz działalności informacyjnej centralnych bibliotek naukowych. Tym organem wykonawczym zostało Centrum Informacji Naukowej, Technicznej i Ekonomicznej. Do zadań Centrum należy m.in.: badanie i określanie potrzeb w zakresie specjalizacji zbiorów materiałów bibliotecznych, opracowywanie odpowiednich programów gromadzenia oraz rozwoju zbiorów materiałów w centralnych bibliotekach naukowych; opracowywanie projektów planów specjalizacji zbiorów materiałów bibliotecznych, dostosowanych do potrzeb rozwoju nauki polskiej; stawianie wniosków w sprawie wyznaczania bibliotek naukowych na biblioteki centralne; sprawowanie nadzoru nad działalnością bibliotek centralnych w zakresie specjalizacji zbiorów materiałów bibliotecznych i działalności informacyjnej oraz opracowywanie projektów odpowiednich aktów normatywnych. Centrum INTE ma obowiązek organizowania i koordynowania wszelkich przedsięwzięć mających na celu: a) zapewnienie bibliotekom objętym planem specjalizacji odpowiednich środków finansowych i rzeczowych; b) ich zaopatrzenie w krajowe i zagraniczne materiały biblioteczne oraz środki gromadzenia, przetwarzania i wyszukiwania informacji; c) mechanizację i automatyzację procesów informacyjnych w centralnych bibliotekach naukowych; d) wyposażenie w sprzęt informatyczny oraz środki łączności. Centrum winno także inicjować

ł współuczestniczyć w pracach analitycznych, studialnych i metodycznych mających na celu doskonalenie specjalizacji zbiorów materiałów bibliecznych oraz działalności informacyjnej centralnych bibliotek naukowych.

SESJA NA TEMAT: METODOLOGIA BIBLIOTEKARSTWA I NAUKI O INFORMACJI

Sesja została zorganizowana w dniach 17 i 18 grudnia 1974 r. w Poznaniu przez Instytut Bibliekoznawstwa i Informacji Naukowej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Bibliotekę Główną tegoż Uniwersytetu oraz Komisję Informacji Naukowej PAN w Poznaniu.

KONFERENCJA NA TEMAT: BIBLIOTEKI W CZORAJ, DZIŚ I JUTRO

Konferencja odbyła się w dniach 13-15 grudnia 1974 r. w Kazimierzu Dolnym. Organizatorami konferencji byli: Departament Domów Kultury, Bibliotek i Stowarzyszeń Regionalnych MKiS oraz Redakcja miesięcznika *Kultura i Ty*. Wygłoszono następujące referaty: Raport o stanie bibliotek (dr hab. J. Kołodziejska); Sytuacja organizacyjna, ekonomiczna i kadrowa bibliotek na tle raportu (mgr H. Kamińska); Program rozwoju bibliotek (mgr T. Zarzębski); Nowoczesna technika biblieczna (dr A. Sitarska); Biblioteki związków zawodowych (mgr Z. Rekosz). Udział w spotkaniu wzięł wiceminister kultury i sztuki dr J. Fajkowski.

SESJA EGZAMINACYJNA DLA KANDYDATÓW NA DYPLOMOWANYCH PRACOWNIKÓW DOKUMENTACJI NAUKOWEJ

Sesja odbyła się w dniach 21-23 października 1974 r. w Jabłonie. Do egzaminu przystąpiło 13 osób (czterech pracowników szkół wyższych, pięciu z ośrodków inte, trzech z Instytutów Kształcenia Nauczycieli i Badań Oświatowych oraz jedna osoba z Archiwum PAN). 10 osób złożyło egzamin z wynikiem pomyślnym.

ZMIANA NAZWY ODIN PAN

Decyzją sekretarza naukowego PAN z dnia 11 października 1974 r. zmieniona została nazwa Ośrodka Dokumentacji i Informacji Naukowej PAN na Ośrodek Informacji Naukowej PAN. Ośrodkowi nadano nowy statut.

II KOŁOKWIUM MIĘDZYKRAJOWE NA TEMAT: OPTYMALIZACJA ORGANIZACJI INFORMACJI NAUKOWEJ JAKO ORGANICZNEJ CZĘŚCI NAUKI

W dniach 25-28 listopada 1974 r. odbyło się w Poznaniu kolokwium zorganizowane przez Ośrodek Informacji Naukowej PAN i Zentrale Leitung für Gesellschaftswissenschaftliche Information und Dokumentation der Akademie der Wissenschaften der DDR. Obrady prowadzone były w trzech sekcjach: 1) Metodologiczne problemy informacji naukowej, 2) Problemy organizacji sieci informacyjnej, 3) Problemy przepływu informacji i współpracy placówek informacyjnych. Podczas obrad wygłoszono łącznie 30 referatów, w tym 17 referatów polskich, 12 niemieckich i jeden czeski.

WSPÓŁPRACA OIN PAN I WINITI

W dniach 9-17 grudnia 1974 r. przebywali w Polsce przedstawiciele Wszech-
wiązkowego Instytutu Informacji Naukowej i Technicznej dr A. I. Czerny, A. G. Czachmachzew, M. I. Lewsztejn i dr O. Głobaczow. Wynikiem wizyty było podpisanie porozumienia o współpracy między WINITI i OIN PAN. Współpraca polegać będzie na wspólnych badaniach i pracach w dziedzinie teorii, metodyki i organizacji informacji naukowej, wymianie materiałów informacyjnych i dokumentów pierwotnych w celu tworzenia banków danych dostępnych dla obu stron oraz na współdziałaniu w rozwijaniu mechanizacji i automatyzacji własnych systemów. Podczas spotkania z pracownikami informacji naukowej placówek PAN i szkół wyższych podległych MNSzWIT goście radzieccy wygłosili wykłady o organizacji i działalności WINITI.

KURS OIN PAN DLA PRACOWNIKÓW INFORMACJI NAUKOWEJ

W dniach 4-9 listopada 1974 r. odbył się trzeci cykl wykładów w ramach Dwuletniego Kursu Doskonalącego Informacji Naukowej. Wykładami objęto następujące zagadnienia: edytorstwo publikacji naukowych, reforma systemu oświaty w Polsce, dokumenty jako źródła informacji, gromadzenie i przechowywanie dokumentów, elementy socjologii nauki oraz wybrane zagadnienia bibliotekarstwa i bibliotekoznawstwa.

SESJA BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIEJ W WARSZAWIE

W ramach obchodów XXX-lecia PRL organizowanych przez Uniwersytet Warszawski, dnia 11 stycznia 1975 r. Biblioteka Główna UW zorganizowała sesję naukową poświęconą problematyce bibliotecznej. Wygłoszono następujące referaty: Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie i perspektywy jej rozwoju (doc. dr Jan Baculewski); Problemy badań proveniencyjnych (dr Maria Sipayło); Rola bibliografii w epoce automatyzacji (dr Henryk Sawoniak); Rozwój teorii katalogu przedmiotowego w Polsce (mgr Jadwiga Cwiekowa); Katalogowanie scentralizowane jako narzędzie usprawnienia informacji o zbiorach bibliotecznych (mgr Zbigniew Daszkowski); Organizacja ogólnokrajowego systemu informacji naukowej a problemy struktury zbiorów bibliotecznych (mgr Anna Romańska).

KONFERENCJA NA TEMAT BIBLIOTEK PEDAGOGICZNYCH

Dnia 18 listopada 1974 r. odbyła się w Warszawie konferencja na temat roli bibliotek pedagogicznych w kształceniu i dokształcaniu nauczycieli, zorganizowana przez Instytut Kształcenia Nauczycieli i Zarząd Główny Związku Nauczycielstwa Polskiego. Sprawozdanie z konferencji drukujemy na s. 190-193.

SYMPOZJUM BIBLIOTEKARZY MUZYCZNYCH

W dniach 21-23 października 1974 r. odbyło się w Krakowie Ogólnopolskie sympozjum bibliotekarzy muzycznych, zorganizowane staraniem Sekcji Bibliotek Muzycznych Zarządu Głównego SBP. Sympozjum poświęcone było zagadnieniom bibliografii muzycznej oraz polskiemu edytorstwu muzycznemu.

SEKESJA NA TEMAT BIBLIOTEK RZESZOWSZCZYNY

Dnia 28 listopada 1974 r. odbyła się w Rzeszowie sesja na temat Biblioteki na Rzeszowszczyźnie w XXX-leciu PRL, zorganizowana przez Zarząd Okręgu SBP oraz Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną w Rzeszowie. Wygłoszono szereg referatów omawiających stan obecny bibliotek Rzeszowszczyzny i perspektywy ich rozwoju.

ODZNACZENIE BIBLIOTEKI PUBLICZNEJ M. ST. WARSZAWY

W związku z XXX-leciem PRL Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy otrzymała Krzyż Komandorski z Gwiazdą Odrodzenia Polski.

ZMIANA NA STANOWISKU DYREKTORA BIBLIOTEKI JAGIELLOŃSKIEJ

Dnia 1 października 1974 r. prof. dr Jan Baumgart przeszedł na emeryturę. Dyrektorem Biblioteki Jagiellońskiej został doc. dr Władysław Serczyk.

WIECZÓR POŚWIĘCONY UCZCZENIU PAMIĘCI JÓZEFA GRYCZA

Uroczystość, zorganizowana z okazji 20-tej rocznicy śmierci Józefa Grycza przez Bibliotekę Narodową i Zarząd Stołeczny SBP, odbyła się w dniu 13 grudnia 1974 r. Wspomnienia o Józefie Gryczu wygłosili: Jan Baumgart, Władysław Bieńkowski i Józef Janiczek. Nagrodę im. J. Grycza otrzymała dr Anna Sitarska.

KRONIKA ZAGRANICZNA

WŁĄCZENIE NAUK SPOŁECZNYCH DO PROGRAMU UNISIST-u

Departament Nauk Społecznych UNESCO zorganizował spotkanie naukowców z dziedziny nauk społecznych oraz specjalistów zarządzania działalnością informacyjną w celu przedyskutowania problemów i strategii włączenia nauk społecznych do programu UNISIST-u. Konferencja odbyła się w dniach 24-28 czerwca 1974 w Valessure, Saint-Raphaël (Francja). Podczas spotkania omawiano następujące tematy: problemy informacji specyficzne dla nauk społecznych, infrastruktura i polityka w zakresie informacji, źródła danych i ich opracowanie, terminologia i tezaury, użytkownicy informacji z zakresu nauk społecznych.

Konferencja zaleciła, aby pierwsze kroki zmierzające do włączenia nauk społecznych do UNISIST-u polegały na określeniu elementów światowego programu rozwoju tych nauk i stwierdzeniu, jakie mają one punkty wspólne z programem UNISIST-u.

UNESCO Bulletin for Libraries 1974 nr 6 s. 342

MIĘDZYKARODOWA ZNORMALIZOWANA NUMERACJA KSIĄŻEK
(INTERNATIONAL STANDARD BOOK NUMBERING — ISBN)

Komitet Doradczy ISBN zebrał się w Helsinkach dnia 28 maja 1974 r. Z przedstawionego podczas konferencji przeglądu wynika, że symbolem ISBN oznaczają

już swoje publikacje wydawcy następujących państw: Australia, Austria, Belgia (provincje używające jęz. francuskiego), Dania, Finlandia, Francja, Hiszpania, Holandia, Kanada, Norwegia, Polska, Rep. Płd. Afryki, RFN, Rodezja, Stany Zjednoczone, Szwajcaria, Szwecja, Węgry, Wielka Brytania. W bliskiej przyszłości system ten wprowadzą również Indie, Indonezja, Jugosławia, Meksyk i Nigeria.

Planuje się opublikowanie światowego wykazu wydawców używających ISBN. Jednak ze względu na przewidywaną dużą objętość tomu ukaże się on nieprędko. W 1975 r. wyda się natomiast oficjalną wersję podręcznika ISBN.

Komitet przewiduje, iż może wyniknąć pewne zamieszanie w numeracji wówczas, kiedy książka jest częścią wydawnictwa seryjnego, a więc otrzymuje oznaczenie ISBN oraz ISSN. W takich przypadkach ISSN będzie drukowany zaraz po tytule serii, mniejszymi czcionkami niż ISBN.

FID News Bulletin 1974 nr 9 s. 104

! NOWY SYSTEM WYSZUKIWAWCZY BIBLIOTEKI KONGRESU

Od 1 października 1974 r. wprowadza się w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie zautomatyzowany system, który umożliwia korzystanie w trybie on-line z wszystkich materiałów katalogowanych w Bibliotece Kongresu w Waszyngtonie. System nosi nazwę SDC-IDC/LIBCON (System Development Corporation — Information Dynamics Corporation).

Program wyszukiwawczy SDC ORBIT pozwala subskrybentom przeprowadzać szybkie poszukiwania literatury przy użyciu terminali (stacji łączności z komputerem). Dialog między poszukującymi informacji a komputerem (znajdującym się w Santa Monica, Kalifornia) prowadzony jest przy pomocy prostych sformułowań w języku angielskim. System obejmie 1,2 mln pozycji skatalogowanych w Bibliotece Kongresu od 1970 r. Włączane są do niego tytuły publikacji wpływających bieżąco z całego świata na podstawie Narodowego Programu Nabytków i Katalogowania (National Program for Acquisitions and Cataloging). Ich wpływ miesięczny wynosi ok. 25 tys. pozycji (2/3 w jęz. obcych). Materiały zgromadzone w banku danych mogą być wyszukiwane według słów kluczowych, hasel przedmiotowych, nazw autorów, organizacji itd.

Information. News and Sources 1974 nr 7 s. 194

AUSTRALIA WPROWADZA PROGRAM KATALOGOWANIA W TOKU PROCESU PUBLIKACYJNEGO

Pilotażowy projekt wprowadzono w Australii już w 1972 r. do publikacji Biblioteki Narodowej. Obecnie CIP (cataloguing-in-publication) stosuje 36 wydawców australijskich, a pozostali włączają się do tego problemu stopniowo.

Program CIP umożliwia szybkie dostarczanie bibliotekom poprawnych opisów katalogowych, natychmiastowe przenoszenie tych opisów do bibliografii narodowej i australijskiego serwisu MARC. Australia jest czwartym krajem, który wprowadził program CIP. Obecnie jest on stosowany w Brazylii, Stanach Zjednoczonych i ZSRR, a RFN i Wielka Brytania przygotowują się do jego wprowadzenia.

FID News Bulletin 1974 nr 9 s. 106

! NOWY GMACH DZIAŁU WYPOŻYCZEŃ BIBLIOTEKI BRYTYJSKIEJ

The British Library, Lending Division w Bostan Spa otrzymał pierwszą nagrodę w konkursie na najbardziej funkcjonalny budynek biblioteki narodowej lub

uniwersyteckiej, przyznaną przez SCOUNL (Standing Conference of National and University Libraries) po ukończeniu pierwszej fazy budowy. Komitet SCOUNL dokumentując swoją decyzję stwierdził, że długi gmach budynku nie psuje wskiego krajobrazu, zaś rozplanowanie wnętrza gmachu doskonale rozwiązuje problemy gromadzenia zbiorów, manipulowania nimi i powielania. Zbiory Biblioteki zajmują ok. 70 mil półek. Tygodniowo załatwia się tu ok. 40 tys. zamówień na książki, napływających ze wszystkich części świata.

Library Association Record 1974 nr 11 Liaison s. 73

NOWE ZBIORY W BIBLIOTECE NARODOWEJ W PARYŻU

Francuski Ośrodek Dokumentacji Biura ds. Automatyzacji Bibliotek (Centre de documentation — Bureau pour l'automatisation des bibliothèques) został umieszczony w nowej części gmachu Biblioteki Narodowej w Paryżu (rue de Richelieu 61). Ośrodek powiększył znacznie zbiory z zakresu dokumentacji i automatyzacji bibliotek. Liczą one obecnie ponad 3000 dokumentów, w tym 70 tytułów czasopism.

Bulletin des Bibliothèques de France 1974 nr 9/10 s. 481

JUBILEUSZOWA KONFERENCJA ASLIB

48 Doroczna konferencja Aslibu, zorganizowana w 50 rocznicę założenia Stowarzyszenia, odbyła się w dniach 22-25 września 1974 r. w Cambridge. Temat przewodni sesji brzmiał: Publikacja dziś i jutro (Publication today and tomorrow).

Wygłoszono m. in. następujące referaty: Narodowy i międzynarodowy ruch wydawniczy a rozpowszechnianie informacji ze wszystkich dziedzin (M. H. Black), Naukowe publikacje prymarne w najbliższych latach (L. C. Cross), Zintegrowany system publikacji: nowa forma wydawania publikacji prymarnych (J. P. Eakins), Preprinty materiałów konferencyjnych w formie mikrofilmu (M. O. Sheppard).

Autorzy wymienionych wystąpień zajmowali się problemami przyspieszenia obiegu informacji pomimo wzrostu kosztów produkcji wydawniczej i coraz większej liczby prac, które należy opublikować. Cel ten można osiągnąć poprzez zastosowanie nowych form i metod wydawania prac naukowych.

Aslib Proceedings 1974 nr 11

CZWARTE ZGROMADZENIE GENERALNE LIBER

40 przedstawicieli bibliotek należących do Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche spotkało się w dniach 25-27 czerwca 1974 r. w Strasburgu. Przedmiotem konferencji były zagadnienia wymiany osobowej między bibliotekami. Główny referent tematu dr J. Wieder przedstawił propozycję zorganizowania w poszczególnych państwach biur, które zajmowałyby się sprawami informacji i pośrednictwa związanymi z wymianą. Postanowiono powołać grupę roboczą, która zajmie się szczegółowym opracowaniem form wymiany personalnej oraz możliwością ich realizacji.

Wybrano także nowe władze LIBER. Przewodniczącym został dr K. Humphreys (Birmingham).

Biblos 1974 nr 4 s. 476-477

ŚRODKI MASOWEGO PRZEKAZU W SZKOŁACH

W Genewie w dniach 10-13 czerwca 1974 r. odbywało się spotkanie ekspertów, którzy obradowali nad przekształceniem bibliotek szkolnych w ośrodki gromadzące wiele rodzajów środków masowego przekazu służących celom kształcenia (multi-media learning centres). Konferencję zorganizował Sekretariat UNESCO, Sektor Oświaty, Dział Metod, Materiałów i Techniki (Education Sector, Division of Methods, Materials and Techniques) wspólnie z Międzynarodowym Biurem Oświaty (International Bureau of Education).

Wiele materiałów roboczych udostępniono przed konferencją, a część dokumentacji rozpowszechnili uczestnicy także podczas obrad. Na podstawie tych materiałów sporządzono bibliografię roboczą.

Ekspertci stwierdzili, że rozwój w szkołach ośrodków gromadzących różne środki masowego przekazu jest ważnym czynnikiem zmian w systemie kształcenia. Ośrodki takie mogą powstawać z bibliotek szkolnych lub ze zbiorów środków masowego przekazu, najważniejsze jednak jest nadanie im nowej rangi w szkole. Przeanalizowano poszczególne aspekty całego zagadnienia, m. in. nazwy służb, które będą prowadzone, ich przyszłe funkcje i metody działania. Jakkolwiek zgodzono się na nazwę „media-centres” (centres d'étude multimedia), to jednak stwierdzono, że oddaje ona nieadekwatnie właściwą ideę.

Raport ze spotkania będzie opublikowany w językach angielskim, francuskim i hiszpańskim. Dokumentacja i materiały przykładowe zostaną wydane w formie mikrofilmu.

UNESCO Bulletin for Libraries 1974 nr 6 s. 340-341

NOWE CZASOPISMO

W 1975 r. zacznie ukazywać się *The British Library Journal*. Będzie to naukowy periodyk poświęcony badaniom nad zbiorami Biblioteki Brytyjskiej. Studia będą dotyczyły zarówno druków, jak i rękopisów. *The British Library Journal* będzie ukazywał się dwa razy w roku (w kwietniu i październiku), a poszczególne zeszyty (96 stron każdy) będą zawierały bogato ilustrowane artykuły i omówienie najciekawszych nabytków.

Prenumeratę (22 dol. rocznie) przyjmuje: Journals Subscription Department, Oxford University Press, Neasden Lane, London NW 10 ODD.

Prospekt *The British Library Journal*

WYDAWNICTWA OTRZYMANE

WYDAWNICTWA ZWARTE

Bibliografia prac psychologicznych wydanych w Polsce w latach 1946-1968. Praca zbiorowa pod red. Lidii Wołoszynowej. Wrocław 1974. Polska Akademia Nauk. Komitet Nauk Psychologicznych.

Janina Hoskins: Polish books in English 1945-1971. Washington 1974.

Irena Lepalczyk: Pedagogika biblioteczna Heleny Radlińskiej. Łódź 1974. Łódzkie Towarzystwo Naukowe. Prace Wydziału I Językoznawstwa, Nauki o Literaturze i Filozofii nr 76.

Erich Schwanecke: Die Buchillustration der Deutschen Demokratischen Republik. Bilderläuterungen: Gert Klitzke, Gesamtedaktion: Horst Bunke. Leipzig 1974.

WYDAWNICTWA CIAĞŁE

Biblioteka Narodowa. Biuletyn Informacyjny 1974 nr 2(59).

Čitateľ. Mesečník pre prácu knižnic 1974 R. 23 čís. 11-12.

Čtenař. Měsíčník pro práci s knihou 1974 R. 26 čís. 10-12.

Informatika. Zborník Filozofickej Fakulty Univerzity Komenského 1973 R. 1.

Jahrbuch der Deutschen Bücherei 1974 Jg. 10.

Knižnice a Vedecké Informácie 1974 R. 6 čís. 2-3.

Polish Scientific Periodicals-Contents 1974 nr 6(116).

The Quarterly Journal of the Library of Congress 1974 Vol. 31 nr 4.

Tudományos és Műszaki Tájékoztató 1974 évf. 21 sz. 8/9-12; Összesített Mutató 1954-1973. [Indeks]. Budapest [1974].

Z Knihovnické Praxe 1974 R. 24 seš. 41-43.

Zentralblatt für Bibliothekswesen 1974 Jg. 88 H. 4, 8-10.

AUTORZY

- Halina CHAMERSKA, dr hab. — Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki UW
Radosław CYBULSKI, doc. dr — Biblioteka Narodowa
Jadwiga CZARNECKA, mgr — Biblioteka Narodowa
Zbigniew DASZKOWSKI, mgr — Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie
Józef KORPAŁA, doc. dr — Miejska Biblioteka Publiczna w Krakowie
Alicja OLEJNIK, mgr — Biblioteka PAN w Warszawie
Ewa PAWLIKOWSKA, mgr — Biblioteka Główna Uniwersytetu Śląskiego
Jerzy RATAJEWSKI, dr — Instytut Bibliotekoznawstwa i Informatyki UW
Anna SITARSKA, dr — Biblioteka Instytutu Sztuki PAN
Elżbieta SZCZAWIŃSKA — Instytut Badań Pedagogicznych w Warszawie
Barbara WIECZOREK, mgr — Wyższa Szkoła Pedagogiczna w Olsztynie
Jan WRÓBLEWSKI, doc. dr — Biblioteka Narodowa
Halina ZARĘBA, mgr
- Kronikę krajową oprac.
Jadwiga KRĄJEWSKA, mgr — Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie
- Kronikę zagraniczną oprac.
Mirosława KOCIĘCKA, mgr — Biblioteka Narodowa
- Tłumaczenia angielskie:
Anna TROMBALA, mgr — Biblioteka Uniwersytecka w Warszawie

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

Warunki prenumeraty

ena prenumeraty rocznej 96,— zł

ena prenumeraty półrocznej 48,— zł

Institucje państwowe i społeczne, zakłady pracy, szkoły mające siedzibę w miastach wojewódzkich i powiatowych, mogą zamawiać prenumeratę za pośrednictwem miejscowych Oddziałów i Delegatur RSW „Prasa-Książka-Ruch” lub bezpośrednio w RSW „Prasa-Książka-Ruch” Przedsiębiorstwo Upowszechnienia Prasy i Książki 50-502 Wrocław, ul. Hubska 8/14 konto NBP IV O/M nr 1677-6-4025, w terminie do dnia 25 listopada na rok następny.

Institucje państwowe i społeczne, zakłady pracy, szkoły — mające siedzibę w miejscowościach, w których nie ma Oddziałów RSW „Prasa-Książka-Ruch”, winny opłacać prenumeratę w terenowo właściwych urzędach pocztowych.

Prenumeratę krajową dla czytelników indywidualnych przyjmują urzędy pocztowe, listonosze i bezpośrednio RSW „Prasa-Książka-Ruch” Przedsiębiorstwo Upowszechnienia Prasy i Książki 50-502 Wrocław, ul. Hubska 8/14 konto NBP IV O/M nr 1677-6-4025, w terminie do dnia 10 miesiąca poprzedzającego okres prenumeraty.

Prenumeratę ze zleceniem wysyłki za granicę, która jest o 40% droższa od prenumeraty krajowej, przyjmuje Biuro Kolportażu Wydawnictw Zagranicznych Prasa-Książka-Ruch” 00-840 Warszawa, ul. Wronia 23, konto PKO nr 1-6-100024.

Sprzedaż numerów bieżących i uprzednich

Institucje państwowe i społeczne, szkoły, zakłady pracy oraz czytelnicy indywidualni mogą nabywać tę publikację:

w księgarni Ośrodka Rozpowszechniania Wydawnictw Naukowych PAN — sprzedaż otótkowa i wysyłkowa pojedynczych numerów i kontynuacji, płatność gotówką, przelewem lub za zaliczeniem pocztowym. Adres ORPAN 00-901 Warszawa, Pałac Kultury i Nauki konto PKO nr 1-6-100312;

w księgarni „Ossolineum” 50-106 Wrocław, Rynek 8;

w Głównej Księgarni Naukowej 00-068 Warszawa, Krakowskie Przedmieście 7;

w Księgarni Naukowej 31-118 Kraków, ul. Podwale 6.

Prenumeratorki mieszkający za granicą mogą zamawiać *Przeгляд Biblioteczny* a pośrednictwem Centrali Handlu Zagranicznego „Ars Polona-Ruch” 00-068 Warszawa, ul. Krakowskie Przedmieście 7. Bank Handlowy S.A. Warszawa konto r 1595-006-000-00710.

Zakład Narodowy im. Ossolińskich-Wydawnictwo Wrocław 1975
Nakład: 3500 egz. Objętość: ark. wyd. 10,60, ark. druk. 7,25, ark.
A1-9. Papier druk sat. kl. IV, 70g, 70×100. Oddano do składania
7 III 1975. Podpisano do druku 28 V 1975. Druk ukończono
w czerwcu 1975. Wrocławska Drukarnia Kartograficzna, Wrocław,
ul. Kościuszki 29. zam. A/555/75. (A-14). Cena zł 24.—